

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Bakalářská práce

Monika Otmara Kašparová

Šitý šperk jako fenomén české domácí tvorby

Beadwoven jewelry as a phenomenon of Czech handmade hobby

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Půtová, Ph.D. et Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně za použití uvedených a citovaných literárních a archívních pramenů, a zároveň potvrzuji, že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. srpna 2021

.....
Monika Otmara Kašparová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Barboře Půtové, Ph.D. et Ph.D, za trpělivost s mojí osobou, odborné vedení, rady a cenné připomínky k tomuto textu. Dále bych chtěla poděkovat Zuzaně Hejdrychové, jejíž práce mě před mnoha lety přivedla k šitému šperku. Velice děkuji Darí Fejtkové, Dianě Lázňovské, Nele Kábelové, Ivoně Šuchmannové, Martině Křížové, Alexandře Lysenko, Šárce Rooye, Alexandře Staňkové, Milanu Škrezynovi a dalším svým informátorům v anonymitě, kteří mi poskytli osobní anebo online rozhovor pro účel tohoto textu. Rovněž děkuji za rozhovory, rady a cenné informace zaměstnancům Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, a to paní Kateřině Hruškové, Ivě Masníkové a Šárce Sirůčkové. Děkuji také všem 452 respondentům, kteří si udělali čas k vyplnění mého online dotazníku a fotografovi Marku Šťastnému za ochotu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na techniku šitého šperku, k níž přistupuje v kontextu současného rukodělného hobby. Práce vychází z historické tradice výroby skleněných perlí, perliček a bižuterie na Jablonecku a popisuje cestu rokajlových perliček do českých domácností od počátku jejich výroby koncem 19. století do současnosti. Cílem autorky je zmapovat současný stav fenoménu šitého šperku v českém prostředí. Autorku, která je zároveň výtvarnicí v tomto oboru, zajímá, kdo jsou tvůrci šitých šperků, s jakými materiály pracují, ale především jaké jsou jejich motivace a jaké hodnoty pro ně tato technika má. V neposlední řadě si autorka klade otázku, nakolik bylo pro rozvoj tohoto druhu umělecké práce ve 21. století, která nabývá na oblibě i v zahraničí, důležité povědomí o bižuterní tradici v českém prostředí. Text pracuje s výsledky výzkumu, jenž proběhl na jaře roku 2021 kvalitativními i kvantitativními metodami, jakými jsou polostrukturované rozhovory s tvůrci, lektory a majiteli specializovaných prodejen, online dotazník, analýza sociálních sítí i práce s muzejním depozitářem. Práce rovněž uplatňuje autorčiny poznatky z více než osmi let strávených v prostředí českého šitého šperku, a neopomíjí ani praktickou část, jejímž výsledkem je artefakt v podobě náhrdelníku, vlastnoručně zhotovený technikou šitého šperku. Pro design tohoto šperku byly uplatněny autorčiny poznatky z badatelských aktivit v Muzeu skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. Součástí práce je také rozsáhlá fotodokumentace procesu tvorby, materiálů, technik i konkrétních artefaktů od různých výrobců napříč celou republikou.

Klíčová slova

šitý šperk, české sklo, lidová řemesla, korálkování, perličky, bižuterie, záliby

Abstract

This bachelor thesis focuses on the technique of beadweaving. The approach has been based in the context of contemporary handmade hobby in Czech Republic. The text is based on historical tradition of glass beads, seed beads and costume jewelry industry in the geographical area of Gablonz. The journey of seed beads into Czech households is described since the beginning of seed beads production in the second half of 19th century until nowadays. The author of the text, who is also a beadwork artist, is interested in contemporary Czech authors using the technique of beadweaving for their artwork. Who are they? Which materials do they use? But especially, what are their motivations to bead and what kind of values does the technique have for them? Last but not least author's question is whether the awareness of glass beads production has been important for the technique's development in Czech Republic in the past twenty years. The essay processes the results of research which has been held during Spring 2021, based on both qualitative and quantitative methods. Those methods included semi-structured interviews, online survey, social network analysis and the museum depository research. The author also applies her experiences based on more than eight years of active personal occurrence in the field of Czech beadweaving 'scene.' Also the practical part of the thesis is included, presented in the beadwoven necklace that has been hand made by the author of this text. For the necklace design the knowledge acquired during the research activity in the Museum of Glass and Costume Jewelry in Gablonz has been applied. The thesis does not forget to include photo documentation of the necklace creation process, beadweaving materials, technology and also of some concrete artefacts which has been made by the author of the thesis or contemporary Czech beadwork artists.

Keywords

beadweaving, Czech glass, folk crafts, beadwork, seed beads, costume jewelry, hobby

Obsah

1. Úvod	8
2. Teoretická část.....	12
2.1 Šitý šperk – terminologie, definice a kontext.....	12
2.2 Hobby jako volnočasová aktivita	14
2.3 Šperk anebo bižuterie?.....	17
2.4 Materiály k výrobě.....	17
2.5 Technologické postupy	20
2.6 Stručná historie techniky.....	24
2.7 Vývoj techniky na území České republiky	25
2.7.1 Výroba skleněných perliček a perlí.....	25
2.7.2 První šité šperky.....	27
2.7.3 Meziválečné období	30
2.7.4 Období socialismu a jabloneckých výstav	33
2.7.5 Devadesátá léta	37
2.7.6 Popularizační faktory na počátku 21. století	39
2.7.6.1 Fler.cz	39
2.7.6.2 Designové trhy	41
2.7.6.3 Hobby literatura	42
2.7.6.4 Webové stránky a sociální sítě.....	45
2.7.6.5 Prodejny a e-shopy	48
2.7.6.6 BJ Shop.....	50
2.7.6.7 Výstavy, festivaly a média.....	51
2.7.6.8 Kurzy šitého šperku.....	53
3. Výzkumná část	55
3.1 Geodemografické údaje	56
3.1.1 Věk	56
3.1.2 Pohlaví a gender.....	57
3.1.3 Problematika původu a národnosti.....	59
3.1.4 Regionální příslušnost	60
3.2 Vztah k šitému šperku.....	60
3.2.1 Doba praxe.....	61
3.2.2 Ekonomická a další motivace	61

3.2.2.1 Hobby a přivýdělek	62
3.2.2.2 Obživa.....	63
3.2.2.3 Jiné motivace	67
3.2.3 Kontext seznámení s technikou	67
3.2.4 Důvody obliby techniky šitého šperku.....	70
3.3 Další výtvarné techniky	72
3.3.1 Šperkařské techniky	72
3.3.2 Jiné umělecko-řemeslné techniky	74
3.4 Materiály	75
3.4.1 Rokajl	75
3.4.2 Doplnkové materiály v individuální tvorbě.....	76
3.5 Shrnutí výzkumné části.....	78
4. Praktická část	81
5. Závěr	83
6. Bibliografie	86
Online zdroje:.....	91
7. Seznam archívních pramenů	95
Předměty sbírky Muzea skla a Bižuterie v Jablonci nad Nisou:	95
8. Seznam grafů.....	96
9. Seznam příloh.....	97

1. Úvod

Od chvíle, kdy se ve druhé polovině 18. století v Jizerských horách začaly vyrábět skleněné perličky, uběhla již dvě století a za tu dobu si české korálky získaly věhlas po celém světě. Zatímco věhlasná jména exportních společností, jakou byl například Jablonex, jsou často již záležitostí minulosti, skleněné perličky si přesto našly cestu do českých domácností. Tento fenomén domácí tvořivosti ze skleněných perlí a perliček, lidově korálků, zaznamenává v českém prostředí rozmach v posledních dvou dekadách, čemuž napovídá vzrůstající množství specializovaných obchodů a tematických skupin na sociálních sítích, i nárůst popularity kreativních kurzů zaměřených tímto směrem, a v neposlední řadě také množství zboží dostupného na internetových portálech nabízejících zákazníkům rukodělné výrobky. Cílem této bakalářské práce je zmapovat současný stav fenoménu tzv. *šitého šperku* (ang. *Beadweaving* – přel. doslova *korálkové tkaní*) v tuzemském prostředí a jeho historické pozadí, a také tvůrce, kteří se touto technikou u nás zabývají. Kdo jsou tvůrci současných šitých šperků, jaké jsou jejich motivace, s jakým materiálem pracují a jakým dalším výtvarným technikám se věnují? A co stojí za popularizací tohoto fenoménu právě u nás v České republice? Do jaké míry se na oblibě této techniky podílí povědomí o bižuterní tradici v severočeském prostředí?

Více než osmileté aktivní umělecké působení autorky v této oblasti se ukázalo být stěžejním přínosným faktorem pro tuto práci. Kromě nabytí dobré orientace v prostředí tato skutečnost zásadně ovlivnila výzkumnou část a použité metody. Mnohdy se také stala jakýmsi pomyslným klíčem od spousty dveří, které by v případě povrchní znalosti problematiky či její absence mohly zůstat uzavřeny. Má dosavadní znalost problematiky byla však limitována na současnost a předchozí dekádu. Za účelem analýzy historického vývoje tohoto fenoménu jsem provedla rešerši dostupné literatury zaměřené na téma výroby skleněné bižuterie u nás. Na českém trhu se vyskytují publikace, zabývající se historií výroby perlí a perliček, za zásadní považuji monografii Petra Nového *Jablonecká bižuterie* (2008)¹, dvojjazyčnou publikaci *Zásadský ráj – příběh českých perliček*² od kolektivu autorů z Muzea skla a bižuterie v

¹ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008.

² NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018.

Jablonci nad Nisou z roku 2018 i internější pohled do okolností tzv. lučanské pozdvižky opět z pera Petra Nového v publikaci *Soumrak perličkového kraje* (2011).³

V přímém vztahu k technice šitého šperku lze najít pouze množství hobby literatury poskytující návody na domácí výrobu bižuterie. Práce, která by se podrobněji věnovala vývoji fenoménu šitého šperku a zkoumala motivace jeho tvůrců, v našem prostředí chybí. Proto je mým cílem poskytnout první ucelený etnografický přehled o této technice na našem území a o jejích aktérech-tvůrcích, jejichž způsobem vyjádření se stala, a kteří díky své propojenosti vytvářejí jakousi subkulturu nadšenců. S tvůrci-pamětníky výroby bižuterie ve století minulém a na přelomu milénia i s výraznými současnými šperkaři na tomto poli jsem provedla řadu polostrukturovaných rozhovorů spojených s kontextuálním výzkumem artefaktů. Na základě toho vznikla v mnohých případech i fotodokumentace, která je přílohou této práce. Abych porozuměla bižuterní výrobě v minulém století a také našla některé dobové artefakty zhotovené touto technikou pro další interpretaci, pracovala jsem s literaturou zejména z produkce Muzea skla a bižuterie (MSB) v Jablonci nad Nisou. Cenným přínosem v tomto ohledu pro mě byla publikace *Jablonecké výstavy 1959–1989 aneb nečekejte na motýla* (2011)⁴ z pera Jany Nové, kde se autorka podrobně zabývá reflexí mezinárodních výstav bižuterie pořádaných v Jablonci nad Nisou za minulého režimu. Obdobný pohled rozšířený o jednu dekádu směrem k poválečným létům nabízí kniha *Kaleidoskop vkusu* (P. Nový, K. Hrušková, K. N. Nováková)⁵ o zejména socialistickém výstavnictví bižuterie a významu sklářských škol v regionu Jablonecka a okolí. Obě publikace disponují rozsáhlým fotografickým materiálem, který mi byl přínosem. Klíčovým milníkem se pak pro mě stala možnost instituci Muzea skla a bižuterie osobně navštívit a uskutečnit, alespoň do jisté míry, muzejní výzkum, a také získat cenné informace a rady od místních odborníků.

Práce je rozdělena na část teoretickou, část výzkumnou a praktickou. V první kapitole teoretické části se zabývám definicí techniky šitého šperku, jejím přiblížením čtenáři skrze popis konkrétních technologických postupů a užívaných materiálů, dále kontextem přístupu a také terminologií. V druhé kapitole rozebírám původ šitého šperku a historii této

³ NOVÝ, Petr. *Soumrak perličkového kraje: vyprávění o skleněné bižuterii, osudech sklářů, sekacích strojích a Lučanské pozdvižce z 29. ledna 1890*. Liberec: Roman Karpaš- RK, 2011.

⁴ NOVÁ, Jana. *Jablonecké výstavy 1959–1987: nečekejte na motýla--*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2011.

⁵ HRUŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora a Petr NOVÝ. *Kaleidoskop vkusu: československá bižuterie na výstavách 1948-1989 = Kaleidoscope of taste : Czechoslovak costume jewellery exhibitions 1948-1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020.

techniky na našem území včetně výroby perlí a perliček, v jejím závěru pak soustředí pozornost na popularizační faktory, které hrály roli pro rozvoj této techniky ve 21. století. V této části vycházím z rešerše literatury, rozhovorů s pamětníky i klíčovými aktéry, a také ze své návštěvy v Muzeu skla a bižuterie. Kromě výše uvedených publikací, které byly zaměřeny na bižuterní průmysl, jsem považovala za nutné poohlédnout se po špercích, které bychom díky použitým materiálům mohli zařadit do kategorie bižuterní, také v lidové oblasti. O lidovém šperku píše Jitka Staňková v publikaci *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska* (1987)⁶, perličkovým aplikacím v lidovém oděvu se věnovala ve své diplomové práci *Aplikace z korálků na lidovém textilu* (2018)⁷ Julija Tormyševa. Ve vztahu k oděvu nelze nezmínit doprovodnou publikaci *Oděv a jeho doplněk z Mezinárodního trienále JABLONEC 2008*⁸ a také nejnovější knihu přední odbornice na tematiku šperků, Aleny Křížové *Lidový a zlidovělý šperk v českých zemích* (2021)⁹, která mi byla přínosem zejména z hlediska terminologie. Ve vztahu k současným šperkařům i firmám mi byly nápomocny doprovodné publikace k Mezinárodnímu trienále JABLONEC 2017 a 2020 *Trendy. Design. Produkce*.¹⁰ kde lze artefakty zhotovené technikou šitého šperku najít, avšak bez bližších teoretických informací. V kapitole týkající se popularizačních faktorů se jako jedním z prvků, které se na zviditelnění této techniky podílejí, zabývám dostupnou hobby literaturou k tomuto tématu, patří k ní zejména publikace Drahomíry Darí Fejtkové¹¹ a Jitky Sůsové.¹²

Ve výzkumné části pak prezentuji především výsledky dotazníkového šetření, které jsem provedla online mezi současnými českými autory šitých šperků, kde odhaluji, kdo jsou lidé, kteří se této technice u nás věnují, a jaké mají motivace k individuální tvorbě. K

⁶ STAŇKOVÁ, Jitka. *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Panorama, 1987. Naše vlast (Panorama).

⁷ TORMYŠEVA, Julija. *Aplikace z korálků na lidovém textilu* [online]. 2018, Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav etnologie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc. [cit. 31-07-2021] Dostupné z: <<http://docplayer.cz/84595725-Univerzita-karlova-filozoficka-fakulta-ustav-etnologie-obor-etnologie-disertacni-prace-julija-tormyseva.html>>

⁸ KŘÍŽOVÁ, Alena. *Oděv a jeho doplněk: mezinárodní trienále Jablonec 2008 = Clothing and Accessories : Jablonec 2008 - International Triennial*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2008.

⁹ KŘÍŽOVÁ, Alena. *Lidový a zlidovělý šperk v českých zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

¹⁰ *Trendy, design, produkce: Trends, design, production*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2017. Dále: *Trendy, design, produkce: Trends, design, production*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020.

¹¹ Např.: FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálkování: výroba šitých šperků*. Praha: Fragment, 2013.

¹² Např.: SŮSOVÁ, Jitka. *Šité korálky*. Praha: Grada, 2009. Výtvarný kurz (Grada).

interpretaci těchto dat jsem použila nejen statistiky, ale i analýzy sociálních sítí informátorů. S některými z nich jsem pak vedla osobní polostrukturované rozhovory, které rozšířily dotazníkové odpovědi o širší kontext.

Tato práce neopomíjí ani praktickou část, jejíž součástí je autorkou vlastnoručně zhotovený artefakt vyvedený technikou šitého šperku. V této souvislosti děkuji fotografovi Marku Šťastnému za fotodokumentaci hotového díla. Dalšími součástmi práce jsou pak přílohy, které nabízejí fotogalerii výrobků autorky tohoto textu i dalších tuzemských tvůrců, dále fotodokumentaci výrobních postupů a materiálů pro tvorbu šitého šperku.

2. Teoretická část

2.1 Šitý šperk – terminologie, definice a kontext

V celém textu vnímám *šitý šperk* nikoliv ve smyslu konkrétního artefaktu, nýbrž jako rukodělnou techniku, která zahrnuje specifické způsoby zhotovování artefaktů ze skleněných korálek prostřednictvím jejich sešívání jehlou a nití. Technika šitého šperku umožňuje zájemcům vyrobit si ozdoby v podobě náhrdelníků, přívěsků, náramků, náušnic a dalších nositelných doplňků. Stejně tak je možné tímto způsobem vytvářet bytové doplňky užitého i dekorativního charakteru. Způsoby jejich zhotovení, přesněji jednotlivé stehy, podrobněji rozebírám v podkapitole *Technologické postupy*. V každém případě je šitý šperk časově náročný proces, kdy výrobky touto technikou vyhotovené bývají výsledkem několikahodinové precizní práce. Příbuznou technikou šitého šperku je *korálová výšivka*, při které jsou korálky našívány pomocí nitě na podklad, zpravidla textilní. Dovednost tvůrce šít z korálek a zároveň schopnost vyšívat s nimi jde často ruku v ruce.

Budu-li hovořit v plurálu, tj. *šité šperky*, mám na mysli již konkrétní artefakty touto technikou zhotovené, ve formě doplňku, jehož účelem je krášlit člověka či jeho oděv, tak jak pojem *šperk* vnímá Alena Křížová v publikaci *Lidový a zlidovělý šperk v českých zemích* (2021, s. 10).

Materiálem pro práci technikou šitého šperku jsou – kromě nezbytné jehly a nitě – korálky, zejména kuličky, ale i další tvary z různého materiálu, zpravidla však ze skla, opatřené jednou anebo více dírkami tak, aby je bylo možné navléknout na nit. Pod termínem *korálky* jsou tyto materiály všeobecně známé a s oblibou je tento termín používán hobby literaturou, která nabízí pracovní postupy k domácí výrobě tohoto druhu šperků.¹³ Terminologie v této oblasti není jasně definovaná a je značně ovlivněna hobby sektorem. Domnívám se tedy, že nejenže se v akademickém prostředí jedná o dosud nezaběhnuté pojmy, nýbrž zároveň také o úplně okrajovou oblast zájmu.

Tento můj dojem potvrzuje ve své disertační práci *Aplikace z korálek na lidovém textilu* Julija Tormyševa, která poukazuje na nejednoznačnost termínu *korálek* a jako jeho odbornou variantu uvádí pojem *perlička* (Tormyševa, 2018, s. 2–3). Jarmila Španhelová uvádí

¹³ Např.: PALMONTOVÁ, Evelína. *Kouzelné šité korálky: šperky : 25 pracovních postupů*. Praha: Grada, 2015.

v textu *Lidový šperk a současnost. Stručný vývoj výroby perlí a návleku*¹⁴ v této souvislosti následující:

„Korálky, perle a perličky nenapodobují přírodní materiály. Tyto názvy se přenesly na nejrozšířenější výrobek našeho bižuterního průmyslu. [...] S korálky se proto setkáme v publikacích národopisných, s perlemi a perličkami zase všude tam, kde se v současnosti vyrábějí...“

(Španhelová, 1985, s. 2)

Nemohu s ní však plně souhlasit, neboť už jen z lingvistického hlediska odkazuje slovo „perle“ na perlu jako přírodní produkt, přičemž voskované perle bývají v anglické terminologii nazývány přímo *imitation beads* (FZO Jablonex, 1985, s. 3). Dále například povrchová úprava skla nazývaná *travernin* přírodní materiál imituje bez zapření. Křížová zase poukazuje na oblibu tmavě červených skleněných perlí v lidovém oděvu, neboť připomínají český granát (Křížová, 2021, s. 64–65, 175). Rozhodla jsem se si pro účely této práce vypůjčit následující termíny ze sklářské terminologie a terminologii hobby sektoru omezit na nezbytné minimum z důvodu její nízké odborné relevance. Místo výrazu *korálek* budu používat termínu *perle* (pl. *perle*, Gen. pl. *perlí*) pro všechny (převážně) ze skla vyvedené předměty s dírkou, které jsou určeny k navlékání. Pro tvorbu šitého šperku jsou stěžejní *skleněné perličky* neboli tzv. *rokajl*, jenž je základním materiálem pro práci touto technikou. Jedná se o zakulacené skleněné perle v těch nejmenších velikostech. V textu budu používat obou těchto termínů, *rokajl* i *skleněné perličky*, přičemž je jimi myšleno totéž.

Na techniku šitého šperku nahlížím z pohledu soudobého hobby, a to z několika důvodů. Především samotný termín *šitý šperk* není jinde nežli v hobby literatuře používán a zdá se být novotvarem, produktem posledních dvou dekad. Při vyhledávání termínu *šitý šperk* a jeho anglické varianty *beadweaving*, případně *beadwork*, *beading* prostřednictvím specializovaných vyhledávačů jsem oblasti akademického bádání nebyla úspěšná. Výsledky nabízely pouze odkazy na současnou hobby literaturu. Jako název pro soubor těchto způsobů sešívání korálků bývá odborně užíváno spíše termínu *návlek*, případně *šitý návlek*, oba užívá ve svých skriptech z roku 1985 Jarmila Španhelová napříč celým textem (Španhelová, 1985).

¹⁴ ŠPANHELOVÁ, Jarmila: *Lidový šperk a současnost. Stručný vývoj výroby perlí a návleku*. Praha, 1985.

*Česko-anglický slovník jablonecké terminologie*¹⁵ pojem *šitý šperk* neuvádí, avšak nabízí výraz *šitý (náhr., náušnice)* přičemž uváděný překlad do angličtiny v podobě *sewn* nepovažuji osobně za zdařilý (FZO Jablonex, 1985, s. 40). Buď je tímto výrazem myšlena jiná technika, anebo se jedná o nepovedený překlad, jelikož v anglickém prostředí se používá pro artefakty zhotovené technikou šitého šperku výraz *beadwoven (jewelry)*.

Dalším důvodem mého přístupu k šitému šperku v kontextu současného rukodělného hobby je absence formy soustavného vzdělávání v podobě přípravy na budoucí povolání v tomto oboru v tuzemsku. Rešerše literatury i muzejní výzkum v depozitáři Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou potvrdily, že se artefakty zhotovené technikou šitého šperku objevují v historii českého bižuterního průmyslu spíše menšinově ve srovnání s množstvím jiných typů bižuterie. Jak také potvrdilo mé dotazníkové šetření, do kategorie hobbyistů spadá většina tvůrců, kteří se touto technikou zabývají, profesionální výrobci šitých šperků jsou spíše výjimkou.

2.2 Hobby jako volnočasová aktivita

V souvislosti s mým přístupem k technice šitého šperku, jíž považuji za jeden z fenoménů současného hobby, je potřeba si tento jev definovat. V této práci budu s pojmem *hobby* pracovat ve smyslu praktikování dobrovolné volnočasové aktivity, kterou si jednotlivec vybírá dle svých preferencí a zájmu. Volný čas, tedy časové úseky, které může člověk využít dle své libosti a kdy není limitován povinnostmi, byl v dobách dávno minulých výsadou výše postavených osob (např. šlechty), které si nemusely zajišťovat obživu doslova vlastníma rukama (Kulíšková, 2011, s. 8). S nástupem industrializace a modernizace přišla jasně definovaná pracovní doba, jež oddělila sféru pracovní od soukromé, a která snížila řadě osob časové náklady vynakládané k obživě, čímž umožnila vznik kategorie volného času pro člověka střední třídy (Gibas et al, 2019, s. 11). Renata Kulíšková ve své bakalářské práci *Volnočasové aktivity žen střední třídy*¹⁶ z roku 2011 poukazuje na řadu faktorů, které ovlivňují trávení volného času. Jsou jimi biologické, sociální i kulturní determinanty, v některých případech i politické (Kulíšková, 2011, s. 10–12; Gibas et al., 2020, s. 12–13). V českém

¹⁵ FZO Jablonex. *Česko-anglický slovník jablonecké terminologie*. Jablonec nad Nisou: FZO Jablonex, 1985.

¹⁶ KULÍŠKOVÁ, Renata. *Volnočasové aktivity žen střední generace* [online]. 2011, Bakalářská práce.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí práce PaedDr. Libuše Mazánková, Dr. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<https://adoc.pub/volnoasove-aktivity-en-stedni-generace.html>>

prostředí bývá trávení volného času již ve 20. století často spojováno s chatařením/chalupařením.

Přesuneme-li se do oblasti rukodělné práce, nelze si nevšimnout fenoménu zvaného *kutilství*, jehož rozmach v rámci Československa lze vnímat i jako jeden z důsledků socialismu, avšak jeho význam se v čase měnil. Jak poukazuje Petr Gibas v úvodu k publikaci *Kutilství od „udělej si sám“ po DIY*, tento fenomén byl dlouhodobě sociálními vědami ignorován navzdory tomu, že bývá často objektem identifikace s českou kulturou (Gibas et al., 2020, s. 5).¹⁷ Změnit tento stav má za cíl projekt NAKI II *Kutilství a jeho význam pro českou národní a kulturní identitu: současný stav, socio-kulturní a historicko-politické souvislosti, typologie a využití potenciálu pro místní rozvoj*. Badatelé, kteří se na projektu podílejí, definují *kutilství* jako: „...*sadu – možná lépe řečeno komplex – svépomocných manuálních výrobních aktivit, drobných prací a oprav prováděných (povětšinou) ve volném čase*“ (Gibas et al., 2019, s. 10).¹⁸ Lze tedy říci, že pojem *kutilství* můžeme chápat jako volnočasovou zájmovou domácí rukodělnou aktivitu, tedy rukodělné hobby. A právě do kontextu rukodělného hobby můžeme zařadit i výrobu artefaktů technikou šitého šperku. Nicméně pro tvůrce šitého šperku nebudu v tomto textu používat termín *kutil/kutilka*. V názvu této práce označuji šitý šperk jako *domácí tvorbu*, je tím odkazováno na skutečnost, že současná výroba šitého šperku probíhá individuálně v domácnostech, bez centrálního řízení, přičemž technika neklade nároky na specializovanou dílnu.

Gibas a spol. (2019, s. 6) dále dodávají důležitou informaci o genderově podmíněném vnímání tohoto fenoménu: „*Jednou ze silných a obecně sdílených představ o kutilství je, že se jedná o spíše mužskou záležitost.*“ Domnívám se, že tato skutečnost vychází z podstaty vnímání „mužského“ a „ženského“ v západní společnosti, kdy je maskulinita spojována s výrobou, obživou a veřejnou sférou života. Feminita je naopak spojována se soukromou sférou života, péčí o rodinu a děti. Přestože jsou dnes ženy aktérky veřejného života, pracují, přičemž někdy jsou i živitelky rodiny, bývá péče o domácnost a děti stále spojována se ženským pohlavím. Proto je ženský volný čas specifickou kategorií, neboť je těmito faktory stále limitován, přičemž v minulosti se jednalo o stěžejní překážky žen v přístupu k možnostem volnočasových aktivit. Jak poznamenává kolektiv autorů publikace *Kutilství: Drobná mozaika svépomocné tvorby*, koncept domácí rukodělné práce přisuzované ženám,

¹⁷ GIBAS, Petr et al. *Kutilství: od „udělej si sám“ po DIY*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2020.

¹⁸ GIBAS, Petr et al. *Kutilství: drobná mozaika svépomocné tvorby*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2019.

jakými jsou zpravidla techniky zpracování textilu jako pletení, šití, háčkování, apod. se v průběhu času měnil. Autoři s odkazem na časopis *Praktická žena* poukazují na vývoj těchto činností v kontextu minulého století od nutnosti zajištění rodiny z důvodu nedostatku dostupného zboží na československém trhu, až do současné podoby volnočasové aktivity, která je vyvíjena čistě pro zábavu a radost. (Gibas et al., 2019, s. 60–61)

Právě gender je jeden z faktorů, jemuž se budu v kontextu šitého šperku věnovat podrobněji, jelikož navzdory výše uvedené poznámce o všeobecném vnímání domácí rukodělné tvorby coby mužské záležitosti, vycházím z mé zkušenosti, že technice šitého šperku se věnují převážně ženy. Dokládá to i množství dostupné hobby literatury na toto téma, kdy je tato výhradně doménou autorek ženského pohlaví.

2.3 Šperk anebo bižuterie?

Kvůli nejednoznačné terminologii je obtížné vybrat správný termín pro označení výrobků zhotovených touto technikou, které jsou určeny k ozdobě lidského těla a oděvu. Alena Křížová uvádí, že: „*Pro doplněk, jehož smyslem je kráslit člověka, se nejčastěji používají pojmy šperk, ozdoba nebo okrasa a klenot*“ (Křížová, 2021, s. 10). Dále připouští, že: „*V populární i odborné literatuře dochází také k záměnám slov šperk a bižuterie*“ (Křížová, 2021, s. 13), přičemž svou roli v tomto sehrává i materiál, z něž byl konkrétní artefakt vyroben. „*[...]Zatímco měl šperk trvalou hodnotu danou materiálem a jeho náročným zpracováním, bižuterie měla krátkou životnost módního doplňku*“ (Křížová, 2021, s. 13). V tomto pojetí by byly šité šperky záležitostí bižuterie. Téma vhodné terminologie jsem osobně konzultovala s Ivou Masníkovou z Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, bývalou vzorkařkou bižuterní firmy Jablonex, a podle ní není materiál nutně důležitý, stěžejní je kontext, v jakém byl výrobek zhotoven. Jedná-li se o sériovou výrobu, tedy průmyslový produkt, hodí se výraz bižuterie, naopak je-li dílo unikátním výrobkem jednotlivce, bývá používáno termínu (autorský) šperk (Masníková, červenec 2021). Osobně je mi tato definice sympatická a v případě šitého šperku logicky zapadá do kontextu, v jakém se u nás současný šitý šperk objevuje, tedy jako jedinečný výrobek vytvořený autorem-jednotlivcem, zpravidla v jediném provedení svého druhu, s přihlédnutím k možnosti, že se mnohdy nemusí ani jednat o dílo určené pro komerční užití. Budu tedy nadále pro účely této práce používat termínu *šperk* pro výrobky zhotovené technikou šitého šperku, jež jsou nositelné ve smyslu ozdoby těla a oděvu. Šité náušnice ze skleněných perliček jsou tedy v tomto pojetí šperkem.

2.4 Materiály k výrobě

Jak již bylo zmíněno, stěžejním materiálem pro tvorbu technikou šitého šperku je rokajl, neboli skleněné perličky. Výroba rokajlu sahá do poslední třetiny 19. století do Benátek, a tato technologie byla později etablována i v českých zemích na Jablonecku, kde byl rokajl nazýván také *šmelc*.¹⁹ V současné době jsou největšími výrobci rokajlu ve světě Česká republika a Japonsko. Na českém trhu se lze setkat i s rokajlem čínským. Jeho kvalita však pokulhává a pro techniku šitého šperku, která klade velký důraz na preciznost, není obecně doporučován. V České republice vyrábějí v současnosti rokajl společnosti PRECIOSA

¹⁹ NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018, s. 14–15.

ORNELA, a.s. a MATURA BEADS, s.r.o. PRECIOSA ORNELA navazuje na desetiletí tradice výroby skleněných perliček metodou jejich sekání ze skleněných trubiček, „*kteřé se dále teplem kulatí a leští a následně třídí podle velikosti a tvaru*“ (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 163). Kulacení nasekaných perliček probíhá v tzv. *rundýrce* – kulatící peci. Firma nabízí perličky ve 3 000 barvách a 20-ti velikostech.²⁰ Druhý český výrobce nabízí rokajl pod značkou MATUBO, který je vyráběn technologií mačkání, čímž je zajištěna tvarová a velikostní stálost výsledného produktu. Obě značky českého rokajlu jsou tvůrci hojně využívány.

Nejpoužívanější japonský rokajl představují značky TOHO a Miyuki. Obě značky vstoupily na český trh v roce 2008, ještě před nástupem mačkaného rokajlu MATUBO. V té době se jednalo o materiál, který oproti českému rokajlu Preciosa vynikal svou kvalitou a tvarovou přesností i větší dírkou v průvleku, což jsou vlastnosti pro šitý šperk klíčové. Značka Miyuki představila řadu Delica, rokajl ve tvaru válečku s tenkou stěnou, což znamená velkou díрку. Tato řada rokajlu bývá považována za tu nejvyšší kvalitu, která se hodí k výrobě luxusních šitých šperků a také k šití oblíbených geometrických tvarů. V minulosti u nás býval dostupný také rokajl japonské značky Matsuno. Zákaznický pohodlné je také číslování konkrétního odstínu a povrchové úpravy u japonského rokajlu, což umožní zákazníkovi dohledat konkrétní produkt v případě, kdy perličky dojdou v momentě rozpracovaného projektu. Tento způsob označování konkrétního rokajlu dlouhodobě chyběl, zejména u výrobků zn. Preciosa, a stále ještě není pravidlem u všech perliček této firmy, které lze u nás zakoupit.

Velikost rokajlu bývá udávána tzv. nulkovou řadou. Ta „*se vysvětluje jako počet perliček srovnaných vedle sebe, avšak dírkou dolů, které se vejdou do 1 palce (25,4 mm)*“ (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 167). Nejčastěji užívanou velikostí pro šitý šperk je 11/0, následuje ji o něco větší 8/0 a naopak nejmenší 15/0. Vizualní srovnání velikostí rokajlu nabízí obrázky č. 50 a 51 v příloze č. 5 této práce. Je však třeba brát v potaz, že ačkoliv toto číslování používají všichni výrobci, perličky stejné velikosti od různých výrobců mohou vykazovat velikostní (i tvarové) rozdíly, jež jsou napohled sice mnohdy kosmetického charakteru, ale pro výsledný vzhled hotového šitého šperku jsou zásadní. Diana Lázňovská uvádí ve vztahu k rokajlu ve své knize *Korálkové kouzlení*²¹ radu, jak přistupovat

²⁰ PRECIOSA ORNELA. *Rokajl* [online]. [cit. 05-08-2021] Dostupné z: <<https://www.preciosa-ornela.com/cs/rokajl>>

²¹ LÁZŇOVSKÁ, Diana. *Korálkové kouzlení*. [Pardubice]: Vladimír Brych, 2016.

k jednotlivým druhům rokajlu na trhu: „*Nekupuj Čínský, spokoj se s Českým, zkus vydělat na Japonský ;*“ (Lázňovská, 2016, s. 6). Na využití českého a japonského rokajlu českými tvůrci šitých šperků jsem se zaměřila ve výzkumné části.

Kromě samotných perliček tvoří návlakový materiál další nezbytnou položku. Předtím než se na českém trhu objevily specializované nitě určené k šití z perliček, se v tuzemském prostředí šilo zejména na vlasec, anebo monofilovou nit. U nejstarších dochovaných artefaktů z 19. století se lze setkat s textilními nitěmi, zvláště pak z konopí anebo lnu.²² Speciální nylonové nitě, oproti běžným šicím nitím v průřezu ploché, se u nás objevily poprvé v první dekádě 21. století. Tyto nitě značek Nymo a Superlon (S-lon), později také nitě K.O. a TOHO One-G japonského výrobce perliček TOHO, jsou pro šití z perliček obzvlášť vhodné pro jejich vysokou odolnost v oděru a pevnost, kterou vykazují navzdory své tenkosti. I nitě mají svůj velikostní systém pro odlišení šíře jejich průměru v průřezu. Jelikož každý výrobce užívá svůj systém, uvedu pouze, že nejčastěji používané nitě pro šitý šperk mají v průměru jejich průřezu 0,2 mm anebo 0,3 mm. U tenčích nití hrozí jejich protržení, u silnějších zase možnost, že spolu s jehlou neprojdou průvlekem perličky vícekrát. Někteří autoři si však oblíbili pro šití z perliček také silonový vlasec, přestože není toliko ohebný jako nylonové nitě, anebo vysoce pevnou šňůru Fireline, která je původně rybářskou potřebou.

K šití z perliček je zapotřebí také vhodné jehly, ouško běžné šicí jehly není možné protáhnout nejčastěji používanými velikostmi perliček, není taková jehla ani dostatečně ohebná. Jehly určené speciálně na perličky nabízejí galanterie nebo hobby prodejny, oblíbené jsou např. značky The Beadsmith, John James anebo Galant. Vhodná jehla je dostatečně ohebná a má co nejužší ouško. Hodí se jehly v délce od 40 mm.

Kromě základního materiálu se k výrobě šitých šperků používá řada dalších materiálů. Díky své variabilitě je tato technika schopna pojmout i zdánlivě neslučitelné materiály, šikovný tvůrce je schopen do svého díla zapracovat de facto cokoliv. Nejčastěji využívaný bývá sortiment broušených, mačkaných a voskovaných perlí (obr. č. 52), v posledních letech pak získávají na popularitě nejrůznější 2-dírkové a vícedírkové mačkané perle (obr. č. 56–57). V oblasti mačkaných perlí jsou momentální módou tvarové perle firmy Rutkovsky (obr. č. 58). Velmi oblíbenou součástí šitého šperku je obšívání přírodních anebo skleněných kamenů.

²² Pozn: Expertízu však nebylo z mé strany možné provést, vycházím z vizuální podoby nití i z poznámky v publikaci *Zásadný ráj*, která uvádí, že než došlo k vynálezu náhrdelníků zvaných *leciánky*, které tvarově připomínají šité dutinky, byla používána k návlaku konopná šňůra (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 19).

Tyto bývají nejčastěji ve formě kabošonů neboli muglí (polokoule či polo-ovál se zadní stranou seříznutou na plocho), anebo ploškovaných kamenů v polobrusu (obr. č. 53–54). Obzvláště populárními kameny tohoto typu se staly výrobky firmy Swarovski, zejména pak tvar nazývaný *rivoli*, jenž představuje bikonický tvar s leštěnými ploškami, které dodávají výrobku charakteristický třpyt (obr. č. 55). Pro funkční zakončení šperku bývá užíváno různých kovových komponentů, jako jsou různé typy náhrdelníkových či náušnicových háčků a zapínání. Používány jsou i jiné kovové komponenty čistě dekorativního charakteru. Tvůrci, kteří kombinují šitý šperk s technikou korálkové výšivky, se nevyhnou podkladovým materiálům, jedná se o různé druhy netkaných textilií. S perličkami se vyšívá nejčastěji na plst, filc či speciální imitace jemných usní, případně i na kůži. Jemných kůži imitujících materiálů je využíváno zejména pro začistění zadní strany výšivky tak, aby nebyly nitě vystaveny oděru a šperk byl i ze zadní strany hezky hladký a příjemný na nošení. V českém prostředí se pro tento účel používají materiály Alcantara – příjemná umělá semiš původně určená k čalounění luxusních vozů, UltraSuede či Nicole's BeadBacking.

Materiály, které používají domácí tvůrci v České republice, byly rovněž podrobeny mému výzkumu, jehož výsledky prezentuji ve výzkumné části tohoto textu.

2.5 Technologické postupy

Stehy představují jednotlivé způsoby, jimiž jsou perličky při tvorbě technikou šitého šperku sešívány k sobě. Jedná se tedy o jakási technologická schémata. Některým z nich se již věnovala Jarmila Španhelová a uvádí je i spolu s nákresy v již zmiňovaných skriptech *Lidový šperk a současnost. Stručný vývoj výroby perlí a návleku*. Odborná terminologie těchto pracovních postupů není v kontextu etnologického bádání stanovena, v této podkapitole budu tedy pracovat s terminologií známou z hobby sektoru a představím nejčastější stehy-vzory, jimiž bývají perličky sešívány v rámci techniky šitého šperku. U některých stehů je možné vysledovat jejich historický vznik, u jiných nikoliv, neboť byly používány paralelně po celém světě. Všechny uvedené stehy jsou vizuálně zdokumentovány v obrazové příloze.

Jedním z nejčastějších stehů, s nímž se setkáme napříč celým světem, je **sít'ovaný steh** (obr. č. 59), kdy mřížka takto utvořená z perliček připomíná rybářské síť. Tento steh nazývá Španhelová jednoduše „*sítka nebo mřížka*“ (Španhelová, 1985, s. 5, příloha s. 5). Kateřina Hrušková jej uvádí jako „*tkaní jehlou bez stavu*“ s přihlédnutím na anglický výraz „*off loom*

beadwork“ (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 41).²³ Připouští však, že tento název není správný, jelikož takto zhotovená síťka nemá rub ani líc²⁴, s čímž se osobně ztotožňuji. V evidenčních kartách Muzea skla a bižuterie jsou výrobky takto zhotovené často označovány, jako vytvořené „šitím na jednu jehlu.“ Tímto stehem je možné tvořit objekty plošné i prostorové včetně dutinek, dutých šňůr. Speciální variantou tohoto stehu je tzv. *ogalala/ogalala*. Síťovaný steh patří k nejstarším způsobům zpracování perliček, setkat se s ním lze již v nálezech z období 8 tis. let př. n. l. (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 35).

Druhým nejčastěji se vyskytujícím stehem je steh zvaný **peyote**. Tento termín byl adoptován z prostředí domorodých obyvatel Severní Ameriky, avšak samotný původ tohoto stehu a stejně tak termínu není úplně jasný. K nejstarším dokladům této techniky patří nálezy z Tutanchamonovy hrobky z první třetiny 2. tisíciletí př. n. l. (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 35). Gerald R. Hubbell předložil v roce 2018 svou diplomovou práci *Toward the Origins of Peyote Beadwork*, zaměřenou na využívání tohoto stehu v kontextu nativních obyvatel Ameriky, jež byla dost možná prvním akademickým počinem, který se pokusil uchopit alespoň segmentově problematiku šitého šperku. Nabízí teorie vzniku této techniky v daném sociogeografickém kontextu ve spojitosti s odvozením názvu pro tento steh, kdy odkazuje na možnou souvislost s náboženským hnutím zvaným *peyotismus* (Hubbell, 2018, s. 31–40).²⁵

Tato teorie však nevylučuje možnost výskytu stejného vzoru v jiných prostorech, jak ostatně dokládají zmiňované archeologické nálezy. Hubbell má však pravdu zajisté v tom, když tvrdí, že termín **peyote** byl z původně nativního prostředí adoptován hobby sektorem (2018, s. 2). Španhelová (1985, s. 9) nazývá tento steh „*podložkový vzor*“. Pravděpodobně právě proto, že i v našem geografickém prostoru se objevují artefakty tímto způsobem zhotovené od 2. poloviny 19. století v souvislosti s rozvojem bižuterního průmyslu a jedná se nejčastěji o různé podložky a dečky. Podložky pod lampy zhotovené tímto stehem zmiňuje Waltraud Neuwirth v publikaci *Perlen aus Gablonz* (1994, s. 387).²⁶

²³ FRIED, Bertrand Gustave André et al. *Infatuated with beads: Okouzlení perličkami = Les perles, un ravissement = Von Perlen bezaubert = Fascinados por los abalorios*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ... for Preciosa Ornela, 2015, s. 41.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ HUBBELL, Gerald R. *Toward The Origin of Peyote Beadwork* [online]. 2018, Magisterská práce. University of Missouri-Kansas City. Department of Art History. [cit. 02-08-2021] Dostupné z: <https://mospace.umsystem.edu/xmlui/bitstream/handle/10355/64359/Thesis_2018_Hubbell.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁶ NEUWIRTH, Waltraud. *Perlen aus Gablonz*. Wien: Technisches Museum Wien, 1994.

Tento steh, při kterém se perličky přišívají nad sebe ob jednu tak, aby do sebe zapadaly, představuje jednu ze stěžejních technik šitého šperku s velkou škálou využití. Steh má plochou i kruhovou variantu a dále i varianty, které vychází z lichého či sudého návleku perliček. Pro kruhovou variantu stehu je nutný sudý počet základních perliček a bývají takto nejčastěji obšívány kabošony. I dutinka takto zhotovená je sice možná, avšak časově extrémně náročná, a také není tvárná, proto se pro dutinky tento steh příliš nehodí. Výjimkou je tzv. **cellini spirála**, dutinka šitá stehem peyote z vícera velikostí perliček, zpravidla ze tří. Vzniká tak zajímavý 3D spirálovitý vzor. Variantou cellini dutinky je **holandská spirála**, kdy je při šití část korálků ponechána jako volné obloučky, zatímco druhá část pokračuje peyotovými stehem. Steh peyote se hodí k imitaci různých přírodnin, jako jsou květiny a lístečky, i pro geometrické vzorování. Dále je tímto stehem možné obšívát kuličky ze dřeva či jiných materiálů tak, aby nebyla tato původní základová kulička zvenčí pod vrstvou perličkového obalu vůbec vidět. Plochou variantu stehu peyote je možné si prohlédnout v obrazové příloze (obr. č. 60), obšívání krystalu tímto stehem je rovněž zobrazeno (obr. č. 5).

Pod pojmem *mozaika* zmiňuje Španhelová způsob šití, jaký se v hobby sektoru etabloval pod názvem **žebříčkový steh**, angl. *ladder stitch* (obr. č. 61), který popisuje takto:

„Šňůra, kterou zpětným návlekiem upravíme tak, aby všechny perličky byly v těsném seskupení a poloze vertikální.“

(Španhelová, 1985, s. 9).

V praxi nebývá tento steh téměř nikdy využíván sám o sobě, slouží však jako výchozí stav pro další způsoby šití. Jedním z nich je **cihlový steh**, angl. *brick stitch*, při kterém bývají perličky našity jako patro na základ vytvořený stehem žebříčkovým tak, že je horní řada přichycována o vertikální nit z řady spodní. Perličky tak vypadají jako naskládané cihly. Tvarová a velikostní pravidelnost rokajlu je pro tuto techniku nezbytná. Steh je možné využít pro plošné vzorování, bývá však v oblibě jeho kruhová varianta, která často zdobí centrální prvek, okolo kterého je přichycena první řada žebříčkového stehu, z něž se následně odvíjejí další patra stehem cihlovým (obr. č. 62). Podobně jako steh cihlový se může jevit **plochý** neboli **čtvercový steh**, angl. *square stitch*. Ten je využíván pro šití plošných útvarů, uplatní se zejména při geometrickém vzorování, přičemž může vizuálně připomínat techniku tkaní perliček na stávkou (obr. č. 63).

Variabilním, oblíbeným a ke tvorbě větších ploch jako stvořeným je steh lidově nazývaný *čtyřkorálek*, vyskytující se v angličtině pod zkratkou RAW (*right angle weaving*), do češtiny překládaný jako **pravoúhlý steh** (obr. č. 64). I ten se vyskytuje v záznamech Jarmily Španhelové, pod pojmem „*čtyřperlový vzor*“ (Španhelová, 1985, s. 10). Steh vzniká tak, že navlékneme na nit čtyři perle, přičemž tu čtvrtou prošijeme jehlou ještě jednou, vznikne tak tvar podobný čtverečku, z jehož čtvrté perle vychází nit z obou stran. Je možné jej šít také se dvěma jehlami, čehož osobně využívám. Jeho propracovanější variantou je steh **CRAW** (*cubic right angle weaving*), kdy jsou na stejném principu pravoúhlého stehu vytvářeny dutinky a jiné prostorové objekty (obr. č. 65). Jedná se opět o velmi variabilní způsob, jak perle sešívát. Obdobně je možné šít i za předpokladu, že výchozí základ není sestaven ze čtyř perlí, nýbrž například ze tří anebo z pěti. Španhelová hovoří o „*tříperlovém vzoru*“ (Španhelová, 1985, s. 10).

Steh zvaný **herringbone**, česky lidově i *herinek*, připomíná svým vzorem rybí kost a tento název bývá užíván i pro podobný vzor vazby textilní tkaniny. Původ tohoto stehu je spjat s etnickou skupinou *Ndebele* z jižní Afriky.²⁷ Opět se jedná o steh vycházející na začátku z žebříčku a umožňuje plochou variantu (obr. č. 66), oblíbenou zejména pro výrobu náramků i rozličných dutinek (obr. č. 67). Existuje i kruhová varianta, jíž lze rovněž obšít kuličku.

Saint Petersburg stitch/chain je specialitou vhodnou pro pokročilejší tvůrce. Tento steh připomíná svým vzhledem jehličnatý stromeček v řetízku (obr. č. 69). Svým charakterem se nehodí pro prostorové objekty a dutinky.

Dutinek a spirál však existuje celá řada variant a šíjí se různými již zmíněnými stehy. Další steh zvaný **rope stitch** umožňuje ušít variabilní tvárnou šňůru principem jakéhosi stavění, kdy je k základnímu návleku v každém kroku přiřívána vždy jedna nová perlička k návleku a spolu s ní určitý počet ozdobných perliček. Návlek se tak postupně zvyšuje a obtáčí jej ozdobné perličky jako spirála (obr. č. 68). Při šití této spirály vyniknou zejména různé zajímavé tvary mačkaných perlí.

Dále existuje řada speciálních způsobů, jak perličky šít v rámci techniky šitého šperku, vyjmenovala jsem ty, které jsou obecně vnímány jako stěžejní. Na závěr zmíním techniku zvanou **freeform**, při které je využíváno kombinací různých stehů a velikostí perliček ve zdánlivě divokém schématu, díky níž vznikají neopakovatelná díla (obr. č. 70).

²⁷ VAN BENSCHOTTEN, Jennifer. *Herringbone Stitch Beading Secrets Revealed* [online]. [cit. 25-07-2021]

Dostupné z: <<https://www.interweave.com/article/beading/herringbone-stitch-tutorial-resources/>>

2.6 Stručná historie techniky

Dříve než přestoupíme k otázce zrodu techniky šitého šperku, je třeba se zaměřit na fenomén zdobení lidského těla jako takový. Ten je modernímu člověku vlastní od nepaměti, což dokládají četné archeologické nálezy, výjimkou není například ani tuzemská lokalita Dolních Věstonic, kde byla nalezena světově proslulá soška známá jako Věstonická venuše.²⁸ Objekty, jenž bývají považovány za nejstarší dochované šperky v historii lidstva, byly objeveny v jihoafrické jeskyni Blombos.²⁹ Jedná se o perforované schránky mořských plžů, datované do období před 72 tisíci let. (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 35). Tento nález byl překonán objevem z lokality Grotte des Pigeons at Taforalt v Maroku, kde byly rovněž nalezeny perforované mušle z období se stářím zhruba 82 000 let. Tyto objekty lze považovat za první korálky, které kdy byly vyrobeny, ať už byl jejich účel čistě dekorativní, rituální, případně vyjadřovaly sociální status.³⁰

Dle publikace *Okouzlení perličkami* je možné datovat nejstarší nález techniky šitého šperku do období 8. tisíciletí před naším letopočtem. V hrobce v pákistánském Mehrgarhu byly objeveny pokrývky hlavy zdobené keramickými kuličkami v síťovaném vzoru „*který je podobný dnes používané technice šití jehlou*“ (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 35).

Dále je zmiňován obsah Tutanchamonova sarkofágu z období 2. tisíciletí př. n. l., jenž obsahoval šperky zhotovené technikou, kterou dnes nazýváme steh peyote (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 35). Toto jsou dosud nejstarší nálezy, které dokládají techniku šitého šperku. Výroba skla a perlí od té doby prošla značným vývojem, který vyústil také ve vynález ročajlových perliček, které jsou základem pro moderní šitý šperk, tak jak jej známe dnes. Nový uvádí jako předchůdce skleněných perlí tzv. *fajáns*, glazovaný materiál na pomezí keramiky a skla, přičemž historicky nejstarší nález představuje takto zhotovená perla nalezená v Thébách, která vynikla 5 tisíc let př. n. l. (Nový, 2008, s. 12). Vůbec nejstarší čistě skleněné ozdoby pak pocházejí z Egypta a Mezopotámie, odkud se v průběhu následujících staletí rozšířily do oblasti Středozemního moře a odtud jakožto import i do dalších oblastí Evropy

²⁸ SVOBODA, Jiří A. *Mistři kamenného dláta: umění pravěkých lovců*. Praha: Panorama, 1986, s. 84–85.

²⁹ PEARSON, Helen. Ancient jewellery found in African cave [online]. *Nature*. 2004. [cit. 25-07-2021] Dostupné z: <<https://doi.org/10.1038/news040412-9>>

³⁰ BOUZOUGGAR, Abdeljalil et al. 82,000-year-old shell beads from North Africa and implications for the origins of modern human behavior [online]. *Proceedings of the National Academy of Science*. 2007, roč. 24, č. 104. [cit. 25-07-2021] Dostupné z: <<https://www.pnas.org/content/104/24/9964>>

(Nový, 2008, s. 12–13). A tady začíná příběh o výskytu perlí v našem geografickém prostoru, o jejich výrobě a vývoji techniky šitého šperku na území dnešní České republiky.

2.7 Vývoj techniky na území České republiky

2.7.1 Výroba skleněných perliček a perlí

Prvními výrobci skleněných perlí na našem území byli Keltové v době laténské (cca od 450 př. n. l. do začátku našeho letopočtu), veškerý předchozí výskyt materiálu, který lze považovat za perle, byl s největší pravděpodobností importem. Důležitými archeologickými lokalitami pro tento typ nálezů se staly Němčice nad Hanou, Stradonice u Berouna a Staré Hradisko.³¹ V raném středověku se na našem území objevily tzv. *olivovité perle*, fenomén, jenž je důkazem o sklářské výrobě ve středoevropském prostoru v období raného středověku.³² S prokazatelnou opětovnou produkcí skleněných korálků na našem území se pak setkáváme až ve 13. století na Šumavě, kde se vyráběly tzv. *pateříky* (slovo odvozené od modlitby Pater Noster – Otčenáš), vinuté skleněné perle určené pro výrobu růženců.³³ Ve 14. století již byla doložena výroba skleněných perlí v italských Benátkách, které se odtud dovážely i do Čech.³⁴

Benátky a zejména pak ostrov Murano se staly synonymem pro sklářskou výrobu, kam putovali zájemci z celé Evropy, které motivovala snaha odhalit tajemství sklářských technologií. Nový dále uvádí skleněné imitace drahokamů, které se rovněž v Benátkách vyráběly, a které našly své odbytiště i v Praze za vlády Rudolfa II. (2008, s. 14). V 16. století se v Turnově objevilo broušení šperkového kamene, a turnovským se nejpozději v 18. století podařilo získat benátskou sklářskou technologii pro výrobu imitací drahých kamenů ze skla (Nový in Křížová et al., 2008, s. 39). O století později, přesně v roce 1892 patentoval Daniel Swarovski, zakladatel později světově proslulé značky a firmy Swarovski & Co., první stroj na broušení šatonů v tehdejší Rakousku-Uhersku (Nový, 2017, s. 54), výrobu však nezahájil

³¹ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 13.

³² KOŠTA, Jiří a Kateřina TOMKOVÁ. Olivovité korálky v raně středověkých Čechách a jejich postavení ve středoevropském kontextu. *Památky archeologické CII*. 2011, s. 334–335.

³³ NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)*. Praha: Academia, 2017, s. 9.

³⁴ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 14.

na Jablonecku, nýbrž v Rakousku. Se skleněnými komponenty firmy Swarovski pracují v současnosti luxusní oděvní značky i celá řada hobbytů v oblasti šitého šperku.

Pro techniku šití z perliček se však zásadní staly perličky sekané ze skleněných trubiček. Tato technologie se do prostoru českých zemí dostala už v 18. století. První sekáč trubiček byl zaznamenán ve Smržovce roku 1787 (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 14). Perličky se sekaly ručně nožem a takto zhotovené polotovary byly nadále předány brusičům k jejich obroušení. Perličky, které byly v 50. letech 19. století na trhu dostupné prý až ve 200 barevných provedeních a v 19-ti velikostech, však nebyly benátské výrobě konkurenceschopné pro svou nízkou kvalitu. Tajemství výrobního procesu se tuzemským výrobcům podařilo získat díky výstavbě železnice z Pardubic do Liberce (zahájeno r. 1855), na níž se podíleli i italsíí dělníci z ostrova Murano, od nichž se jabloneckým podařilo získat informace ohledně broušení perliček (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 14).³⁵ Nový uvádí, že: „*Prvá léta po roce 1870 lze obecně označit za období výrazného vzestupu produkce a vývozu perlí a perliček*“ (Nový, 2008, s. 73).

Zakulacený rokajl neboli *šmelc*, základní materiál pro výrobu šitých šperků, tak jak je známe dnes, se objevil v 80. letech 19. století opět v Benátkách. Pro tuto technologii se osobně vypravil roku 1886 Josef Riedel mladší a na základě svých poznatků spolu se třemi dělníky z Murana, kteří se do Čech vrátili s ním, sestavil v Příchovicích první sekací stroj muranského typu a také v tuzemském prostředí zavedl kulacení perlí pomocí křemenného písku ve speciálních kulatících pecích.³⁶

Kromě perliček-rokajlu se na našem území vyráběly perle mačkané – již v 18. a první polovině 19. stol. v okolí Nové Vsi, Hutě a Pěňčina,³⁷ dále duté skleněné perle zhotovené nejprve ručním, později strojovým foukáním – od 2. poloviny 18. století ve Smržovce a Josefově Dole, později i v Jablonci.³⁸ Nový rovněž hovoří o perlích vinulých, zvaných též *lampové perle*, s nimiž se v prostředí Jizerských hor setkáváme od 2. poloviny 18. století (2008, s. 70–71). Voskované perle imitující svým vzhledem perly pravé se u nás vyrábějí od konce 18. století, rozmach výroby zaznamenaly však až ve století 19.³⁹

Jako zcela unikátním sklářský výrobek z území českých zemí byly vnímány broušené perle, které se na našem území vyrábějí od 18. století. Ty byly nejprve vyráběny ručním

³⁵ NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ, Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018, s. 14.

³⁶ NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ, Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018, s. 15–16.

dobrušováním mačkaných polotovarů, až později se objevila strojová výroba dvojího typu, jejímž produktem jsou buď tzv. *cínovky* – perle strojově broušené a leštěné mechanicky, anebo *ohňovky* leštěné tepelně ve speciálních pecích. Koncem 20. let 19. století se jednalo podle Nového o hlavní vývozní artikl z oblasti Jizerských hor (2008, s. 65).

Považuji za důležité zmínit, že stejně jako tomu bylo u sklářství obecně, i bižuterii se věnovali především čeští Němci.⁴⁰ To se týká jak výrobců skleněných komponentů i exportních domů.

2.7.2 První šité šperky

Rozvoj sklářské výroby a zejména pak segmentu perlí a perliček v 18. a 19. století umožnil jejich rozšíření nejen na území českých zemí, nýbrž do celého světa, čímž byla vytvořena živná půda pro rozmach nejrůznějších technik zpracovávajících perličky. Kateřina Hrušková uvádí, že:

„K rozmachu domácího zpracování perliček výrazně přispěly již v polovině 19. století ženské časopisy a magazíny, ve kterých byly publikovány předlohy a návody na výrobu rozmanitých předmětů a dekorací. Tyto tiskoviny měly rovněž vliv na šíření nových technik zpracování a jejich zdokonalování“

(Hrušková in Fried et al., 2015, s. 27).

Autorka se však v této souvislosti odvolává na magazíny dostupné ve francouzském prostředí. Nápadů na zpracování perlí však lze najít i v německy psaném *Die Modenwelt. Illustrierte Zeitung für Toilette und Handarbeiten*, jenž vycházel v Berlíně.⁴¹

Podle Hruškové se příbuzná technika, háčkování z korálků, objevila okolo roku 1830, kdy již bylo módní pletení s perličkami, totiž technika, kdy se pro klasické pletení na jehlicích

³⁷ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 63–64.

³⁸ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 66–67.

³⁹ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 76.

⁴⁰ NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)*. Praha: Academia, 2017, s. 23.

⁴¹ *Die Modenwelt. Illustrierte Zeitung für Toilette und Handarbeiten*. Berlin: Franz Lipperheide, roč. 1874.

používá návlak s perličkami (Hrušková in Fried et al., 2015, s. 39). Mezi výrobky zhotovené technikami pletení a háčkování z korálků patří v 19. století nejrůznější kabelky, váčky a také peněženky. Lze se domnívat, že technika šitého šperku šla s nimi ruku v ruce. Drobné náznaky této techniky lze sledovat v expozici MSB v Jablonci nad Nisou, kde jsou vystaveny dva náhrdelníky z období první poloviny 19. století, jeden zhotovený žebříčkovým stehem, druhý stehem pravoúhlým. Nový v souvislosti se zavedením výroby perliček z atlasového skla v 50. letech 19. století uvádí, že: „*Zejména v okolí Zásady a Držkova se z nich podomácku s úspěchem pletly povlaky na květináče, dečky, stínítka, taštičky apod.*“ (Nový, 2008, s. 73). Dochované předměty z této doby z území Jablonecka dosvědčují, že při jejich výrobě byla zahrnuta i technika šitého šperku, přičemž jí bylo užíváno zejména k výrobě užitečných předmětů. V muzejním depozitáři MSB v Jablonci se nacházejí umělecky vyvedené závěsné košíky určené pro květináče i svícenou vodu do kostela, dále táhla ke kostelnímu zvonku, různé dekorační i funkční košíčky (obr. č. 47) i lustrové ověsky. Tyto druhy výrobků ze sekaných válečků datuje do počátku druhé poloviny 19. století i Waltraud Neuwirth v publikaci *Perlen aus Gablonz*,⁴² která je určena převážně sběratelům (1994, s. 379–383, 431). K účelům světského charakteru se dále vyskytovaly podložky pod lampy (obr. č. 46), anebo lampová stínítka (Neuwirth, 1994, s. 387, 393). Všechny tyto zmiňované artefakty dochované v depozitáři MSB jsou zhotovené ze sekaných perlí o délce cca 0,7 cm, nejčastěji ušité stehem peyote anebo síťovaným stehem. V případě uch košíků se objevuje i peyote steh v podobě dutinky (obr. č. 47). Motivy těchto výrobků jsou převážně florálního charakteru. Neuwirth dále uvádí pro 60. léta 19. století z perliček šité síťky do vlasů a perlemi zdobené vlasové jehlice (1994, s. 399, 455).

Hodně oblíbeným oděvním doplňkem zhotoveným z perliček, byly již v první polovině 19. století pletené, háčkové a vyšívané kabelky. Na konci 19. století a přelomu milénia byly tyto kabelky zhotovovány jak ze skleněných, tak ocelových perliček. Podle Petra Nového (2008, s. 74) jejich obliba vydržela i po roce 1911.

Z doby okolo roku 1910 pochází také náhrdelník šitý ze skleněného rokajlu a sekaných čípků ze sbírky MSB, uvedený pod IČ B2864, jenž patřil mezi hlavní vývozní artikly do USA a Anglie.⁴³ Na přelomu 19. a 20. století nabývala v tuzemském prostoru na popularitě i výroba umělých květin z perliček, které byly navlékány na drátky a ty poté

⁴² NEUWIRTH, Waltraud. *Perlen aus Gablonz*. WIEN: Technisches Museum Wien, 1994.

⁴³ NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018, s. 235.

stáčeny do požadovaných tvarů. Tato technika, jež se objevila v 16. století v Benátkách, se v 19. století v souvislosti s rozvojem výroby perliček dostala do Čech a později se uplatnila mimo jiné ve tvorbě funerálních dekorací.⁴⁴ Ačkoliv se stejně jako v případě háčkování nejedná o techniku šitého šperku, lze i tyto příbuzné techniky zaznamenat v současném hobby sektoru (účel je však již čistě dekorativní). Situace, kdy jsou jejich současní výrobci zároveň tvůrci šitých šperků, není výjimkou. To samé se týká tkaní na stavu s perličkami, které se na začátku 20. století využívalo ke tvorbě oblíbených kabelek.⁴⁵

Perle a perličky se etablovaly i v prostředí lidovém. Jitka Staňková považuje „za dobu největšího rozkvětu lidového výtvarného umění [...] 80 až 100 let od poslední třetiny 18. až do poloviny 19. století“ (Staňková, 1987, s. 9), což je období, které částečně koresponduje s rozmachem výroby perlí v Jizerských horách. Křížová ve své monografii *Lidový a zlidovělý šperk v českých zemích* zmiňuje oblibu perlí, které svým vzhledem imitovaly český granát, a dále uvádí, že „bižuterní korále zhotovované v oblasti Jizerských hor a Jablonecka nabízeli po celých Čechách podomní prodejci; patřily k běžnému, takže dostupnému sortimentu na jarmarcích a poutích“ (Křížová, 2021, s. 67). Korálkovou aplikací v oblasti lidových krojů se podrobně zabývá Julija Tormyševa ve své disertační práci *Aplikace z korálek na lidovém textilu* z roku 2018. Obě badatelky ve svých textech uvádějí region jihočeských Blat, kde byly skleněné perle zvláště rozšířeny coby součást lidového oděvu (Křížová, 2021, s. 70–79; Tormyševa, 2018, s. 69–92). Pronikání perlového dekoru do lidového oděvu přicházelo z měšťanského prostředí, jak udává Langhammerová:

„Především velká města byla zdrojem silného vlivu módy, nových materiálů a práce s nimi“

(Langhammerová, 1994, s. 67).

V krojích z území dnešní České republiky se však s šitým šperkem nesetkáme, dekor je tvořen téměř výhradně technikou korálkové výšivky na textilní podklad. Tormyševa však zmiňuje unikátní součásti hanáckého kroje – na stávkou tkané límce k fěrtochům (Tormyševa, 2018, s. 56). V souvislosti s koloniálními aktivitami tehdejších mocností i mezinárodním

⁴⁴ FRIED, Bertrand Gustave André et al. *Infatuated with beads: Okouzlení perličkami = Les perles, un ravissement = Von Perlen bezaubert = Fascinados por los abalorios*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ... for Preciosa Ornela, 2015, s. 42.

⁴⁵ Tamtéž.

obchodem se zejména ve druhé polovině 19. století rozšířily rokajlové perličky do celého světa. Dostaly se tak k řadě skupin domorodých obyvatel (*indigenous people*) napříč kontinenty, a staly se součástí jejich života a materiální kultury. Mnohé z těchto skupin prosluly svou zručností v oblasti zpracování perliček, která často zahrnovala i ovládnutí techniky šitého šperku, na jejímž rozvoji se nesmazatelně podílely. Jarmila Španhelová zmiňuje i symbolickou funkci perliček a práce s nimi:

„Perle a perličky se tak staly jedním z nejjemnějších sdělovacích prostředků – náповědi o životě, zručnosti a vynalézavosti vzdálených i minulých generací.“

(Španhelová, 1985, s. 5)

Jedním z nejznámějších případů jsou skupiny domorodých obyvatel Severní Ameriky. Jejich výrobky zhotovené z perliček mapuje například publikace *Beads: Their Use by Upper Great Lakes Indians*.⁴⁶ Přímo o technikách šitého šperku napříč kontinenty a v souvislosti s rozličnými etnickými skupinami informuje norská autorka Hill-Aina Steffenach prostřednictvím svého projektu *Beads Around The World*.⁴⁷

2.7.3 Meziválečné období

České bižuterii v období první republiky se podrobně věnuje ve své monografii *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)* Petr Nový.⁴⁸

Uvádí zde například, jak fungovala již v druhé polovině 19. století na Jablonecku výroba zakázek pro exportní domy v domácích dílnách. Práci domácím dělníkům zprostředkovávali dodavatelé, kteří fungovali jako mezičlánek mezi výrobcem a exportérem. Tito dodavatelé zadávali práci na základě objednávek a hotové výrobky z domácích dílen posléze vykupovali, přičemž tato koncepce výrobce – dodavatel – exportér se udržela až do roku 1948. (Nový, 2017, s. 11)

⁴⁶ FLANDERS, Richard E. *Beads: Their Use by Upper Great Lakes Indians*. Michigan Indian Press, 1977.

⁴⁷ STEFFENACH, Hill-Aina. *Beads Around The World* [online]. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<http://beadsaroundtheworld.com/>>

⁴⁸ NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)*. Praha: Academia, 2017.

Autor uvádí statistiku ze sčítání lidu z 15. února 1920, podle které se jenom výrobou a zpracováním skleněného zboží zabývalo přes 19 tisíc domácích dělníků, a dále také označuje jako jednu z nejjednodušší z domácích prací návlek skleněných perliček, „*jemuž se věnovaly převážně ženy*“ (Nový, 2017, s. 25). I zhotovování výrobků z perlí a perliček, převážně náhrdelníků, které probíhalo v domácnostech, bylo rovněž doménou žen (tamtéž).

Ve dvacátých letech se v oblasti bižuterie ze skleněných perliček objevil inovativní výrobek. Jednalo se o náhrdelníky splétané prostřednictvím speciálních strojů do podoby připomínající lano, a tento druh náhrdelníků zvaný *leciánky*, poprvé uvedl na trh František Prokop.⁴⁹ Leciánky, přestože nápadně připomínají technologicky mnohem složitější šité šňůry-dutinky zhotovené zatočenou variantou stehu herringbone, nelze řadit do šitého šperku. Ten se však v meziválečném období objevuje taktéž. Oproti předchozímu časovému období ustupují touto technikou zhotovené užité předměty ve prospěch nositelných šperků. Nejčastěji zastoupenou variantou jsou různé druhy dámských límečků zhotovené síťovaným stehem z rokajlu. Patří mezi ně i vzorkové dílo z dílny Václava Kotyzy ze Zásady z let 1930–1945, tato vzorkovnice obsahuje náhrdelník typu límeček, manžety a textilem podšitý dámský pásek, vše zhotovené síťovaným stehem a dále doplněno rokajlem oplétanými dřevěnými kuličkami⁵⁰ (obr. č. 48). Tento steh bývá v archívech zaznamenáván i pod výrazy jako *šitý na jednu jehlu* anebo také *tkaní jehlou*.⁵¹ V oblasti užitých a dekorativních předmětů se objevují síťované perličkové dečky nejčastěji ve tvaru kruhu. Technika koráلكové výšivky je oblíbená pro nástěnné obrazy i zdobení kabelek. Takové kabelky, které pro své florální a umělecké motivy prosluly v zahraničí, navrhovala v Zásadě Marie Jakubičková pro rodinný podnik, který vedli spolu s manželem Bohumilem.⁵²

V tomto období se setkáváme i s náhrdelníky, které kombinují techniku oplétané šňůry rokajlem, která je nadále obšita síťovaným stehem. Rovněž se objevují náhrdelníky typu dutinka, tentokrát také síťované.

⁴⁹ NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018, s. 19.

⁵⁰ Sběrka MSB v Jablonci nad Nisou, IČ BŽ 1939.

⁵¹ FRIED, Bertrand Gustave André et al. *Infatuated with beads: Okouzlení perličkami = Les perles, un ravissement = Von Perlen bezaubert = Fascinados por los abalorios*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ... for Preciosa Ornela, 2015, s. 41.

⁵² FRIED, Bertrand Gustave André et al. *Infatuated with beads: Okouzlení perličkami = Les perles, un ravissement = Von Perlen bezaubert = Fascinados por los abalorios*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ... for Preciosa Ornela, 2015, s. 51.

V roce 1920 byla založena odborná sklářská škola v Železném Brodě a mezi studentskými pracemi z období před rokem 1930 lze na dobové fotografii nalézt perličkový náhrdelník, jenž technologicky propojuje leciánek (anebo typ oplétané šňůry; z fotografie není zřetelné) s prvky ušitými stehem peyote (Nový, 2017, s. 110). Další odborné školy, které nabízely bižuterní obor, fungovaly už dříve v Turnově (založena roku 1884) a v Jablonci nad Nisou (zal. 1880). Peyotovými stehem byla ušita také brož s motivem československé vlajky z dílen firmy Josefa Kostlána, která vznikla mezi lety 1918–1929 (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 119).

Kromě síťovaných límečků se nadále těšily oblibě kabelky doplněné perličkovým dekorem. Jednalo se buď o kabelky s výšivkou, nejčastěji s florálním motivem, anebo kabelky typu psaníčko šité opět síťovaným stehem. Takto ušitá dekorativní část tvoří de facto jakési tělo kabelky, do něž je vložena textilní výplň odpovídající velikosti.

V souvislosti s rozvojem výroby dřevěných perlí, se ve třicátých letech objevily také kabelky zhotovené z tohoto materiálu, které měly velký úspěch zejména v USA.⁵³ Tělo těchto kabelek bývá ušito pravoúhlým stehem za využití různých tvarů perlí (nejčastěji v kombinaci oliva-kostka) a bývají zpravidla výrazně barevné. Rozvoj výroby dřevěných perlí je spjat s podnikem Johanna Schowanka v Jiřetíně pod Bukovou. Kromě samotných dřevěných perlí a kabelek z nich se zde vyráběly i jiné dřevěné módní doplňky a také dětské hračky.⁵⁴

V období před a po druhé světové válce se oblibě těšila i dětská bižuterie nabízená exportním domem W. Klaar, nejčastěji zhotovená ze skleněných perlí a perliček, kdy bylo v některých případech patrné zastoupení techniky šitého šperku, zejména pak síťového stehu. Tváří těchto výrobků se stala tehdy populární dětská herečka Shirley Temple.⁵⁵ Již u této dětské bižuterie se lze setkat s využitím 2-dírkových mačkaných perlí, které bývají mnohdy mylně současným hobby sektorem vnímány jako novodobá záležitost 21. století.

⁵³ NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)*. Praha: Academia, 2017, s. 177–178.

⁵⁴ *Muzeum v Jiřetíně pod Bukovou přibližuje i vznik legendárního krtečka* [online]. [cit. 05-08-2021] Dostupné z: <<https://region.rozhlas.cz/muzeum-vyroby-drevenych-hracek-v-jiretine-pod-bukovou-priblizuje-i-vznik-8228067>>

⁵⁵ NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918–1938)*. Praha: Academia, 2017, s. 141.

2.7.4 Období socialismu a jabloneckých výstav

„Ještě v průběhu roku 1945 vešly v platnost prezidentské dekrety o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. Zejména na základě prvního nařízení došlo k vyvlastnění takřka všech jizerskohorských výrobních a vývozních firem. Místa původních majitelů zaujali správci anebo ředitelé národních podniků.“

(Nový, 2008, s. 43–44).

Znárodnění, které se nakonec díky únorovému komunistickému převratu týkalo všech výrobních i exportních podniků v kraji, znamenalo zásadní obrat ve způsobu bižuterního provozu a následného vývozu zboží. Tím se nyní zabývaly nově vzniklé exportní společnosti, jako byla *Československá akciová společnost pro výrobu skla*, od r. 1949 známá jako *Skloexport*. Akciová společnost *Jablonex*, která se stala výhradním vývozcem bižuterie, pak byla ze Skloexportu vyčleněna v roce 1952.⁵⁶ Došlo tak k postupné centralizaci bižuterního průmyslu. Nový uvádí, že ke konci 50. let vznikly tzv. výrobní hospodářské jednotky (VHJ), prostřednictvím kterých byla bižuterní výroba rozdělena na „...prvovýrobu, druhovýrobu i vývoj“ (Nový, 2008, s. 47). Součástí této jednotky byly podniky *Bižuterie*, *Skleněná bižuterie*, *Železnobrodské sklo*, *Jablonecké sklárny*, *Preciosa* a *Podnik zahraničního obchodu Jablonex*, přičemž i v těchto podnicích probíhaly postupem let organizační změny.⁵⁷

Omezený segment šitého šperku spadal pod kategorii bižuterie z perliček a perlí, která byla součástí produkce národního podniku *Skleněná bižuterie*, od roku 1978 pojmenovaného *Jablonecká bižuterie*. Tato centralizace výroby umožnila vznik specifické profese tzv. *vzorkařů* a *vzorkařek*, z dnešního pohledu designérů, kteří pro tyto národní podniky zhotovovali návrhy a vzorové kusy bižuterních výrobků z již hotových komponentů. Jak uvádí Kateřina Hrušková a Kateřina Nora Nováková v publikaci *Kaleidoskop vkusu: Československá bižuterie na výstavách 1948–1989*, byli tito autoři „skryti pod jménem

⁵⁶ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, s. 46.

⁵⁷ HRUŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora a Petr NOVÝ. *Kaleidoskop vkusu: Československá bižuterie na výstavách 1948–1989 = Kaleidoscope of taste: Czechoslovak costume jewellery exhibitions 1948–1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020, s. 159.

podniku, a to přesto, že svými originálními nápady pomáhali získávat nejen prestižní ocenění a zájem návštěvníků, ale především zákazníky, kterým bylo nutné pravidelně nabízet nové atraktivní kolekce“ (Hrušková, Nováková a Nový, 2020, s. 41).

Práce těchto výtvarníků se pak stávaly součástí pravidelných jabloneckých výstav. Na těchto výstavách, které měly v letech 1959–1963 celostátní a později v letech 1965–1987 mezinárodní charakter, se prezentovaly nejenom podniky, ale v pozdějších letech, zejména pak na mezinárodních výstavách, byly prezentovány i tuzemské a zahraniční odborné školy zabývající se výrobou bižuterie.⁵⁸

Výstavy bižuterie v Jablonci nad Nisou, které přišly koncem 50. let, navazovaly na fenomén světových a průmyslových výstav z 19. století a meziválečného období. Samotný počátek jabloneckých výstav byl ovlivněn „... úspěchem československé expozice v roce 1958 na výstavě EXPO v Bruselu [...]“ (Nová, 2011, s. 17). Součástí expozice byla i suvenýrová bižuterie, například v podobě síťovaných kabelek. Na jedné z nich, která je vystavena v rámci výstavy *Kaleidoskop vkusu* v expozici, se objevuje prototyp obšitého kabošonu. Jedná se o artefakt vyrobený v letech 1957–1958. Účast národních podniků na těchto výstavách byla nejenom otázkou prestiže a potenciálního odbytů zboží, nýbrž také otázkou rekonceptualizace vnímání bižuterie v kontextu socialistického státu:

„Jestliže si bižuterie měla najít své místo v socialistické společnosti, bylo třeba zcela změnit způsob, jakým byla vnímána. Tomu odpovídala i mediální prezentace. Dřívější „buržoazní cetka“ se musela stát umělecko-průmyslovým moderním výrobkem, který zvýší kulturní úroveň života socialistického člověka.“

(Nová, 2011, s. 18).

Vzorky-designy výrobků z tohoto období, je potřeba dle Kateřiny Hruškové a Kateřiny Nory Novákové rozdělovat na dvě skupiny – tu první tvoří vzorky určené do přímé výroby (příčemž rozlišovány byly i designy pro tuzemský a zahraniční trh), druhé byly určené do anonymních vnitrooborových soutěží. Vítězná díla, která z nich vzešla, byla dále

⁵⁸ HRUŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora a Petr NOVÝ. *Kaleidoskop vkusu: československá bižuterie na výstavách 1948–1989 = Kaleidoscope of taste : Czechoslovak costume jewellery exhibitions 1948–1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020, s. 28–29.

prezentována na mezinárodních výstavách bižuterie. (Hrušková, Nováková a Nový, 2020, s. 160–161)

Jak se má toto období ve vztahu k šitému šperku? Šperky zhotovené touto technikou je možné si prohlédnout na fotografiích v obou výše uvedených publikacích týkajících se jabloneckých výstav. Některé tyto kousky, zhotovené v období národních podniků, je pak možné zhlédnout v rámci právě probíhající výstavy *Kaleidoskop vkusu*, která nabízí přehled toho nejlepšího z období jabloneckých výstav. Další se nacházejí v depozitáři MSB. Technika šitého šperku není kvůli své časové náročnosti příliš vhodná pro průmyslovou výrobu. V období zejména 60. let se však lze setkat s výraznějším výskytem výrobků zhotovených technikou pravoúhlého stehu neboli *čtyřkorálku*. Jedná se o náhrdelníky typu límečky z broušených anebo mačkaných perlí, případně rokajlu. Dále se jedná o celou řadu šitých knoflíků zhotovených z broušených perlí, které byly v 50. a 60. letech obzvlášť módní. V 50. letech se lze nadále setkat se síťovanými peněženkami. Pamětníci také vzpomínají na větší korálky ve tvaru válečků, které se objevovaly celou druhou polovinu 20. století. Tyto perle byly určeny jakožto hračka pro děti, daly se zakoupit jako set a bylo z nich kromě navlékání možné ušít dečky peyote stehem. Dečky mívaly zpravidla geometrické anebo florální motivy. Svou velikostí a válcovitým tvarem tyto perle nápadně připomínaly sekané perle, z nichž se v 19. století šily užité předměty s florálním dekorem, se podobají rovněž současnému produktu firmy Preciosa, válečkovým perlím Rola™. Ve 21. století pak obdobný sortiment v oblasti hračkářství představují zažehlovací korálky z umělých hmot, které se však nešíjí, nýbrž se pečlivě seskládané motivy pomocí žehličky spojí k sobě. V 60. letech se objevují opět náhrdelníky typu *natáhlík* (několikařadé jednoduché návleky perliček spojeny do jednoho náhrdelníku) a nově také s vyšívané límce a kabelky, zhotovené technikou tamburované výšivky na organtýnu, které vzorkovala zejména Jarmila Hlavová, a které byly oblíbeny na sovětském trhu (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 76; Hrušková, Nováková a Nový, 2020, s. 177–178). Jelikož se však jedná o techniku, při které je využíván háček a nikoliv jehla, osobně ji nepovažuji za součást šitého šperku. Někdejší ředitel závodu v Zásadě, Jaroslav Faltinek uvedl v rozhovoru pro publikaci *Zásadský ráj: příběh českých perliček*, že:

„V roce 1960 výroba náhrdelníků v závodě Zásada činila obrat cca 2 mil. korun ročně“

(Faltinek in Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 123).

Náhrdelníky, při jejichž výrobě bylo využito pravoúhlého stehu s využitím perli z nových plastických hmot, uvedl v roce 1971 pro mezinárodní výstavu národní podnik *Skleněná bižuterie*.⁵⁹

Jeden z oceněných vzorků ze stejného roku představoval také komplet pánské kravaty a manžetových knoflíčků, ušitý z broušených perli a navržený Kamilou Randákovou.⁶⁰ Z roku 1971 pochází i nadčasová bižuterní souprava zhotovená pravoúhlým stehem v ploché i CRAW variantě (prostorový pravoúhlý steh) z produkce podniku Železnobrodské sklo.⁶¹ Ve vztahu k 70. letům a šitému šperku se zmiňují autoři publikace *Kaleidoskop vkusu* o vzorkaře podniku Preciosa Dagmar Kaufmanové, která vynikala „...za využití plastického zpracování šitím na jednu jehlu na vlasci“ (Hrušková, Nováková a Nový, 2020, s. 183). Tato publikace také nabízí pohled na propagační fotografii z roku 1987, kde je vyobrazena souprava náhrdelníku a náušnic vzorkačky Vlasty Koldovské, na které se pravděpodobně nachází první skutečně obšíváné kuličky (Hrušková, Nováková a Nový, 2020, s. 83). V depozitáři i na fotografiích jsem se doposud setkávala pouze s kuličkami oplétanými – omotanými jednoduchým návlekm na niti, jejichž výroba je technologicky i časově znatelně jednodušší. Nicméně publikace *Zásadský ráj: příběh českých perliček* popisuje náhrdelník podniku Železnobrodské sklo z let 1960–1969, který uvádí pod obrázkem č. 51, tak, že se jedná o „obšíváné dřevěné kuličky“ (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 235). Po osobním přezkoumání předmětu jsem na vážkách, zdali tyto kuličky označit za oplétané či již obšíváné, v každém případě se jedná o řemeslně vyvedenější práci, než je tomu v případě oplétaných kuliček z dřívějšího období. I přesto však není možné hovořit o obšíváných kuličkách v dnešním slova smyslu, které bývají zhotovovány především kruhovou variantou stehu peyote, případně herringbone.

Socialistický koncept vnímání bižuterie příliš nenahrával její domácí hobby výrobě. Stále však zhotovování většího množství výrobků, určených primárně k exportu do zahraničí, podle vzorových designů od konkrétních vzorkařů podniků bylo často doménou domácích

⁵⁹ HRUŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora a Petr NOVÝ. *Kaleidoskop vkusu: československá bižuterie na výstavách 1948–1989 = Kaleidoscope of taste : Czechoslovak costume jewellery exhibitions 1948–1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020, s. 63.

⁶⁰ NOVÁ, Jana. *Jablonecké výstavy 1959–1987: nečekejte na motýla--*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2011, s. 122.

⁶¹ Sběrka MSB v Jablonci nad Nisou, IČ B5773.

dělníků. Pravděpodobně pro svou praktičnost byla tato instituce domácí práce zachována i po vyvlastnění bižuterních a exportních podniků. Publikace *Zásadný ráj: příběh českých perliček* zmiňuje ustanovení první rozdělovny práce (po znárodnění) pro domácí dělníky v obci Zásada v červenci 1949. Středisko Železnobrodského skla v Jílovém u Držkova dodávalo do Zásady polotovary a materiály, načež odebíralo hotové výrobky. (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 75)

V 50. letech přestaly rozdělovny domácí práce v Zásadě a Vysoké nad Jizerou stačit, a tak byla otevřena nová pracoviště tohoto typu i v Jičíně, Semilech a Staré Pace. (Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 75) Autoři dále specifikují typické představitelky domácího dělnictva:

„Dělnicemi pro domácí práci se nejčastěji stávaly ženy v domácnosti nebo ženy z venkovského prostředí, jímž tento způsob zaměstnání umožňoval propojit zákonnou povinnost pracovat s dostatkem času na péči o rodinu nebo hospodářství.“

(Nový, Krupková a Fendrichová, 2018, s. 76–77)

Navzdory fungování domácích prací si však Iva Masníková z Muzea skla a bižuterie nemyslí, že by se dalo v období socialismu hovořit o domácí hobby výrobě šitých (i jakýchkoliv jiných) šperků, jak mi sdělila při osobní konverzaci (Masníková, červen 2021). Materiál, který tito domácí výrobci dostávali na zhotovení objednávek, býval zpravidla navážen tak, aby vystačil potřebám objednávky, a případné jeho nadbytky byly zpětně vybírány zadavatelem práce. Přihlédneme-li k možnosti, že u práce s perličkami se čas od času nelze vyhnout jejich rozsypání, i tak měly rodiny, v kterých domácí práce probíhaly, k dispozici pouze velmi omezený materiál pro případnou volnou soukromou tvorbu. Tu nadále značně znemožňovala absence tohoto typu skleněného materiálu na maloobchodním trhu, což je skutečnost, na které se pamětníci shodují. Kromě materiálové překážky lze předpokládat, že domácí výrobci zapojení do průmyslové výroby bižuterie neměli po vyhotovení objednávek, za něž dostávali zapláceno, další motivaci k výrobě šitých šperků.

2.7.5 Devadesátá léta

Rozpad Československa, konec socialismu a změny v letech devadesátých připravily pro tuzemský bižuterní průmysl další výzvy. Státní podniky byly privatizovány a v průběhu

devadesátých let měnily nově vzniklé firmy často své názvy i majitele. Mezi nejvýraznější hráče na tomto poli patřila společnost *Ornela*, která se sídlem v Zásadě vznikla 11. června 1992, ta kromě perliček produkovala i hotovou bižuterii (Nový, Krupková a Fendrichová, 2017, s. 78). Dalšími výraznými výrobci hotové bižuterie v kraji byly společnosti *Bižuterie* (od r. 1996 známá jako Bižuterie Česká mincovna), *Železnobrodské sklo* a *Jablonex*.⁶²

30. září 2005 vznikla zastřešující společnost *Jablonex Group*, která byla rozpuštěna v červnu 2009 (Nový, Krupková a Fendrichová, 2017, s. 78-79).

Okolnosti zániku společnosti a ukončení některých segmentů výroby vyvolávají dle slov některých zaměstnanců Muzea skla a bižuterie smíšené pocity i v současnosti, stejně tak stav bižuterního průmyslu v České republice po roce 2000.⁶³ Není však předmětem této práce se jimi dále zabývat.

V kontextu průmyslové produkce se výrobky zhotovené technikou šitého šperku objevovaly jenom zřídka kvůli časové náročnosti jejich výroby. Stálíci exportního sortimentu byla v devadesátých letech tzv. *ladies bižuterie*, určená pro zajištěné ženy pracující převážně v kancelářském prostředí. Jedním z typů tohoto druhu výrobků byly opět náhrdelníky uplatňující techniku šití pravoúhlým stehem. Depozitář Muzea skla a bižuterie disponuje například soupravami šitých náhrdelníků, náušnic a broží s využitím sintrovaných perlí, které pro závod č. 9 podniku *Preciosa a.s.* vzorkovala Kamila Randáková.⁶⁴ Na přelomu milénia a v nultých letech nového tisíciletí se pak můžeme setkat se šitými a vyšívanými šperky v nabídce bižuterních firem *Atlas Bijoux* (designérka Květoslava Konopková), *Jablonex Group* (designérka Iva Mastníková), *Skleněná bižuterie a.s.* (Pěčín, Alšovice), *Yani* (Drahomíra Krupková) i v již zmiňované *Preciose*.

Může se zdát, že úpadek v oblasti tuzemského bižuterního průmyslu, na němž se kromě problematiky spojené s privatizací a jejími následky podílel také vstup konkurenčních firem ze zahraničí na český trh (Swarovski), mohl nepřímo připravit prostor pro zájem o domácí výrobu bižuterie s absencí komerčního účelu. Jak však vyplynulo z rozhovorů s pamětníky, aby se u nás mohl rozvíjet hobby sektor v této oblasti a tedy i technika šitého šperku, bylo zapotřebí pro to nejprve vytvořit vhodné podmínky. Tomu, kdo všechno tyto

⁶² *Historie jablonecké bižuterie* [online]. [cit. 05-08-2021] Dostupné z: <<https://www.czechglasscompetence.cz/historie-jablonecke-bizuterie>>

⁶³ SLABÁ, Jaroslava. Útok na jabloneckou bižuterii po roce 1989 [online]. [cit. 03-08-2021] Dostupné z: <<http://alternativazdola.cz/jaroslava-slaba-utok-na-jabloneckou-bizuterii-po-roce-1989%C2%AD/>>

⁶⁴ Sběrka MSB v Jablonci nad Nisou, IČ B9523.

podmínky vytvářel a jaké další faktory pomohly zpopularizovat šitý šperk ve 21. století, se budu věnovat v následující podkapitole *Popularizační faktory na počátku 21. století*.

2.7.6 Popularizační faktory na počátku 21. století

Než přejdu k platformám a médiím zaměřeným čistě na šitý šperk, považuji nejprve za důležité zmínit se o platformách a akcích, které stály za popularizací české rukodělné tvorby jako takové. Jedná se o prodejní portál *Fler.cz* a výběrové designové trhy.

Oba tyto fenomény navíc ještě spolu s konkrétním typem kamenných obchodů s autorskou tvorbou reflektuje kapitola *Od kutilství k „tvořílkům“: svépomocná autorská tvorba „ručně a srdcem“* z publikace *Kutilství: drobná mozaika svépomocné tvorby*, kde autoři poukazují na transformaci výsledků domácí svépomocné výroby do podoby produktu, a hledají průsečíky mezi klasickým pojetím *domácího kutila* a *tvořílka* alias člověka, který svým zaměřením směřuje do oblasti autorské tvorby a designu (Gibas et al., 2019, s. 67-69). Tyto platformy jsou však v textu představeny pouze zběžně jako prostředky k oslovení zákazníka, chybí však jejich kritická reflexe, kdy je jejich existence závislá na těchto *tvořících*, kteří ji svou činností dotují, poněvadž za účast na designových trzích či prodej skrze prodejní portály vznikají poplatky a smluvní podmínky, které nejsou vždy ve všech případech pro výrobce-tvořílky výhodné.

2.7.6.1 Fler.cz

Prodejní portál *Fler.cz* založil v roce 2008 Jiří Kubeš. Platforma, kterou lze vnímat jako českou obdobu nejznámějšího mezinárodního prodejního portálu s rukodělným zbožím *Etsy.com*, znamenala revoluci na české scéně v oblasti prodeje rukodělných výrobků, pro kterou se stala pomalu jejím synonymem. Umožnila tisícům tuzemských tvůrců dostat své výrobky ke koncovému zákazníkovi a mnoha z nich dopomohla k jejich snu žít se vlastní umělecko-řemeslnou tvorbou. Hlavními výhodami portálu, který k roku 2018 registroval více než 500 tisíc uživatelů⁶⁵ (z nichž část tvoří samotní výrobci, další pak zákazníci), je uživatelsky snadná registrace a jednoduchý systém správy vlastního obchodu. Tvůrci za vystavení svého zboží neplatí poplatky, ty vznikají až v momentě, kdy zákazník vytvoří a zaplatí objednávku. Výše provize z prodeje činí 11 % z ceny výrobku, kterou si určuje autor.

⁶⁵ ŠANDA, Štěpán. *Fler.cz: Z výpomoci manželce se stal milionový byznys* [online]. [cit. 04-08-2021]

Dostupné z: <<https://ekonom.cz/c1-66034500-z-vypomoci-manzelce-se-stal-milionovy-byznys>>

Kromě českých výrobců lze na Fler.cz nalézt i autory ze Slovenska, kde je největším prodejním portálem rukodělného zboží server *Sashe.sk*.

Vliv Fler.cz na český trh s rukodělným zbožím je neodmyslitelný a zasloužil by si samostatnou studii. Blíže se tomuto prodejnímu portálu věnuje ve své bakalářské práci M. Ondryášová.⁶⁶ Platforma se v roce 2015 umístila na třetím místě v anketě *Křišťálová lupa* v kategorii *Internetové obchodování*.⁶⁷

V nabídce Fler.cz lze najít oděvy, obuv, hračky pro děti, módní doplňky, šperky, ale i keramiku, nábytek, bytový textil, grafiku, vintage zboží či ručně dělanou kosmetiku a parfémy. Velký úspěch platformy mezi výrobci i zákazníky se podílel také na monetizaci rukodělného hobby v českém prostředí. Právě kvůli uživatelské jednoduchosti a minimálním nákladům inspiroval Fler.cz mnohé ze současných uživatelů k tomu, aby se začali věnovat rukodělné tvorbě a zkusili štěstí v oblasti handmade podnikání. Objevily se i platformy se stejným zaměřením, některé z nich, např. *Simira.cz* a *Potvor.cz* fungují dodnes a je na jejich stránkách možné najít i šité šperky. Nutno poznamenat, že prodej skrze Fler.cz a jemu podobné portály podléhá živnostenskému zákonu a ne všichni uživatelé registrovaní jako prodejci podle něj postupují. Ze strany Fler.cz nedochází ke kontrolám živnostenského oprávnění. V důsledku toho je nabídka široká nejen na způsob druhu výrobků, ale i jejich kvality, umělecko-řemeslného zpracování i výsledné ceny výrobku.

Kromě funkce prodejního portálu slouží Fler.cz i jako sociální síť. Uživatelé se zde mohou sdružovat v tematických klubech, které slouží například k výměně zkušeností, jako prostor pro motivační soutěže uživatelů či jako diskusní fórum. Mezi jeden z klubů patří i *Fler Beadweaving Team* skupina sdružující tvůrce šitých šperků, která vznikla začátkem března roku 2010.⁶⁸ V rámci klubu probíhá soutěž, jejímž cílem je posouvat hranice vlastní kreativity. Výsledky bývají publikovány v rámci příspěvků v blogu a vítězka (ke květnu 2021

⁶⁶ ONDRYÁŠOVÁ, Marcela. *Posouzení internetových portálů určených k prodeji kreativních textilních výrobků* [online]. 2013, Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta textilní. Vedoucí práce Ing. Larysa Ocheretna. [cit. 31-07-2021] Dostupné z: <<https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/18852/Ondry%C3%A1%C5%A1ov%C3%A1++Posouzen%C3%AD+internetov%C3%BDch+port%C3%A1l%C5%AF+ur%C4%8Den%C3%BDch+k+prodeji+kreativn%C3%ADch+textiln%C3%ADch+v%C3%BDrobn%C5%AF.pdf?sequence=1>>

⁶⁷ *Výsledky – Křišťálová lupa 2015* [online]. [cit. 05-08-2021] Dostupné z: <<https://kristalova.lupa.cz/2015/vysledky/>>

⁶⁸ *Fler Beadweaving Team – nejen korálky* [online]. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<http://beadwovenjewelry.blogspot.com/>>

tvořily skupinu pouze ženy) daného kola zpravidla volí téma následujícího soutěžního kola. V rámci magazínu na Fler.cz vycházejí články zaměřené na prezentaci kolektivu autorek a jejich prací, i články, které obsahují návody, podle kterých si lze šité šperky vyrobit.

Zákazníci, kteří mají na Fler.cz zájem o šité šperky, si je mohou vybrat v obchodech konkrétních tvůrců, anebo najít skrze kategorie zboží, kde má tato technika svou vlastní podkategorii v sekci šperků.

2.7.6.2 Designové trhy

Kromě online portálů zaznamenávají velký ohlas u tvůrců i zákazníků také výběrové designové trhy s doprovodným programem, které se konají na různých místech v republice. Z hlediska zákazníka se jedná o vítanou příležitost, kde se seznámit s šikovnými lidmi a jejich produkty, z hlediska výrobce-prodejce je to skvělý způsob, jak o sobě dát vědět a svou práci prodat. V letech 2009-2012 byl přední akcí tohoto typu festival *CODE:MODE*, patrně se jednalo o jednu z prvních velkých přehlídek nezávislé autorské tvorby v oblasti módy u nás. Autorka této práce navštívila poslední ročník akce a šité šperky nebyly v sortimentu nabízených výrobků zahrnuty. V následujících letech si vydobyl primární pozici pražský festival *Dyzajn market*, který je v současnosti největší a také nejvíce navštěvovanou akcí tohoto typu. Akce probíhá o víkendu šestkrát ročně od roku 2010, kdy byla založena kolektivem v čele s Terezií Tunkovou. Zájemci o prodej na *Dyzajn marketu* se registrují pomocí přihlášky, ve které si zvolí preferovanou velikost plochy pro svůj stánek, od níž se odvíjí cena pronájmu, který zaplatí v případě, že projdou sítím a budou organizátory vybráni k účasti. Zájem tvůrců o účast na této akci je velký, neboť představuje nejnavštěvovanější akci tohoto typu, které se dostává značné pozornosti médií a také vkládá velké prostředky do reklamy, proto se poplatky za účast-nájemné pohybují v řádu tisíců korun. V loňském roce se však někteří účastníci vyjádřili pochybnosti, nakolik se organizátorům daří udržet původní charakter akce - podporovat lokální výrobce na cestě k zákazníkovi - v souvislosti s vyšší účastnických poplatků a smluvními podmínkami.⁶⁹

Za dobu 11-ti let, kdy *Dyzajn market* funguje, si mohli zákazníci prohlédnout a zakoupit tvorbu několika autorů, kteří se v oblasti šitého šperku realizují. V posledních letech

⁶⁹ DOLINOVÁ, Tereza. *Chladný byznys, nebo pomoc designérům? Oblíbený Dyzajn Market rozbouřil emoce vystavujících a čelí výtkám z nefer chování* [online]. [cit. 03-08-2021] Dostupné z: <<https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/chladny-byznys-nebo-pomoc-designerum-oblibeny-dyzajn-market-rozbouiril-emoce-vystavujicich-a-celi-vytkam-z-nefer-chovani>>

však nebývá tato technika zastoupena, neboť dle organizátorů, jak mi na základě osobní komunikace s nimi sdělila jedna z tvůrkyň, „již nespadá do konceptu.“ Tvůrci šitých šperků se však objevují na festivalech *Mint Market* či *Praguemarket*, což jsou akce podobného typu. Některé autorky, které se prezentují prostřednictvím prodeje naživo, lze nalézt na společenských, kulturních a prodejních akcích po celé republice. Jisté však je, že akce jako *Dyzajn market* pomohly transformovat po domácku vyráběné výrobky do podoby žádaného designového zboží lokálního charakteru, často s prvky udržitelného životního stylu, a jejich výrobce z původních hobby *tvůřiček* na designéry-profesionály.

Možností, jak dostat hotový výrobek k zákazníkovi je několik a není v možnostech této práce je všechny jmenovat. Existuje řada dalších online platforem i společenských událostí, které měly jistě vliv na formování nezávislé tvorby v oblasti umělecko-řemeslné, či přímo v oblasti módního designu. Pro účely této bakalářské práce jsem se rozhodla představit pouze takové, které považuji já osobně za akce klíčové, a které se staly určitým fenoménem, kterému se dostalo zájmu médií a společnosti. Výše uvedené způsoby prezentace se na popularizaci techniky šitého šperku ve 21. století podílely do jisté míry, neboť slouží primárně jako prodejní kanály autorům, kteří své výrobky touto technikou vyrobené prodávají. Představují však jeden ze způsobů, skrze který může šitý šperk zaujmout nejen jako produkt ke koupi, ale i jakožto zajímavá rukodělná technika. Nejvíce se však šitý šperk dostal do povědomí způsoby, jakými jsou hobby literatura a periodika, tematické webové stránky, fóra, prodejny a e-shopy s výtvarným materiálem, workshopy, výstavy a v současné době také sociální sítě. V neposlední řadě je popularizace techniky spjatá i s konkrétními jmény, která často stojí za výše zmíněnými.

2.7.6.3 Hobby literatura

Kromě dnes již rozšířeného internetu, který je nejčastějším zdrojem informací, patří i hobby literatura k prvním zdrojům zájemce, který má zájem se techniku šitého šperku naučit. Na našem trhu lze najít poměrně obtojně množství titulů tohoto typu od českých autorů, ale i některé překlady zahraničních publikací, vydaných zejména pod nakladatelstvím Grada Publishing. Jak uvádí na svých webových stránkách nakladatel, ačkoliv se u nás již objevily knihy s návody na tvorbu šperků z korálek, až do roku 2009 tu chyběla kniha, která by se zabývala výhradně šitým šperkem.⁷⁰ Autorkou první publikace na toto téma u nás je Jitka

⁷⁰ GRADA Publishing, s.r.o. *Šité korálky* [online]. [cit. 27-07-2021] Dostupné z: <<https://www.grada.cz/site-koraliky-5376/>>

Sůsová, její první knihu *Šité korálky* vydalo nakladatelství Grada Publishing v roce 2009.⁷¹ Následovala jí v roce 2011 publikace *Šité korálky II – nejen koráلكové šperky*⁷² a zatím poslední publikace autorky, kniha *Šité válečky – trochu jiné šperky* vydaná v roce 2013.⁷³

Jitku Sůsovou následovala v roce 2010 Marie Kielbusová s knihou *Koráلكové nápady*,⁷⁴ kde čtenáři mohou najít 51 návodu na převážně šperky ze šitých dutinek. V roce 2012 vyšlo pokračování, titul s názvem *Koráلكové nápady 2 – přívěsky*⁷⁵ a poslední publikace, ve které se autorka věnuje koráلكům, vyšla v roce 2013 pod názvem *Koráلكové kouzlení*.⁷⁶ V roce 2015 vyšla ve stejném nakladatelství kniha slovenské autorky Evelíny Plamontové, *Kouzelné šité korálky: šperky*.⁷⁷ Dlouho očekávanou publikací z řad hobbytů byla kniha *Sutašky: šité šperky*⁷⁸ Zuzany Hendrychové z roku 2018, ve které autorka předkládá pracovní postupy na výrobu šitých šperků ze skleněných perliček doplněných textilními prýmky – sutaškami. V seznamu další tematické literatury od tohoto nakladatelství jsou překlady zahraničních publikací od autorek – *Navlékáme korálky* Sary Withers a Stephanie Burnham (2010)⁷⁹, *Korálky – 200 otázek a odpovědí* od Ashley a Dorothy Woodových⁸⁰ a některé další knihy, které se však zabývají spíše navlékáním koráلكů než přímo šitým šperkem.

Literaturu tohoto typu nabízí i nakladatelství Fragment. V roce 2012 vydali první knihu Drahomíry Darí Fejtkové, jedné z výrazných tváří českého šitého šperku. Jednalo se o knihu *Prýmkování: Výroba textilních šperků*,⁸¹ kde autorka předkládá nápady a postupy, jak vyrobit šité šperky se zakomponováním textilních prýmků zvaných „sutašky“, na tuto knihu navázala autorka ještě v roce 2014 publikací *Koráلكování a sutaškování*.⁸² Další knihy

⁷¹ SŮSOVÁ, Jitka. *Šité korálky*. Praha: Grada, 2009.

⁷² SŮSOVÁ, Jitka. *Šité korálky II – nejen koráلكové šperky*. Praha: Grada, 2011.

⁷³ SŮSOVÁ, Jitka. *Šité válečky: trochu jiné šperky*. Praha: Grada, 2013.

⁷⁴ KIELBUSOVÁ, Marie. *Koráلكové nápady*. Praha: Grada, 2010.

⁷⁵ KIELBUSOVÁ, Marie. *Koráلكové nápady 2: [přívěsky]*. Praha: Grada, 2011.

⁷⁶ KIELBUSOVÁ, Marie. *Koráلكové kouzlení*. Praha: Grada, 2013.

⁷⁷ PALMONTOVÁ, Evelína. *Kouzelné šité korálky: šperky : 25 pracovních postupů*. Praha: Grada, 2015.

⁷⁸ HEJDRYCHOVÁ, Zuzana. *Sutašky: šité šperky*. Praha: Grada Publishing, 2018.

⁷⁹ WITHERS, Sara a Stephanie BURNHAM. *Navlékáme korálky: podrobný obrazový průvodce s bohatým výběrem technik a inspirativní galerií hotových výrobků*. Praha: Metafora, 2007.

⁸⁰ WOOD, Dorothy a Ashley WOOD. *Korálky: 200 otázek a odpovědí : všechno, co potřebujete vědět, od základů až po dokončení šperku*. Praha: Metafora, 2014.

⁸¹ FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Prýmkování: výroba textilních šperků*. Praha: Fragment, 2012.

⁸² FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Koráلكování a sutaškování: výroba šitých a textilních šperků*. Praha: Fragment, 2014.

autorky, *Korálkování – výroba šitých šperků* (2013)⁸³ a *Kroužkování* (2015),⁸⁴ rovněž vyšly v nakladatelství Fragment. Darí Fejtková vydala vlastním nákladem ještě čtyři další knihy týkající se šitého šperku ve spojitosti se svým projektem *Korálková škola*, o kterém se ještě budu zmiňovat.

Vlastním nákladem prostřednictvím firmy Vladimír Brych a jeho e-shopu *Korálkykomponenty.cz* vycházejí také oblíbené knihy s návody na šité šperky od Diany Lázňovské, první z nich, *Korálkové kouzlení*, vyšla roku 2016.⁸⁵ Následovaly tituly *Korálkujeme s Dee I. až III.* Diana Lázňovská je rovněž autorkou adventních kalendářů, které obsahují na každý den připravené stavebnice materiálu a fotonávodů pro výrobu konkrétního kousku.

Další tuzemskou autorkou hobby literatury s tematikou šitého šperku je Radka Fleková, v roce 2011 jí vyšly knihy *Šité šperky z korálek*⁸⁶ a *Šperky z korálek Swarovski*⁸⁷ u Computer Press, kde také vyšly jiné její publikace zaměřené na další výtvarné techniky z korálek i jiných materiálů. Na českém trhu lze najít i další publikace zaměřené na výrobu šitých šperků od zahraničních autorů, jedná se například o knihy *Stylové šperky* od Lydie Klös v překladu z roku 2014,⁸⁸ anebo *Malé korálky, nápadité šperky* od Jean Powerové v překladu z roku 2015.⁸⁹

Za jedno z důležitých médií v tuzemském prostoru považují tištěný hobby magazín *Korálki*, který vychází od roku 2007.⁹⁰ Založila jej Šárka Rooya Jiříčková, spjatá s e-shopem *Rooya.cz* a dříve také stejnojmennými kamennými prodejny. Časopis, který byl původně určen pro komunitu okolo prodejen Rooya, vycházel dříve jako dvouměsíčník, od srpna 2019 je již pouze čtvrtletníkem. Nabízí pravidelně okolo patnácti až dvaceti projektů ve formě fotonávodů od českých a slovenských autorů, dále zajímavosti ze světa *korálkování*, jak bývají lidově techniky související se skleněnými korálky v tuzemsku souhrnně označovány. Kromě šitého šperku se lze mezi projekty setkat s různými technikami zpracování perlí, jedná

⁸³ FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálkování: výroba šitých šperků*. Praha: Fragment, 2013.

⁸⁴ FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Kroužkování: výroba šperků z kovových kroužků*. Praha: Fragment, 2015.

⁸⁵ LÁZŇOVSKÁ, Diana. *Korálkové kouzlení*. [Pardubice]: Vladimír Brych, 2016.

⁸⁶ FLEKOVÁ, Radka. *Šité šperky z korálek*. Brno: Computer Press, 2011.

⁸⁷ FLEKOVÁ, Radka. *Šperky z korálek Swarovski*. Brno: Computer Press, 2011.

⁸⁸ KLÖS, Lydia. *Stylové šperky: technikou síťového stehu z japonských rokajlů a korálek Delica*. Ostrava: Bookmedia, 2014.

⁸⁹ POWER, Jean. *Malé korálky, nápadité šperky*. Praha: Metafora, 2015.

⁹⁰ *Korálki: dvouměsíčník (nejen) o korálkování: trendy – postupy – inspirace*. Praha: RooTra, 2007–

se o navlékání, ketlování, kroužkování, háčkování, vyšívání, najdeme zde ale i návody, pro něž nejsou skleněné perle a perličky stěžejní, jedná se o postupy k výrobě drátovaných šperků, šperků plstěných či vytvářených z polymerových hmot. Čtenáři se tak mohou podle těchto postupů techniky učit a později se stát také přispěvateli časopisu. Za zveřejněný návod obdrží jeho autor buď drobný honorář, anebo propagaci svého obchodu.

Časopis je možné zakoupit přes partnerské kamenné prodejny s tvořivým materiálem, online, anebo si objednat jeho předplatné. Kromě tištěné verze je časopis k dispozici i v elektronické podobě. Předplatitelé od srpna roku 2019 navíc obdrží aktuální číslo časopisu spolu se speciálním příbalem pro předplatitele, zpravidla pytlíčkem s materiálem na jeden z projektů obsažených v aktuálním čísle. Tento příbal často obsahuje nové druhy perlí na trhu, neboť kromě samotných čtenářů spolupracuje redakce časopisu také s výrobcí perlí. Fotografie výrobků zhotovených z těchto balíčků autorkou tohoto textu naleznete v obrazové příloze (obr. č. 27). Časopis bohužel utrpěl díky pandemii koronaviru a v roce 2020 hrozilo jeho zaniknutí po celkem 13-ti letech existence. Nakonec se však podařilo vyjednat převzetí časopisu novým vydavatelem, kterým se stala Helena Zdeňková.

V síti kamenných prodejen bylo svého času možné zakoupit i zahraniční tematické časopisy *Perlen Poesie*⁹¹ (Německo) a nejstarší časopis tohoto druhu, *Bead&Button*,⁹² který bohužel v roce 2020 ukončil svou existenci.

V oblasti hobby literatury se objevily také publikace, které nabízejí pracovní postupy pro tvorbu miniatur z rokajlových perliček, např. kniha Blanky Kochové (Trávníkové) *Vytváříme zvířátka z korálek* (2012).⁹³ Nejčastějšími miniaturami tohoto typu jsou právě motivy zvířat. Tyto miniatury vznikají za použití drátku anebo lanka coby nálevkového materiálu, a lze je v některých případech považovat za jakési prototypy šitých šperků, neboť při výrobě těchto artefaktů za pomoci lanka bývá využíván žebříčkový steh (*ladder stitch*).

2.7.6.4 Webové stránky a sociální sítě

Internet se stal nejvýraznějším médiem 21. století, i proto bývá jedním z prvních nástrojů, který zájemce o šitý šperk použije při vyhledávání podrobnějších informací. I

⁹¹ *Perlen Poesie: Das Magazin für Perlenkunst : Die Nummer 1 in Europa*. Hamburg: Beaders Best Verlag 2009–?

⁹² *Bead&Button Magazine*. Waukesha, WI: Kalmbach Pub. Co, 1994–2020.

⁹³ KOCHOVÁ, Blanka. *Vytváříme zvířátka z korálek*. Brno: Zoner Press, 2012. Encyklopedie Zoner Press.

autorka tohoto textu se setkala s šitým šperkem poprvé na internetu v roce 2011 skrze jeden z blogů na dnes již zaniklé platformě *Blog.cz*.

Prodejní platformy, které se určitým způsobem podílely na popularizaci šitého šperku, byly již zmíněny. V tomto odstavci bych se však chtěla věnovat zejména neprodejním internetovým kanálům, které sdružují tvůrce a vytváří určité komunitní prostory.

Kromě již zmiňovaného *Fler Beadweaving Teamu* bylo po dlouhou dobu silným hráčem na tomto poli fórum *Beadforum.cz*, které v současnosti spravuje Nela Kábelová, jedna z nejvýraznějších postav tuzemské „scény“ s charakteristickým uměleckým rukopisem. Fórum sdružuje zájemce o kreativní tvorbu z perliček, diskusní témata se zabývají jednotlivými stehy a technikami, postupy a vychytávkami, materiály, prodejci korálků i diskusí na volné téma. Je zde prostor pro sdělení vlastní tvorby s ostatními, mezi lety 2011–2016 zde probíhalo oblíbené soutěžní klání *Freeform challenge*. Fórum bylo výrazně aktivnější v době před nástupem fenoménu sociálních sítí, na které se postupně přesunula velká část dění, a kde vznikají nové komunitní online prostory.

Ivona Šuchmannová, majitelka e-shopu *Napirale.cz*, zmínila v osobním rozhovoru své online začátky na webech *Dáma.cz* a *Žena-in.cz* v době před sociálními sítěmi. Se skupinou žen věnujících se různým rukodělným technikám založily v roce 2006 diskusní skupinu *Myší díra* na serveru *Dáma.cz*, kde byly aktivní i autorky šitých šperků.⁹⁴

V souvislosti s online prostorem nelze nezmínit projekt *Korálková škola*.⁹⁵ Tento unikátní koncept vytvořila šperkařka a lektorka Drahomíra Darí Fejtková v lednu roku 2012. Původním plánem Fejtkové, která se již delší dobou zabývala výukou techniky prostřednictvím kurzů, bylo založit střední školu zaměřenou na tento typ bižuterní výroby. Narazila však na řadu legislativních komplikací, proto z původního nápadu sešlo a autorka svůj projekt upravila pro potřeby online prostoru. Členství v Korálkové škole je placené a je vhodné i pro úplné začátečníky. Každý výukový měsíc je zaměřen na jednu techniku (myšleno ve smyslu konkrétních stehů, které se v rámci technik šitého šperku používají), náročnost projektů je vzestupná. Po zaplacení školného obdrží student/ka každý měsíc přístup k šesti až dvanácti návodům na výrobu konkrétního vzorového šperku. Z těchto návodů si student/ka vybere jeden, podle něhož vyrobí šperk, fotografie výrobku následně zašle e-

⁹⁴ *Myší díra* [online]. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<https://diskuse.dama.cz/diskuse.php?d=4968&f=150>>

⁹⁵ FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálková škola* [online]. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<http://www.dari.cz/index.php?oid=4461324>>

mailem k ohodnocení lektorce. Ta poskytuje v případě potřeby i konzultace prostřednictvím videohovoru.

Cílem konzultací je pomoci studentům, kteří se při práci na výrobku zasekli a potřebují poradit. Případně může lektorka studenta/ku upozornit na vzniklé chyby, navrhnout jejich řešení a možná zlepšení. Další měsíc si studentka vybere z nových 12-ti návodů. Škola má celkem pět ročníků, přičemž poslední dva jsou určeny zejména pro ty, kteří si členství oblíbili a chtějí se nadále inspirovat, avšak po absolvování předchozích třech ročníků jsou již značně technicky zdatní, aby dokázali zpracovat své vlastní nápady, a případně je přetvořit do podoby návodů. Zakladatelka projektu odhaduje, že jejím výukovým programem prošlo již okolo sedmi set studentek, a na základě projektu vyšla vlastním nákladem série knih s názvem *Z koráلكové školy I-IV*. Drahomíra Darí Fejtková tímto konceptem v tuzemsku předběhla svou dobu daleko dříve, než se výuka a workshopy probíhající online staly běžnou součástí českých domácností na základě pandemie onemocnění Covid-19.

Formování online komunit je v současnosti viditelné zejména na sociální síti Facebook. Tyto skupiny vznikají většinou okolo výrazných prodejců materiálu či klíčových osobností, které vynikají zejména svým talentem, uměleckým stylem či aktivitou (například působením jako lektor kurzů) a organizačními schopnostmi. Na rozdíl od zahraničí jsem u nás však dosud nezpozorovala trend monetizace facebookových skupin týkajících se šitého šperku. I *Koráلكová škola Darí Fejtkové* má svou skupinu na Facebooku. Skupinu *Koráلكové kouzlení* s více než sedmi tisíci členy má okolo sebe i lektorka Diana Lázňovská. Ta vyučuje kurzy i kontaktní formou a dále se věnuje tvorbě návodů na šité šperky. Autorky, které se intenzivně věnují výuce kurzů anebo vytváření návodů, mají kolem sebe většinou skupinku svých příznivců, která funguje v online a často i offline prostředí. Mnohdy se tyto sociální útvary vzájemně částečně překrývají, neboť tvůrci udržují kontakt s víceméně lektorů. Významu tvořivých kurzů se podrobněji věnuji ve výzkumné části této práce. Mezi další výrazné tematické skupiny na sociální síti Facebook patří *Koráلكový koutek s Karlou* okolo Karly Mokrošové, dále *Koráلكářky Tábor* stejnojmenného spolku, *Koráلكujeme s Miladou* okolo Milady Svobodové, nebo *Koráلكový kalendář* Sylwie Vynšové. Vyskytují se také skupinky zaměřené na háčkování z koráلكů. Aktivní skupiny s větším počtem členů fungují rovněž okolo známých prodejců tvořivého materiálu. Nejvíce šitých šperků lze najít ve skupině *Šperk týdne – Koráلكy.cz a Koráلكy.sk* spravované stejnojmennou firmou, která touto cestou motivuje tvůrce ke sdílení svých výrobků s možností jejich prezentace na oficiálních profilech firmy. Nezahálí ani e-shop Rooya.cz, ve skupině *Tvoříme s Rooyou* sdílí své

výrobky okolo 1,6 tisíce členů. Firmy a prodejci materiálu udržují svou komunitu aktivní také prostřednictvím tematických soutěží. Díky svému více než osmiletému působení mezi tímto sektorem hobbytů pozorují, že počet těchto soutěží stoupá, stejně tak postupně přibývají jména nových soutěžících.

Ve vztahu k soutěžím se nelze nezmínit o mezinárodní skupině *Battle Of The Beadsmith: Official*, kterou spravuje americká společnost The Beadsmith a která je zároveň pořadatelem každoroční soutěže *Battle Of The Beadsmith* (BOTB). Ta se oproti jiným mezinárodním soutěžím vymyká svým charakterem, kdy není vyhlášena hmotná ani finanční cena pro vítěze a účastníci soutěží v náhodně vylosovaných duelech. Cílem soutěže je inspirovat a propojovat výrazné umělce v oblasti šitého šperku napříč celým světem. Česká stopa v soutěži byla vždy výrazná, zejména v letech 2012–2014 se pravidelně účastnilo více než deset tuzemských autorek. Rok 2014 byl pro Češky úspěšný, absolutní vítězkou soutěže se stala Dita Koksová s náhrdelníkem *Touch of Paradise*. Účast v soutěži bývá komunitou tvůrců šitého šperku považována za prestiž a je jakýmsi vstupem do mezinárodní komunity šitého šperku, přičemž soutěžní šperky zpravidla vynikají svou velikostí, materiálovou i technickou náročností, neboť je cílem dostat ze sebe to nejlepší.

2.7.6.5 Prodejny a e-shopy

Velkou roli na formování komunity okolo hobby tvoření z korálků mají také e-shopy a kamenné prodejny, které získaly lidové označení *korálkárna*. O klíčových prodejnách v Praze, kde byly na začátku milénia dostupné korálky a komponenty ke tvoření z nich, jsem vedla osobní i online rozhovory s Ivonou Šuchmannovou a Šárkou Rooyou. Obě jsou majitelky internetových obchodů a někdejších kamenných prodejen.

Zakladatelka internetového obchodu Naspirale.cz, Ivona Šuchmannová, se vždy cítila být především drátenicí. Internetový obchod původně zakládala z důvodu, že nemohla na začátku milénia sehnat perle a perličky do svých drátovaných výrobků. Již od minulého století platí, že perle a perličky vyrobené v České republice byly určeny převážně na export. V obchodech s výtvarnými potřebami se rokajl sháněl obtížně, sehnat český rokajl v exportní kvalitě bylo prakticky nemožné. Tato absence vhodného materiálu ji přiměla vydat se na dráhu vlastního podnikání s těmito materiály, a okolo roku 2005 založila e-shop Naspirale.cz. Později vznikla i kamenná prodejna s názvem *Na Spirále*. Do té doby, než se sama vydala na svůj první „firemní“ nákup na Jablonecko, sháněla sama materiál především prostřednictvím výtvarných burz, jako byly např. *Krajčářské trhy*, které pořádá *Vzdělávací spolek uměleckých řemesel* od roku 1994, a dále také skrze tehdejší lokální obchody. V této souvislosti se zmínila

o dvou již neexistujících prodejnách s perlemi. Jedna sídlila v dolní části Václavského náměstí, druhá prodejna hotové bižuterie a materiálu nesla název *Korálkárna* a sídlila v Praze na Újezdě. Okolo kamenného obchodu Na Spirále Ivony Šuchmannové se postupem času vytvořila komunita tvůrců, často s unikátním rukopisem, kteří jsou dodnes výraznými osobnostmi českého šitého šperku. Kamenná prodejna Na Spirále disponovala prostorem k pořádání tvořivých kurzů, přestože se prodejna do svého zániku roku 2018 několikrát v rámci Prahy stěhovala. Kurzy probíhají pod záštitou e-shopu *Naspirale.cz* dodnes v kurzovně v soukromých prostorách. Ivona Šuchmannová je sama autorkou zajímavých šitých šperků, zejména 3D geometrických objektů, jejichž výrobu dodnes učí. Také působí jako designérka a trendsetter pro partnerské firmy, které vyrábějí různé druhy perlí. Obchod *Naspirale.cz* a přidružená prodejna byly významné ještě v jednom ohledu – v roce 2008 se Ivona Šuchmannová stala prvním maloobchodním prodejcem japonského rokajlu značky TOHO v České republice. Jedním z impulzů k jejich prodeji u nás byla absence drobnějších velikostí rokajlových korálků s dostatečně velkou dírkou na tuzemském trhu. Maloobchodní dostupnost japonského rokajlu v českém prostředí považují za jeden z revolučních faktorů pro vývoj fenoménu šitého šperku u nás, neboť jak již bylo uvedeno v kapitole o materiálech, české a japonské perličky se v určitých ohledech liší.

Druhou značku japonského rokajlu – Miyuki – u nás představil obchod *Rooya.cz* Šárky Rooyi Jiříčné v roce 2008. Obchod *Rooya* vznikl 5. října 2005 jako e-shop a již červnu 2006 otevřel svou první kamennou prodejnu v Praze-Vršovicích, kde již fungovaly první workshopy. V době svého největšího rozmachu fungovaly pod jménem *Rooya* čtyři kamenné prodejny v Praze, Valašském Meziříčí, Hradci Králové a v Brně. Prodejny *Rooya* byly průkopnickým konceptem, který nabízel nejen kamennou prodejnu, ale i kreativní kurzy, které bývají dnes zpravidla součástí řady obdobných obchodů s kreativním materiálem. Tyto obchody se výrazně zasloužily o formování rukodělné hobby komunity jako celku, neboť kurzy, které bylo možné navštívit, nabízely širokou škálu technik, přičemž nechyběli ani významní lektori ze zahraničí. Stejně jako Ivona Šuchmannová, i Šárka *Rooya* Jiříčná zmínila jednu z diskusí na webu *Dáma.cz*, kde postupně budovala svou komunitu zákaznic, na jejímž základě vznikl internetový i kamenný obchod. Obě majitelky obchodů se shodují na nedostupnosti vhodného materiálu v podobě perliček, perlí, komponentů a návlekového materiálu v maloobchodním prostoru na začátku nultých let 21. století. Kromě uvedení perliček *Miyuki* na český trh se stala Šárka *Rooya* Jiříčná také prvním distributorem speciálního návlekového materiálu – nitě *Nymo*, která je určena přímo pro techniku šitého

šperku. Podnikatelka je přesvědčena, že právě dostupnost těchto materiálů, japonských perliček a návlekové nitě Nymo, umožnila rozvoj techniky šitého šperku v České republice. Partnerskou prodejnu obchodu Rooya.cz s komunitním charakterem je e-shop *Qítko hobby*, s kamenným zastoupením v Olomouci, Přerově a Prostějově, které vlastní sestra Šárky Rooyi. Další obchod komunitního charakteru představovala mezi léty 2012–2019 brněnská prodejna *Zrzavá Kočka* Hany Blažkové.

Mezi další výrazné maloobchodní prodejce materiálu patří firma *Korálky.cz* a *Korálky.sk* se svými pěti kamennými pobočkami v Praze, Brně a Ostravě a e-shopem. *Korálky.cz* fungují od roku 2006 a spolupracují s konkrétními autorkami, které pro ně zakázkově tvoří návody na šité šperky i další techniky, které jsou volně dostupné na blogu e-shopu pro inspiraci zákazníků. Firma má silnou základnu fanoušků v online prostoru, kterou podněcuje různými soutěžemi. Velkým hráčem je v posledních letech také e-shop *Korálkykomponenty.cz* Vladimíra Brycha a jeho kamenné prodejny, které se nacházejí v Praze, Pardubicích, Plzni a v Brně.

Kromě výše uvedených prodejců fungují v České republice desítky kamenných i internetových obchodů zaměřených na prodej bižuterních komponentů a korálek. Vyzdvihla jsem takové, které osobně vnímám jako důležité v procesu formování komunit(y). V současné době lze říci, že je Česko dostatečně pokryto maloobchodními prodejci materiálu vhodného ke tvorbě šitých šperků. Korálky a komponenty k jejich výrobě jsou všeobecně snadno dostupné a cenově příliš nenáročné. Řada autorů, se kterými jsem hovořila osobně, se domnívá, že tato skutečnost může mít velký vliv na rostoucí popularitu této techniky.

2.7.6.6 BJ Shop

BJ Shop neboli *Beaded Jewelry Shop* byl obchod, který se vymykal od ostatních uvedených v tomto seznamu. Na rozdíl od prodeje materiálu, měla jeho zakladatelka Ing. Alexandra Staňková vizi unikátního obchodu se šitými šperky. Nápad vznikl nejprve jako prodejní kanál pro své vlastní výrobky, zakladatelka si však uvědomovala, že sama by obchod neuživila. Na ploše okolo 6m² (což je velmi omezující) tak vznikl v listopadu roku 2014 v pasáži Lucerna v Praze jediný obchod svého druhu u nás, který zákazníkům nabízel šité šperky od třech desítek českých autorek, které zakladatelka oslovila na základě působení ve *Fler Beadweaving Teamu*. Obchod později nabízel i šperky zhotovené dalšími technikami, zejména cínováním, jako doplňkový prodej. Provoz byl ukončen ke konci roku 2016 na základě provozních problémů a absenci prodavačky. Tuto činnost kvůli své rodinné situaci nemohla nadále vykonávat majitelka obchodu a snaha nalézt spolehlivého člověka na tuto

pozici skončila vícekrát nezdarem. Alexandra Staňková přiznala, že přes všechny útrapy jí obchod v současné chvíli chybí a nevyklučuje, že by se mohla k podobnému konceptu v budoucnu vrátit (Staňková, květen 2021). Osobně se již tvorbě šitých šperků nevěnuje, ale u perliček zůstala a pod svou značkou nyní prezentuje šperky háčkované. Na základě získaných zkušeností se mimo jiné se věnuje mentorování v oblasti handmade podnikání, přičemž přiznává, že uživit se vlastní výrobou a prodejem rukodělného zboží je náročná záležitost.

2.7.6.7 Výstavy, festivaly a média

V tomto odstavci se zaměřuji na hobby výstavy a veletrhy, které jsou úzce spojeny s materiály a technikou mého zájmu. Tyto akce měly za cíl zejména propojit komunitu tvůrců, kteří se v mnohých případech znali nejprve z online prostředí, a dále prezentovat skleněné perličky a výrobky z nich veřejnosti. Nicméně troufám říci, že jejich stmelovací komunitní charakter byl pro řadu níže uvedených událostí primární. Stejně jako v případě prodejních akcí a portálů, i tady vyzdvihuji události, které osobně považuji za klíčové a veřejnosti více viditelné. Zmiňuji také události s charitativním záměrem.

Jednou z prvních akcí zaměřených na perličkovou bižuterii byl pražský festival *RokajlFest*, organizován lidmi z okolí obchodu *OKTAbeads*. Festival nabízel kromě výstavy autorských šperků také prodej materiálu, oblíbené výtvarné kurzy a soutěže. Celkem se uskutečnily tři ročníky v letech 2011–2013. V roce 2013 proběhla prodejní výstava *Perly českého šitého šperku* v dnes již zaniklé galerii *Zlatá ručička* v Praze. Výstava zaměřená na veřejnost nabízela možnost prohlédnout si tvorbu těch nejlepších autorek šitých šperků, které se účastnily mezinárodní soutěže *Battle of the Beadsmith*, jejíž ročník 2013 oplýval významnou českou účastí. Soutěžní šperky bylo na místě možné zhlédnout a případně si i zakoupit. V následujícím roce 2014 zorganizovala Lucie Avramová v *Domě historie Přeštica* v Přešticích na Plzeňsku výstavu s názvem *Žijeme (s) korálky*, která prezentovala práce sedmi autorek působících v tomto regionu. Výstava byla opět prodejní a kromě šperků bylo možné zhlédnout i předvádění procesu výroby technikou šitého šperku.

Lucie Avramová stála také za zrodem umělecké skupiny s názvem *Společnýma rukama*, jejímž cílem bylo propojit šitý šperk s charitativní činností. Skupina 22 autorek vznikla v roce 2015, kdy společně s módní návrhářkou Petrou Pilařovou vytvořily svatební šaty *Séraphiné* s objemnou aplikací v podobě nárameníku, který byl ušitý z perlí a perliček. Navrhla jej vítězka mezinárodní soutěže *Battle of The Beadsmith* z roku 2014, Dita Koksová. Komplet byl vydražen v rámci módní přehlídky Petry Pilařové na zámku Berchtold ve prospěch nadace *Pink Bubble*. Akci doprovázela výstava prací jednotlivých autorek z této

skupiny v galerii *Studio Artesilver* v Karlíně, kde také probíhaly kurzy šitého šperku pro veřejnost. Ve druhé polovině roku se skupina spojila s firmou *Korálky.cz* a představila online dražbu charitativních šperků, které bylo možné si prohlédnout na prodejních firmy. V roce 2016 proběhla po částečných změnách ve složení skupiny zatím poslední akce, autorky vytvořily pro online dražbu šperky s motýlí tematikou, výtěžek 45 tisíc korun podpořil organizaci DEBRA ČR, která podporuje pacienty s tzv. nemocí motýlích křídel. Charitativních počinů se v souvislosti s šitým šperkem objevilo a stále objevuje více. Mezi ně patří například projekt *Bead-quilt* Veroniky Mrázikové, jenž byl součástí rozsáhlejšího nadnárodního projektu časopisu *Bead&Button* na podporu výzkumu rakoviny prsu, dále další z projektů Drahomíry Darí Fejtkové s názvem *Korálek ke korálku* na podporu domova seniorů Sue Ryder. Mnohé autorky spolupracují s Nadačním fondem Dobrá srdce, do jejichž online dražeb věnují šité šperky své výroby, řada z nich se zapojila do právě probíhající aukce na podporu obyvatel zasažených tornádem. Větší pozornost médií však zaujala skupina *Společným rukama*, která v rámci svých charitativních aktivit uspořádala výstavu pro veřejnost. Také projekt *Korálková škola* se prezentoval formou výstavy šperků Drahomíry Darí Fejtkové a jejích studentek, a to v roce 2016 v Muzeu hrnčářství v Kostelci nad Černými Lesy. Samotná lektorka rozšiřovala povědomí o šitém šperku skrze několik vlastních výstav a také prostřednictvím rozhovorů v médiích a několika televizních vystoupení.

V roce 2017 proběhl v prostorách prodejního domu Kotva v Praze první ročník festivalu *Jewelry Fest Prague*, pořádaný každoročně Galinou Čeremisinou. Festivalu autorských šperků, jejichž většinu tvoří šperky šité, se pravidelně účastní i zahraniční autoři a po vzoru velkých zahraničních akcí obdobného typu, jakým je například festival *Creattiva* v italském Bergamu, je mnohem více zaměřen mezinárodně, české zastoupení bylo zejména v prvních ročnících akce výrazně nižší. Součástí festivalu jsou rovněž soutěže i kurzy výroby šperků. Z rozhovorů, které jsem uskutečnila s některými českými zástupci účastníků akce, však vyplývá, že je festival zaměřen zejména na rusky hovořící komunitu a chybí tu obdobná akce určená primárně českojazyčnému publiku. Ambice pro takovou událost tu jsou, byly však zastaveny pandemií Covid-19.

Poslední výraznou akcí, která prezentuje více autorek, je výstava *Umění korálků* spolku *Korálkárky Tábor*, probíhající do konce srpna 2021 v Jindřichově Hradci. Kromě výše uvedených událostí je možné se s šitým šperkem setkat na menších výstavách po celé republice, které jsou organizovány zpravidla konkrétními umělci v oboru a jsou zaměřeny hlavně na veřejnost. Takovou byla například i výstava Zuzany Hejdrychové v roce 2019

v Muzeu města Mnichovo Hradiště. Řada autorek šitých šperků byla v minulosti oslovena médii k poskytnutí rozhovoru, některé rovněž vystoupily v rozličných televizních pořadech zaměřených společensky (Dobré ráno na ČT 1, Snídaně s Novou), anebo týkajících se domácího hobby (Receptář prima nápadů, Rady ptáka Loskutáka apod.).

Šité šperky z tuzemska i ze světa lze najít také ve stálé expozici Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, a byly zastoupeny také v rámci Mezinárodního trienále skla a bižuterie JABLONEC 2017 a 2020.

2.7.6.8 Kurzy šitého šperku

Jedním ze způsobů, jak se naučit techniku je účast na výtvarném kurzu. Až do doby založení *Korálkové školy* probíhaly tyto vždy prezenčně zpravidla v prostorách prodejen s korálky a komponenty. Kurzy pro začátečníky bývají zaměřeny na ovládnutí konkrétního stehu anebo materiálu (například obšívání kabošonu peyotovým stehem, práce s 2-dírkovými perlemi apod.), ty pro pokročilé nabízejí zájemcům vytvořit si konkrétní vzorový výrobek pod vedením autorky daného vzoru. Lektori vyzdvihují výhody svých kurzů oproti samostudiu, kterému schází přítomnost zkušeného lektora, který by pracovní postup vysvětlil tak, aby zájemce předešel vzniku chyb, a v případě takové situace mu poradil, jak tento problém vyřešit. Kurzy, na které lze natrefit v řadě větších i menších měst po celé republice, bývají oblíbené, jejich kvalita je však různá. Mnozí návštěvníci se vydávají na kurz za konkrétní lektorkou opakovaně. Tak vznikají komunity přátel se stejným hobby. Cena účasti na výtvarném kurzu výroby šitého šperku se pohybuje okolo 500,- Kč a bývá v ní zahrnut potřebný materiál a zapůjčení pomůcek. Často si kurzisté z akce odnesou nejen hotový výrobek, ale i skripta, ve kterých je výrobní postup popsán ve formě fotonávodů, aby nově naučené způsoby nezapomněli. Časová náročnost takového kurzu je ovlivněna konkrétními vyučovanými stehy a vzorovými výrobky, i šikovností účastníka. Zpravidla se jedná o dopolední či odpolední záležitosti na cca 3 hodiny, u komplikovanějších výrobků se tento čas úměrně prodlužuje. Je možné se setkat i s kurzy na pokračování. Výjimkou nejsou ani tvořivé víkendy na venkově či na horách, kde spolu účastníci stráví celý víkend, který je protkán jednotlivými lekcemi. Odsud si účastníci odnášejí větší počet výrobků a někdy i nové přátele.

V posledních letech lze narazit na základních školách na dětské kroužky, které nabízejí i techniky práce s perličkami, se děti učí rozvíjet jemnou motoriku. Úroveň těchto kroužků se různí, lze se setkat s klasickým navlékáním, drátkováním a ketlováním s korálky, i s některými metodami šitého šperku. Tyto kroužky mají ambici inspirovat mladou generaci zájemců a třeba i budoucích výtvarníků. Výrazným projektem v této oblasti je třeba

Korálkohraní – Korálky do škol Martiny Blažkové. Významu kurzů šitého šperku se nadále věnuji ve výzkumné části.

Všechny tyto nové přístupy a možnosti vedly ke zvýšenému zájmu o hobby výrobu bižuterních šperků všeho druhu v prostředí českých domácností. Pomohly tak utvářet specifický segment tuzemského hobby, který nezůstal bez povšimnutí ani u samotných výrobců perliček a perlí, kteří ve 21. století reagovali na poptávku českého zákazníka. Poté, co se rozpadl *Jablonex Group*, vzniká 1. listopadu 2009 společnost *Preciosa Ornela*. Tento podnik navázal na desetiletí tradice výroby skleněných perliček na Zásadsku, a začal se postupně orientovat i na tuzemského zákazníka. Koncept vzorkových výrobků zhotovených z perliček a perlí výrobce *Preciosa Ornela* byl upraven tak, aby oslovil i zájemce z řad hobbytů. Někteří úspěšní tvůrci v oboru začali s firmou spolupracovat jakožto designéři vzorků, které bývají představovány v souvislosti s uvedením nového druhu/zušlechtění perlí a perliček na trh. S tímto konceptem pracují i další výrobci perlí v tuzemsku, např. výrobci mačkaných perlí *Rutkovsky* či *Matura Beads s.r.o.*, i jeden s největších světových distributorů českých skleněných perlí, *Starman beads*, jehož výroba produktů je navzdory sídlu firmy nadále situovaná v České republice. Některé z těchto firem spolupracují jak s tuzemskými, tak zahraničními designéry z řad hobbytů i profesionálů.

Šité šperky, které se objevují ve 21. století, oplývají rozličným využitím konkrétních stehů, základních i doplňkových materiálů a jsou designově i typově různorodé právě proto, že již nevznikají jako průmyslová produkce, nýbrž jsou výsledkem individuální tvorby jednotlivců. Častým jevem jsou umělecké originály, které jejich autor zhotoví pouze jednou jako unikátní kus. Jiná část tvůrců zase dává přednost výrobě konkrétního kusu výrobku podle zakoupeného či volně dostupného návodu. V následující výzkumné části se podrobněji zabývám současnými tvůrci, kteří se realizují v oblasti techniky šitého šperku.

3. Výzkumná část

Výzkumná část této práce se opírá zejména o dotazníkové šetření. Mimo něj jsem v průběhu období, kdy jsem se věnovala výzkumu, uskutečnila také řadu polostrukturovaných rozhovorů se svými informátory. Tyto rozhovory byly vedeny s majiteli obchodů s korálky a komponenty a výrobci šitých šperků z řad hobbystů i profesionálů, mezi nimiž jsou zahrnuty výrazné osobnosti českého šitého šperku. Několik nestrukturovaných rozhovorů jsem měla možnost provést také s také s pracovníky Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, při návštěvě depozitáře. Poznatky z těchto rozhovorů a muzejního výzkumu uplatňuji napříč celým textem.

Online dotazníkové šetření, které jsem uskutečnila prostřednictvím platformy *Click4Survey*, lze rozdělit na čtyři dílčí části, podle kterých třídím a zpracovávám odpovědi v textu. První část se věnuje sběru geodemografických údajů, v další části jsem se zaměřila již na samotný vztah respondentů k šitému šperku. Zajímalo mě, jak dlouho se tvůrci touto technikou zabývají a jaká byla jejich cesta k tomuto hobby. Velká pozornost byla věnována motivacím autorů a to i z hlediska ekonomického. V této části jsem se zaměřila také na problematiku kurzů šitého šperku a návodů na výrobu artefaktů touto technikou zhotovených. Ve třetí části se zabývám dalšími šperkařskými a řemeslnými technikami, kterým se tito tvůrci také věnují. V poslední části se stal předmětem mého zájmu materiál, který jednotliví autoři pro výrobu šitých šperků používají, s důrazem na zastoupení skleněných perliček (rokajových korálků) z Česka a Japonska.

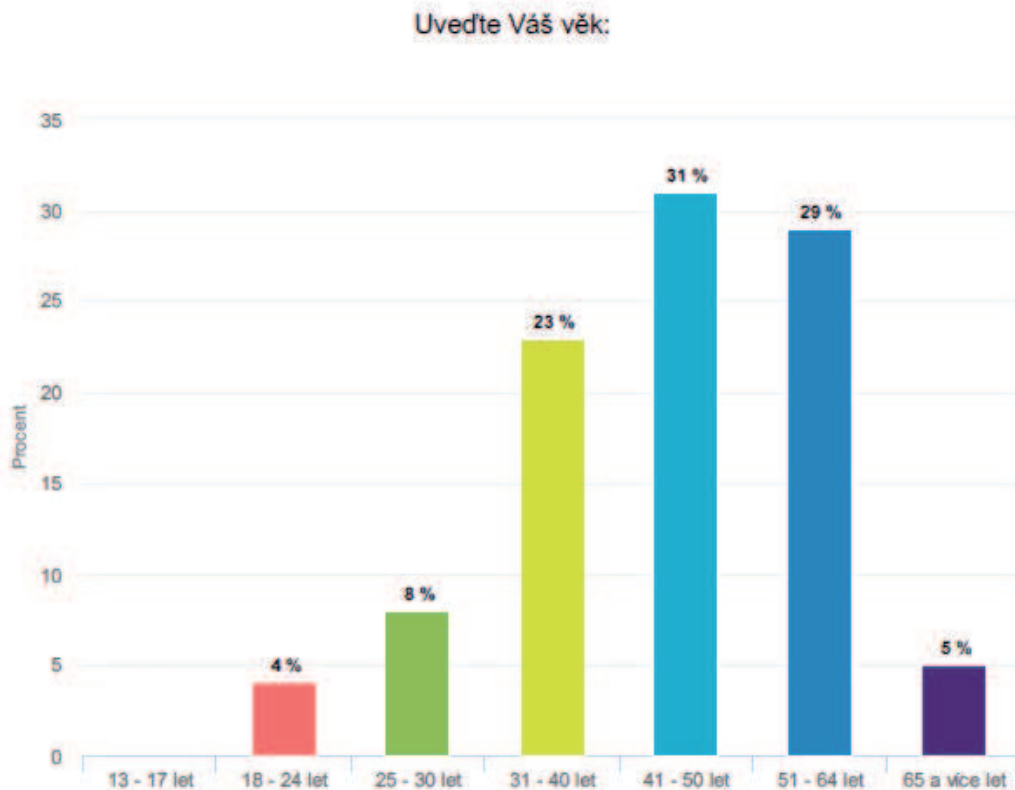
Samotný sběr dat probíhal ve dnech 24. května až 22. června 2021 a celkem se průzkumu zúčastnilo 452 respondentů. Všichni účastníci byli v úvodu dotazníku vyzváni, aby se průzkumu účastnili pouze za podmínky, že se technice šitého šperku věnovali v posledních dvou letech a v současnosti žijí na území České republiky. Z důvodu nedodržení těchto podmínek, které vyplynulo ze slovních odpovědí, jsem však musela 2 respondenty vyřadit, pracuji tedy s daty od celkem 450-ti respondentů. Dotazník jsem rozšířila prostřednictvím svého okruhu známých, kteří se šitým šperkům věnují, dále skrze tematické skupiny na sociální síti Facebook, přes portál *Fler.cz* a sociální síť časopisu *Korálky* a některých prodejců tvořivého materiálu. Řadu respondentů jsem oslovila osobně skrze sociální síť, neboť jsem o jejich činnosti věděla z doslechu. V rozšiřování dotazníku mi napomohly i některé výrazné osobnosti českého šitého šperku, jimž velice děkuji. Jedním z respondentů dotazníku jsem také já sama. Šetření se setkalo s velkou odezvou ze strany respondentů, již po 24 hodinách po

spuštění dotazníku jsem obdržela odpovědi od více než 200 účastníků. Tato skutečnost i ochota, s jakou někteří účastníci průzkumu sdíleli dotazník dál, svědčí o síle a provázanosti komunity, která se okolo tvorby šitého šperku v tuzemsku vytvořila. Velké množství respondentů projevilo zájem o poznání výsledku z mého šetření. Objevila se však i negativní odezva od jedné autorky situované na Slovensku – dotazník na svých sociálních sítích sdílela firma Korálky.cz a Korálky.sk, jejíž okruh fanoušků je zastoupen i mezi občany a rezidenty sousedního Slovenska, potažmo jiných států, pro které však dotazník nebyl určen, neboť bylo předmětem tohoto výzkumu mapování šitého šperku na území Česka.

3.1 Geodemografické údaje

3.1.1 Věk

Ačkoliv autorka této bakalářské práce sama vyzkoušela techniku šitého šperku poprvé ve zhruba 14-ti letech, dotazníku se neúčastnil nikdo, kdo by spadal do věkové kategorie 13–17 let. Tato skutečnost značně vyvrací mýtus, se kterým se osobně čas od času setkávám na prodejních akcích se svými šperky, totiž že korálky jsou záležitost pro děti a náctileté. Pouze 19 ze všech zúčastněných tvůrců spadá do věkové kategorie 18–24 let. Naopak nejvíce zastoupenou věkovou kategorií v průzkumu je 41–50 let, do níž spadá 31 % ze všech respondentů. Na druhém místě se procentuálně ocitli tvůrci ve věku 51–64 let s 29 %. Třetí nevýraznější věkovou kategorií je věk od 31-ti do 40-ti let včetně (23 %). Věková skupina 25–30 let obsadila čtvrté místo, avšak oproti skupině na třetím místě je zde znatelný početní rozdíl, přihlásilo se k ní pouze 8 % respondentů. Celkem 5 % respondentů pak tvoří senioři nad 65 let věku.

Graf č. 1: Věk respondentů

3.1.2 Pohlaví a gender

V této oblasti potvrdily výsledky průzkumu má očekávání, ovlivněná dlouholetým kontaktem s tvůrci šitých šperků. V roli jejich výrobců vystupují téměř výhradně ženy. Ze všech 448-ti účastníků výzkumu (2 osoby pohlaví neuvědly) jsou jen 2 tvůrci mužského pohlaví, nebinární a jiná generová identita se nevyskytuje vůbec. S jedním z těchto šperkařů-mužů, Milanem Škrezynou, jsem měla možnost si o jeho hobby popovídat osobně. Milan při své cestě ke korálkům zmiňoval vzpomínky na dětství:

„Ja som bol do tých žienských prác už, už od malička, pamätám si... No a teraz som sa k tomu vrátil pred pár rokmi.“

(Škrezyna, červen 2021)

Na otázku, zda si myslí, že se může mužský autorský přístup k šitému šperku lišit od toho ženského, odpověděl, že:

„Ja si myslím, že muž dá tomu šperku úplne iný pohľad... Aj materiálovo by sme tam dokázali dať niečo iné, čo ženy by tam asi nedali.“

(Škrezyna, červen 2021)

Milana jsem se zeptala, zda si myslí, že by tuzemské komunitě okolo šitého šperku mohlo být více tvůrců mužského pohlaví přínosem. Odpověděl mi následovně:

„Tak pozri sa na návrhárov oblečenia. Už len to porovnanie. Tam ja si myslím, že návrhári oblečenia sú zväčša muži, takže áno.“

(Škrezyna, červen 2021)

Dále uvedl, že jistý potenciál, odkud by mohli přijít mužští zájemci o techniku, vidí v gay komunitě. Šitý šperk v České republice je tedy až na výjimky ženskou záležitostí. Považuji za nutné však podotknout, že někteří autoři mužského pohlaví působí v mezinárodních soutěžích (a Milan je jedním z nich pro letošní ročník *Battle Of The Beadsmith*). Oproti ženám se ale jedná pouze o jednotky případů. Mezinárodní soutěže ovšem reflektují zejména hobby sektor, případně profesionální šperkaře, zastoupení domorodých umělců z řad původních obyvatel Ameriky či jiných světadílů, kteří se technice šitého šperku věnují coby tradičnímu řemeslu, je velmi malé, proto mohou být tyto údaje zkreslující.

Nepoměr pohlaví se projevuje nejen v zastoupení jednotlivých genderových identit v řadách tvůrců, ale i u zákazníků, kteří si hotové šité šperky kupují. Většina hotových výrobků, které jsou určeny jako šperk ve smyslu ozdoby těla a oděvu, jsou zaměřeny na zákaznice-ženy. Autorka tohoto textu prodala stovky šitých šperků, pro muže však bylo určeno mizivé procento, často zhotovené dle konkrétního přání klienta. Tyto klienty může na základě osobních zkušeností rozdělit na dvě skupiny – první skupinu tvoří muži, kteří se identifikují s menšinovými sexuálními orientacemi, v té druhé jsou pak zastoupeni muži poněkud extravagantní, kteří se realizují zpravidla v umělecké oblasti.

Na tomto nepoměru pohlaví ve statistice se zcela jistě podepsalo kulturně podmíněné vnímání generových rolí, maskulinity a feminity v naší společnosti, ve které jsou jemné ruční práce převážně doménou žen. Výsledkem těchto stereotypů je pak i skutečnost, že řada tvůrců neví, jak se postavit k tvorbě šperku určeného pro muže, neboť jsou zdobné šperky společensky přisuzované spíše ženám. Vzniká tak vzájemně se neustále ovlivňující vztah, kdy je na trhu dostupné minimum (nejen) šitých šperků určených pro muže, a v důsledku toho

bude muž-zákazník takový předmět nejen obtížně shánět, ale bude mít omezenou možnost se s touto technikou vůbec seznámit.

Sociální sítě, které se okolo zpracování perliček vytvořily v průběhu předchozích dvaceti let, však představují uměleckou platformu, která umožňuje ženám zažít pocit sounáležitosti a svou specificky femininní atmosférou přitáhnout další zájemkyně z řady žen. Práce s perličkami tak pro ženy představuje příležitost k seberealizaci v umělecké oblasti, která dlouhodobě nebyla ženám příliš nakloněna, a navíc možnost navázat nové sociální vazby. V neposlední řadě umožňuje ženám částečnou ekonomickou emancipaci. Tato skutečnost je více viditelná v nativním prostředí v jiných částech světa, u nás v tuzemském prostředí, kde je podle dalších výsledků průzkumu většina žen zaměstnána, je spíš přívýdělek prodejem šitých šperků příjemným bonusem a má také funkci symbolickou – prodej hotového výrobku zájemci představuje potěšující uznání autorčiny práce a umu. Tyto skupiny však nejsou zájemcům z řad mužů uzavřeny, naopak, naprostá většina autorek projevuje nadšení z mužského zájmu o techniku.

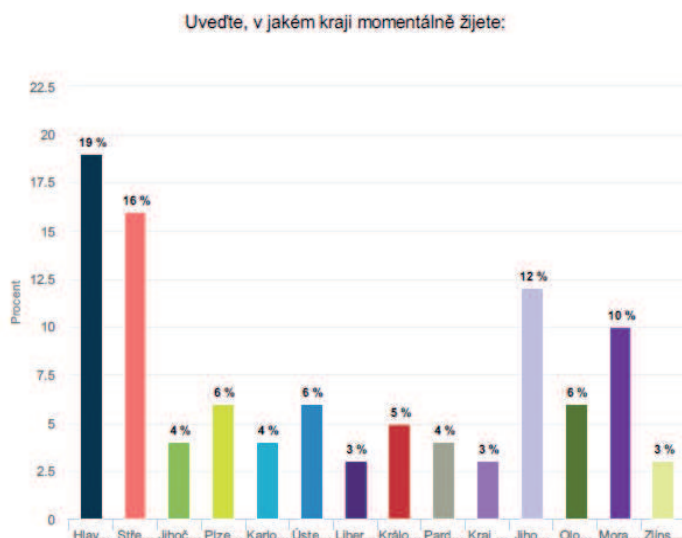
3.1.3 Problematika původu a národnosti

Jelikož jsem si vědomá problematiky příslušnosti k národu, jeho vnímání a možného výskytu fluidních identit ve vztahu k národnosti, i s ohledem na skutečnost, že v oficiálním sčítání lidu se jedná o dotaz, jehož vyplnění není povinné, rozhodla jsem se tuto otázku postavit jinak a nezabývat se pojmy *národnost* případně *občanství* a záměrně je ve zpracování výsledků neužívat. Pro účely mého výzkumu byla důležitá rezidence, tedy občan kteréhokoliv státu světa se mohl do výzkumu zapojit, jestliže žil v době vyplňování dotazníku v České republice, což splňovalo všech 450 respondentů, s jejichž odpověďmi pracuji. Respondenti byli nicméně vyzváni k uvedení státu svého původu ve smyslu místa narození. Celkem 424 respondentů uvedlo Českou republiku, 4 % dotazovaných vyplnilo, že pochází ze Slovenska. V řádu jednotek odpovědí se objevily i další státy – Ukrajina, Polsko, Bělorusko, Litva a Kazachstán.

I přes statistickou převahu v Česku narozených osob nelze považovat šitý šperk za ryze český fenomén, neboť se lze s touto technikou setkat po celém světě, jak již bylo zmíněno. Kromě zastoupení aplikací zhotovených technikou šitého šperku v národních i regionálních krojích z celého světa jsou dokladem této skutečnosti různé mezinárodní soutěže, například v letošním ročníku *Battle of the Beadsmith* se prezentují soutěžící z celkem 29 zemí světa.

3.1.4 Regionální příslušnost

Z dotazníku vyplynulo následující regionální rozmístění tvůrců: nejvíce jich žije v hlavním městě Praze, 85 osob. Následuje Středočeský kraj se 73 rezidenty a poté Jihomoravský kraj, který uvedlo 55 respondentů. Celkem 44 respondentů žije v Moravskoslezském kraji, následuje kraj Plzeňský (26 osob), Ústecký a Olomoucký, každý s 25-ti rezidenty. V Královéhradeckém kraji bydlí v současnosti 22 účastníků výzkumu, v kraji Pardubickém je to 19 tvůrců, 16 tvůrců pak pobývá na Karlovarsku. Nejméně tvůrců šitých šperků žije ve Zlínském kraji (15 osob) a překvapivě také v kraji s dlouholetou bižuterní tradicí, v kraji Libereckém, který s počtem 14 tvůrčích rezidentů skončil na předposledním místě. Poslední příčku obsadil kraj Vysočina se 12-ti tvůrci.

Graf č. 2: Regionální rozmístění tvůrců

Z demografické části dotazníku tedy vyplývá, že nejčastějším vzorovým tvůrcem šitých šperků je žena ve věku 41–50 let, pravděpodobně žijící na území hlavního města anebo Středočeského kraje. Následuje ji žena o dekádu starší.

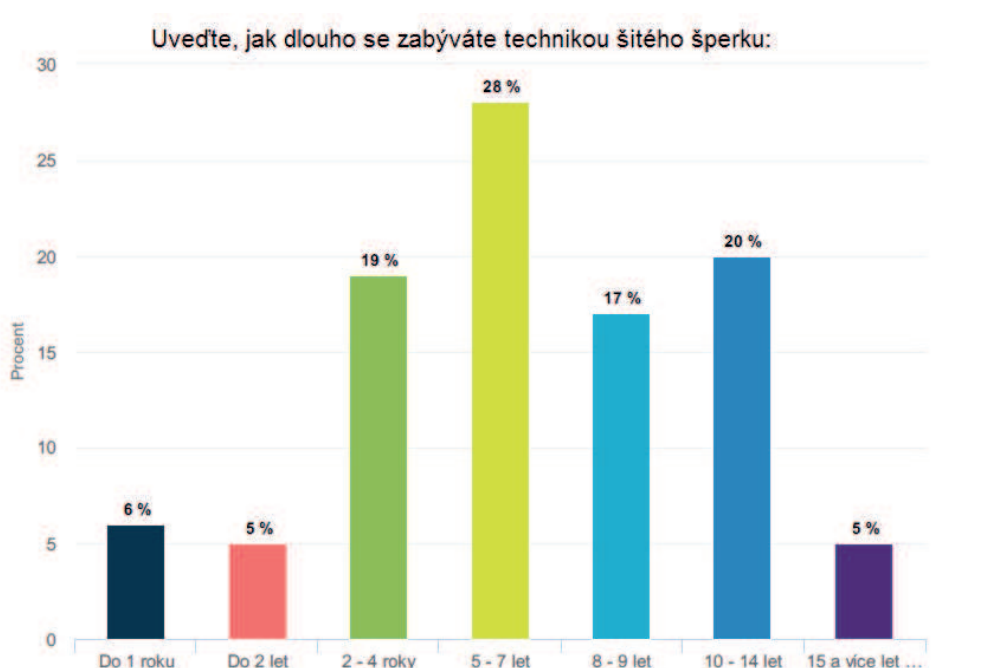
3.2 Vztah k šitému šperku

V této části šetření jsem zkoumala dobu, jak dlouho se autorky (a autoři) tvorbou šitého šperku zabývají, dále jsem se ptala na okolnosti jejich seznámení s technikou i jiné šperkařské a výtvarné techniky, jakými tvoří. Také jsem se zaměřila na vytváření fotonávodů a práci

s nimi, a na kurzy šitého šperku. Pozornost zaměřuji rovněž směrem k motivacím autorů, přičemž velkou roli zde hraje motivace charakteru ekonomického.

3.2.1 Doba praxe

Z šetření vyplynulo, že téměř třetina dotazovaných (28 %) se věnuje šitému šperku v rozmezí pěti až sedmi let. Druhá největší část, 20 % dotazovaných se svým hobby zabývá v rozmezí 10–14 let. Nováčky v oboru tvoří 6 % dotazovaných. Že se svým koníčkem zabývají 15 a více let, uvedlo 5 % respondentů. Tito byli vyzváni doplnit své číslo. Mezi odpověďmi je nejdelším časovým úsekem *celý život, od dětství*, dále 45 a 40 let. Další procentuální zastoupení jednotlivých úseků je uvedeno v následujícím grafu.

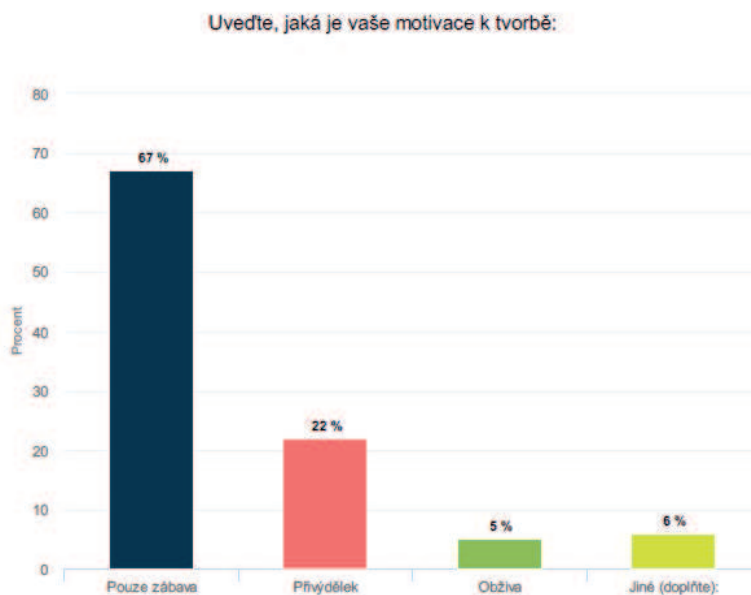
Graf č. 3: Doba praxe

3.2.2 Ekonomická a další motivace

Má následující otázka se týkala motivace a její možné ekonomické roli. Nepředpokládám, že by se někdo z dotazovaných šitému šperku musel věnovat vyloženě povinnosti a tuto činnost nepraktikoval rád, a/nebo jej nebavila. Jak jsem již nastínila v úvodu, neexistuje u nás státem zřizované odborné vzdělávání na toto téma, historická kontinuita předávání z generace na generaci jakožto řemesla je spíše výjimečnou záležitostí (jednotky respondentek toto uvedly v odpovědi na dotaz ohledně kontextu seznámení s touto technikou).

Knihy s touto tematikou, které nabízí pracovní postupy k výrobě konkrétních vzorových šperků, jsou nakladatelstvími řazeny do hobby edicí. I z výsledků předchozího dotazu ostatně jasně vyplývá, že se v tuzemském prostoru jedná především o fenomén posledních dvou dekád. Technika je navíc časově náročná, a tato její vlastnost znemožňuje vyrobit desítky anebo dokonce stovky šperků měsíčně, jejichž prodej by člověka *plnohodnotně* uživil. Slovo plnohodnotně vyznačují zcela záměrně a důvod o několik řádků níže objasním.

V oblasti ekonomické motivace jsem vycházela také z vlastní zkušenosti z doby, kdy jsem se výrobou šitých šperků pokoušela živit (rok 2018) a ze zkušenosti známých, které působí v tomto oboru, přičemž znám jednotky případů, které se svou uměleckou tvorbou na tomto poli skutečně živí. Případů, kdy si tvůrce prodejem svých výrobků anebo návodů přivydělává znám desítky. O tom, že jsou na tuzemském trhu s rukodělnými výrobky šité šperky obecně dobře dostupné, svědčí jejich množství v katalogu prodejního portálu Fler.cz.

Graf č. 4: Otázka ekonomické motivace

3.2.2.1 Hobby a přivýdělek

Výsledky šetření mé zkušenosti potvrzují. Celkem 302 dotazovaných tvoří hobbysté, pro které šitý šperk představuje pouze zábavu, a jejich výrobky nejsou určené k prodeji. Další skupinou jsou lidé, kteří dokázali své hobby transformovat do podoby přivýdělku, ať už pravidelného, či příležitostného. Sem spadají všichni, kteří své výrobky prodávají, ale kromě toho jsou zaměstnaní na hlavní pracovní poměr, studují, pobírají starobní/invalidní důchod,

rodičovský příspěvek či jsou na mateřské dovolené. Účastníci výzkumu byli podrobně instruováni tak, aby se zabránilo jejich mylnému zařazení sebe sama do jiné kategorie. Do kategorie přivýdělků spadá celkem 97 dotazovaných plus dalších 5, kteří v kolonce *Jiné* uvedli tvrzení jako je „*je to zábava i přivýdělek*“ (Anonym, 2021).

3.2.2.2 Obživa

Pouze 22 osob uvedlo, že se svou tvorbou v současné době živí. Zde se dostává do popředí v jednom z předchozích odstavců zdůrazněné slovo plnohodnotně. Vyzvala jsem totiž účastníky, aby se do této kategorie zařadili všichni, které živí jejich umělecká tvorba, avšak technika šitého šperku může být pouze jedním ze segmentů jejich uměleckého záběru. Typickou autorkou-profesionálkou je podle statistických údajů z výzkumu žena ve věku 31–40 let, následuje ji žena o dekádu starší. Tyto ženy se technice šitého šperku věnují většinou po dobu 8 a více let.

S několika autorkami, které se řadí do kategorie profesionálek, jsem uskutečnila osobní rozhovor, případně rozhovor online formou. Z těchto rozhovorů vyplynulo, že by bylo možné tyto autorky rozdělit na další podskupiny. Spíše než prodej hotových výrobků tyto autorky často živí zejména lektorování výtvarných kurzů v oblasti šitého šperku a tvorba fotonávodů na vzorové výrobky pro hobbyisty ve spolupráci s firmami, které jsou výrobci perli a perliček. Mezi tyto autorky patří nejvýraznější osobnosti českého šitého šperku, je i to případ přední české designérky Nely Kábelové. Jiné autorky, které živí převážně prodej vlastních rukodělných výrobků, mají šitý šperk „jenom“ jako jeden z druhů svých produktů a činností, a vyrábějí i jiné druhy šperků či uměleckých výrobků. Další skupinu tvoří ženy, které sice podnikají v oblasti umělecké činnosti a jejich podnikání je koncipováno jako hlavní výdělečná činnost, avšak s rozhovorů s nimi vyplynulo, že je do jisté míry živí manžel/partner, nebo mají jiný zdroj vedlejších příjmů (částečný invalidní důchod, kapitálový majetek a jiné).

Je také potřeba vzít v úvahu, co je myšleno plnohodnotnou obživou, neboť definice tohoto pojmu variuje s individuálními potřebami jednotlivce, jiné bude mít člověk žijící sám, jiné partnerská dvojice či rodina s dětmi; v současné době velká část příjmu pokrývá náklady na bydlení a i ty se napříč společnostmi a regiony různí. Fakt, zda se bude reálná výše příjmu shodovat s individuální představou o životním standardu a dostatečnosti, však ani status podnikatele s hlavní výdělečnou činností nezaručuje, neboť podnikání přináší určitá rizika, kdy kromě výdělků hrozí i ztráta. Otázku, v jakých výších se pohybují výdělky autorek-profesionálek, jsem svým informátorkám nepokládala z důvodu obecného negativního

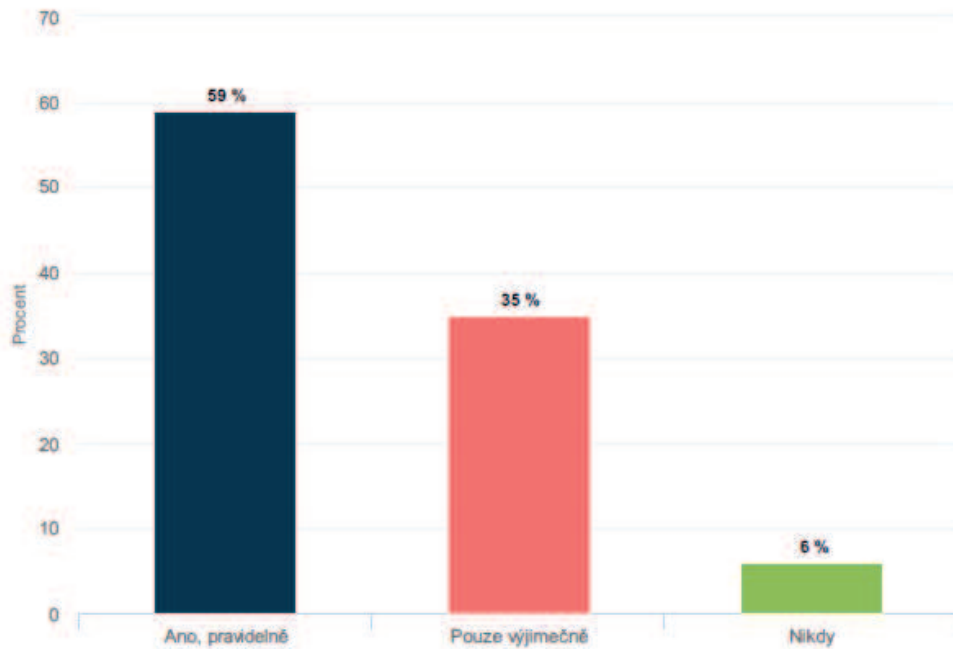
vnímání otázek tohoto typu v našem kulturním prostředí. Jsem si také vědoma možnosti, že současné číslo zobrazující počet autorek-profesionálek mohla ovlivnit i pandemie onemocnění Covid-19, která znemožnila organizaci prodejních akcí a ovlivnila stav příjmů tisíců obyvatel země.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem lze tedy říci, že technikou šitého šperku se v tuzemsku *plnohodnotně* živí pouze jednotky tuzemských autorek. Tomuto odpovídají i výsledky dotazníkového šetření - výzkum prokázal, že ženy, které uvedly, že je pro ně šitý šperk obživou, uvedly také, že se v drtivé většině případů věnují i jiným šperkařským anebo umělecko-řemeslným technikám. Pouze 2 autorky-profesionálky se nevěnují žádným jiným výtvarným činnostem a šitý šperk je po ně výhradním zdrojem jejich příjmů (nehrají-li v jejich případě roli i některé z výše uvedených skutečností, které však nebylo možné zjistit prostřednictvím dotazníku). Třetí autorka se kromě šitého šperku navíc věnuje ketlování a výrobě vinutých perlí. Jelikož je mi však znám širší kontext tvorby této umělkyně, kdy používá tyto dvě techniky výhradně v kombinaci pro její šité šperky, budu i tuto ženu, kterou převážně živí výuka kurzů a tvorba návodů, řadit do velmi úzké sekce profesionálek, které živí výhradně jejich působením v oblasti techniky šitého šperku.

Svým informátorům, se kterými jsem vedla rozhovory, jsem položila otázku, zda si myslí, že je možné se tvorbou šitých šperků v České republice plnohodnotně uživit. Jednalo se o informátory z řad profesionálů, hobystů i lidí z kategorie přivýdělníků. V odpovědích dotazovaných převládal spíše zamítavý postoj. Naprostá většina z nich si myslí, že se nelze uživit prodejem výrobků touto technikou zhotovených, o něco příznivěji se jeví obživa formou lektorování tvořivých kurzů, spolupráce s firmami a psaní a prodej návodů.

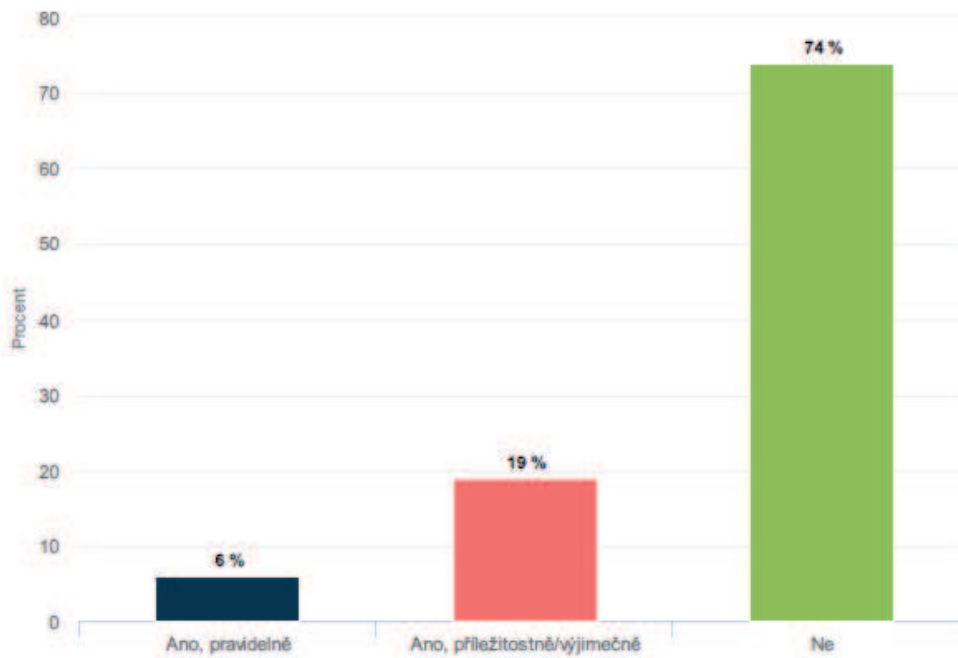
Podle návodů – pracovních fotopostupů – tvoří celkem 426 dotazovaných, z toho 267 osob pravidelně a 157 příležitostně/výjimečně. S návody nikdy nepracovalo pouze 26 tvůrců. Počet tvůrců, kteří někdy vytvářeli návod pro druhé, ať už výdělečně či ne, je přibližně 25 %.

Tvoříte šité šperky podle návodů?

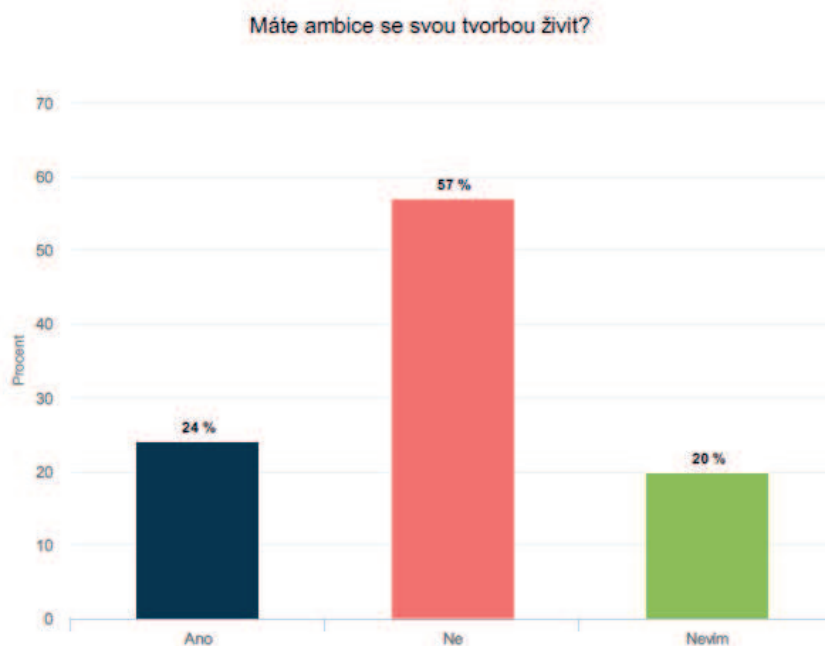
Graf č. 5: Autoři šitých šperků ve vztahu k fotonávodům 1

Věnujete se tvorbě návodů na šité šperky?

Graf č. 6: Autoři šitých šperků ve vztahu k fotonávodům 2

Všem respondentům, kteří v předchozí otázce odpověděli, že pro ně tato technika představuje přivýdělek, jsem položila otázku, zdali mají ambice se svou tvorbou žít. 25 osob (2 z nich jsem přiřadila na základě slovní výpovědi z kolonky *Jiné*) z 97 osob, které si touto technikou přivydělávají, by si přálo se v budoucnu svou tvorbou žít. 19 osob uvedlo odpověď *Nevím*, zbylá nadpoloviční většina tyto ambice nemá.

Graf č. 7: Ambice tvůrců, kteří si prodejem svých výrobků přivydělávají

Ačkoliv se tedy u nás objevuje motivace v podobě obživy ve formě vlastní autorské tvorby, schopnost žít se technikou šitého šperku znemožňuje řada faktorů. Některé, jako je časová náročnost výroby, byly již zmíněny. Mezi ty další patří skutečnost velké konkurence v oboru, čtvrtina dotazovaných své výrobky alespoň příležitostně prodává. Na prodejním serveru Fler.cz, ale i dalších, lze najít stovky těchto výrobků, přičemž odpadají potenciální zájemci z řad hobbyistů, kteří jsou schopni si šité šperky vyrobit sami. Tomuto stavu napomáhá všeobecná dostupnost vhodných materiálů a hobby literatury, dále také nabídka výtvarných kurzů (včetně Koráلكové školy, kterou absolvovalo na 700 osob) a návodů s pracovními postupy, které je možné si zakoupit, případně stáhnout zdarma. Osobně se domnívám, že český trh není natolik velký, aby plnohodnotně uživil všechny ambiciózní zájemce, kteří by se tímto směrem chtěli vydat, a to jak v oblasti prodeje hotových výrobků, tak výuky techniky. Zaběhnutí lektori mají své jméno a okruh fanoušků, často také dokonale vypilovanou techniku a styl, kterými nad konkurencí vynikají. Řadu pracovních postupů,

zejména těch základních, si dnes mohou najít zájemci také zdarma prostřednictvím internetu. Co se týče prodeje hotové bižuterie na českém trhu, zmínila se mi při osobním setkání Mgr. Kateřina Hrušková z Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, že „v tuzemsku neexistuje bižuterní firma, kterou by uživil domácí trh“ (Hrušková, červen 2021). Bohužel v konkurenceschopnosti hraje roli i cena hotového výrobku. Prostředí trhu často kazí profesionálům právě někteří hobbysté, kteří své výrobky prodávají příležitostně (někdy dokonce bez živnostenského oprávnění) ve značně podhodnocených cenových relacích, které neodpovídají náročnosti jejich výroby.

3.2.2.3 Jiné motivace

Dále byl účastníkům průzkumu ponechán prostor v kolonce *Jiné*, kam mohli vyplnit své další motivace. Kromě odpovědí, které charakteristikou spadají do ekonomicky motivovaných kategorií, se zde nejčastěji jako odpověď objevovala *terapeutická funkce ruční práce* v podobě této techniky, nošení vlastních originálních výrobků a jejich funkce jako dárku pro blízké. Mnozí uvedli, že je pro ně tato forma rukodělného tvoření odpočinek a relax, objevila se i motivace v podobě dobročinnosti. Odpovědi v této oblasti se shodují s důvody obliby techniky šitého šperku, kterým se věnuji o několik odstavců níže. S motivacemi mnohdy úzce souvisí kontext seznámení tvůrce s technikou šitého šperku i důvod, proč u ní setrvává.

3.2.3 Kontext seznámení s technikou

Do kontextu vztahu autora k technice zařazují nadále otázky týkající se prvního seznámení s touto technikou a způsoby, jakým tvůrce technika oslovila a čím si je získala. Okolnosti prvního seznámení byly otázkou nepovinnou, kterou vyplnilo celkem 423 respondentů. Pro první seznámení hrál naprosto největší roli internet, který byl v odpovědích zastoupen 140x. Nejčastěji zmiňovanými zdroji byly sociální sítě jako Facebook, Pinterest, Youtube, Instagram, dále pak prodejní portál Fler.cz. Mezi odpověďmi se objevovaly i webové prezentace konkrétních autorek z Česka i zahraničí, dále pak návody dostupné na internetu. Druhé nejčastější setkáním s touto technikou představují výtvarné kurzy (53x). Poněvadž se kurzy obvykle konají v prostorách prodejen korálek a komponentů, často vedla cesta respondentů od konkrétní prodejny na kurz, který se v ní konal. Potvrzuje to i výpověď jedné informátorky:

„Při jízdě tramvají jsem viděla v obchodě s korálky setkání žen. Atmosféra byla podobná draní peří. Při návštěvě obchodu jsem sama zatoužila tuto nádheru umět.“

(žena ve věku 41–50 let)

Kurzy patří ke stěžejním faktorům popularizace šitého šperku u nás, alespoň jednoho z nich se zúčastnilo celkem 53 % ze všech 450-ti respondentů. Svůj vlastní kurz pak lektorovalo 94 výtvarnic, oba muži ve výzkumu uvedli, že vlastní kurzy nevedli.

Další výrazný zdroj prvního setkání s technikou představují časopisy a knihy, následované sociálními vztahy - okruhem kamarádek, kolegyně, rodiny a známých. Tyto byly často můstkem k návštěvě prodejen a kurzů. Někteří tvůrci uváděli, že techniku znají od dětství a jako prostředníka prvního kontaktu uváděli svou babičku či maminku, vykytovaly se také zmínky o výtvarných kroužcích ve školách, domovech dětí a mládeže a skautských oddílech. Mnohdy tito respondenti ani netušili, že technice, kterou se naučili, se říká šitý šperk a k tomuto termínu dospěli o mnoho let později. Příkladem je následující odpověď jedné z respondentek:

„Nahodou když jsem experimentovala s koralky s kamarádkou na základní škole a nevedela jsem o tom že je to vlastně šitý šperk [...].“

(žena ve věku 31–40 let)

Další část respondentů se setkala s šitým šperkem na výstavách, veletrzích a společenských akcích v Čechách i v zahraničí, zmiňováno bylo Rusko, Německo a Británie. Jiní viděli tyto šperky na řemeslných trzích, případně si nějaký koupili a začali se posléze zajímat o techniku. Zmiňována byla v menší míře i oblast Jablonecka a Podkrkonoší, jedna respondentka uvedla, že její maminka pracovala pro firmu Jablonex, jiná zase, že byla v Jablonci na školním výletě a techniku objevila v Muzeu skla a bižuterie. Pět respondentek uvedlo Korálkovou školu Darí Fejtkové a zmiňovány byly i jiné autorky, zejména v souvislosti s kurzy anebo skupinkami na sociální síti Facebook.

Někteří se podělili i o kontext jejich setkání, vyzdvihnu některé opakující se odpovědi. Často na techniku tito lidé natrefili v dětství či v období studia. Výjimku netvoří ani období mateřské dovolené, jak uvedla jedna z respondentek, cestu ke korálkům našla: *„Na mateřské v rámci zachování zdravého rozumu, asi 14 let zpět“* (žena ve věku 41–50 let). K zajímavým

poznatkům patří speciální události, jako jsou svatby a hledání vhodných doplňků ke svatebním či společenským šatům, případně ke kostýmu orientální tanečnice.

Jeden z autorů-mužů uvedl, že se k technice šitého šperku dostal takto:

„Když jsem dlouhodobě onemocněl a vedle mého domu byl obchod s korálky“

(muž ve věku 51–64 let)

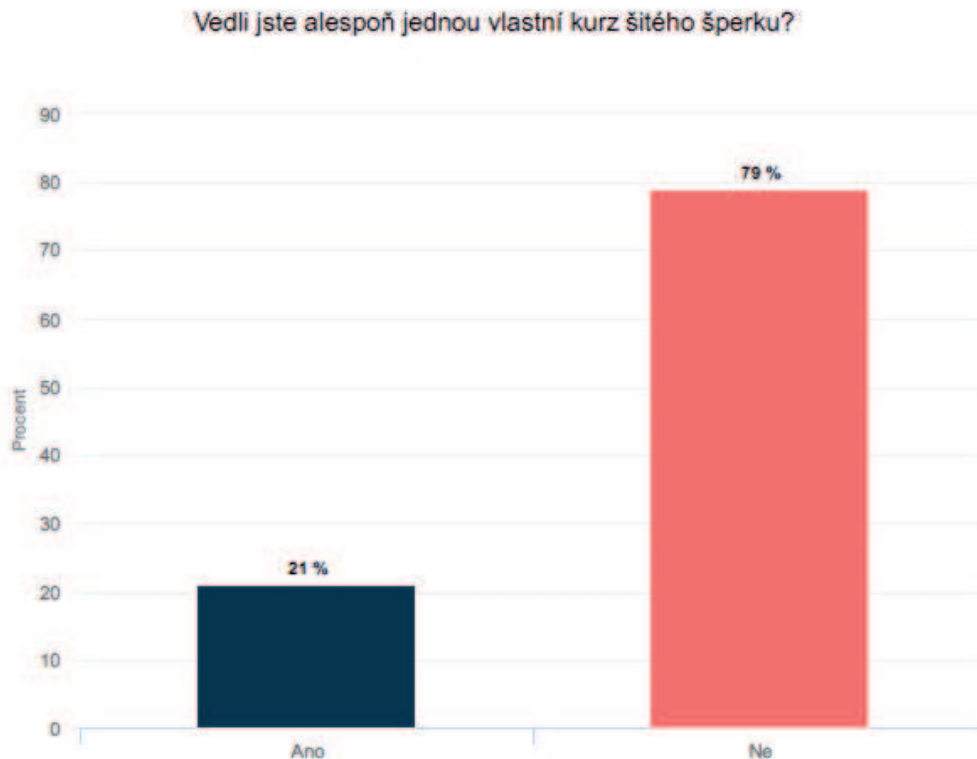
Další účastníci dotazníkového šetření motivovalo osamostatnění vlastních dětí. Jiná paní uvádí, že její cesta k šitému šperku byla zároveň cestou ze zármutku:

„Po smrti manžela, abych vyplnila prázdnotu. Náhodná návštěva obchodu s korálky a v ní šikovná prodavačka.“

(žena ve věku 51–64 let)

Graf č. 8: Výsledky šetření na téma účasti tvůrců na tvořivých kurzech šitého šperku

Graf č. 9: Výsledky šetření na téma lektoringu vlastních kurzů šitého šperku

3.2.4 Důvody obliby techniky šitého šperku

Zjistili jsme, jaké okolnosti přivedly autory k této technice. Co však bylo rozhodující proto, aby šitý šperk stal součástí jejich života, co způsobilo, že autoři u této techniky setrvávají delší čas? Na to jsem se ptala v další z otázek dotazníku.

Nejčastěji skloňovanými vlastnostmi techniky šitého šperku jsou jeho neomezené možnosti, variabilita a různorodost, dále pestrá škála barev materiálu i tvarů, které technika nabízí a v neposlední řadě krása techniky samotné i hotových výrobků. Autorky a autoři oceňují také originalitu šperků, které touto technikou vznikají a s ní spojenou možnost pracovat s vlastní fantazií. Pro mnohé se jedná o formu sebevyjádření, přičemž mají radost z hotového výsledku a skutečnosti, že si šperk, který nosí anebo darují, vyrobili sami. Část respondentů uchvátila skutečnost, že z drobných korálků lze vytvořit velká unikátní díla. Hotové výrobky jsou hodnoceny jako krásné, jedinečné a elegantní. Rukodělné tvoření touto technikou je pro řadu tvůrců forma relaxu, odpočinku a uklidnění, ba má dokonce až terapeutickou funkci. Některé autorky zmiňují, že je oslovuje samotný materiál, zpravidla

skleněný, který jim připadá krásný, navíc jak již bylo zmíněno, oplývá rozsáhlou barevností. Objevila se i protichůdná tvrzení, zatímco si část tvůrců myslí, že je tato technika jednoduchá na pochopení, jiní na ní oceňují její logiku a potřebu se soustředit, neboť technika je náročná na preciznost. Další autoři vyzdvihují jemnost tohoto typu ruční práce. Jiní uvedli, že se rádi učí a ovládnutí techniky šitého šperku bylo pro ně určitou výzvou.

Oblíbenost této techniky umožnily i jisté praktické vlastnosti šitého šperku, jimiž jsou dostupnost materiálu, který je shledáván dostupným i z hlediska ceny, a dále také nenáročnost na pracovní prostor, obojí bylo respondenty zmiňováno. Tyto odpovědi však patřily k menšině oproti nejčastěji zmiňovaným vlastnostem, jakými jsou například variabilita, kreativita a originalita, přesto je shledávám jako důležité. Na toto téma jsem často hovořila s informátory při osobních rozhovorech, ve kterých byla dostupnost materiálu zmiňována častěji. Za zajímavé odpovědi, které se v dotazníku objevily v řádu jednotek, považuji zmínku o komunitě stejně smýšlejících lidí, vhodnost šitých šperků pro alergiky na kovy a historický kontext techniky. Problematika ekonomické motivace byla zmíněna pouze dvakrát, jednou se respondentka vyjádřila, že ji šitý šperk baví a je to pro ni i malý přivýdělek. V jiné odpovědi jsem se dozvěděla, že bylo pro dotyčnou klíčové, že v té době „nebyla práce“ (Anonym, 2021). Ačkoliv tedy řada tvůrců své výrobky anebo postupy k jejich zhotovení prodává, ekonomická motivace není pro ně samotné natolik výrazná jako přednosti techniky šitého šperku, které vyzdvihují. Ani množství dostupné literatury a návodů nebylo zmíněno v odpovědích na tento dotaz příliš často. Objevovaly se ale zmínky o kurzech či konkrétních osobnostech. Nikdo nezmínil, že by pro něj hrála důležitost bižuterní tradice v České republice. Když jsem se však ptala některých informátorů osobně konkrétně na tuto otázku, zda si myslí, že by povědomí o bižuterní tradici na území České republiky hrála roli pro současnou oblibu šitého šperku, někteří se vyjádřili, že je to do určité míry možné. Pro tvůrce šitých šperků jsou nejvíce důležité možnosti této techniky a její umělecké kvality a její funkce v podobě uklidňujícího prostředku, anebo prostředku k vlastní seberealizaci.

Část odpovědí, které se objevily ve větší míře u otázky kontextu setkání s technikou a v menší míře u dotazu na téma oblíbenosti této techniky, považuji za stěžejní důkazy o existenci jisté komunity, která se okolo šitého šperku v České republice vytvořila. Menší komunity, které vznikaly okolo jednotlivých prodejen materiálů a výtvarných dílen, případně konkrétních autorek, se v posledních letech přesouvají do online prostředí, kde mají zájemci velkou šanci natrefit na stejně smýšlející lidi, a kde některé tyto skupinky splývají v rámci širších zastřešujících prostorů, jakými jsou zejména skupiny na sociální síti Facebook. Na

téma, zda je u nás vnímána existence určité komunity okolo šitého šperku, jsem se ptala informátorů při osobních rozhovorech, přičemž většina souhlasila. Všichni zmiňují, že jim toto hobby přineslo do života nové přátele, pro některé jsou tyto důsledky zájmu o techniku přímo klíčové. Vzájemná provázanost výrobců, prodejců a lektorů umožňuje budování širokého spektra sociálních vztahů, které jsou patrné například při výběru konkrétních lektorů pro uspořádání workshopu v konkrétních prodejnách či na konkrétní události. Bývalá majitelka obchodu BJ Shop, Alexandra Staňková, se například zmínila, že díky existenci tohoto obchodu našla svou současnou nejlepší kamarádku (Staňková, květen 2021). Tu poznala jakožto dodavatelku. Jak již bylo zmíněno, situace, kdy kamarádka přivedla k šitému šperku novou zájemkyni, nejsou neobvyklé.

Je však nutné zmínit, že tato schopnost vytváření komunit není něco charakteristického výhradně pro šitý šperk, nýbrž je to spíše specifický efekt, který produkuje hobby činnost jako taková. Komunity příznivců můžeme pozorovat nejen u řady dalších výtvarných technik, ale i u zájmových činností, které jsou svým charakterem daleko od rukodělné tvorby, jako jsou například historický šerm, balónové létání či chov zvířat s průkazem původu.

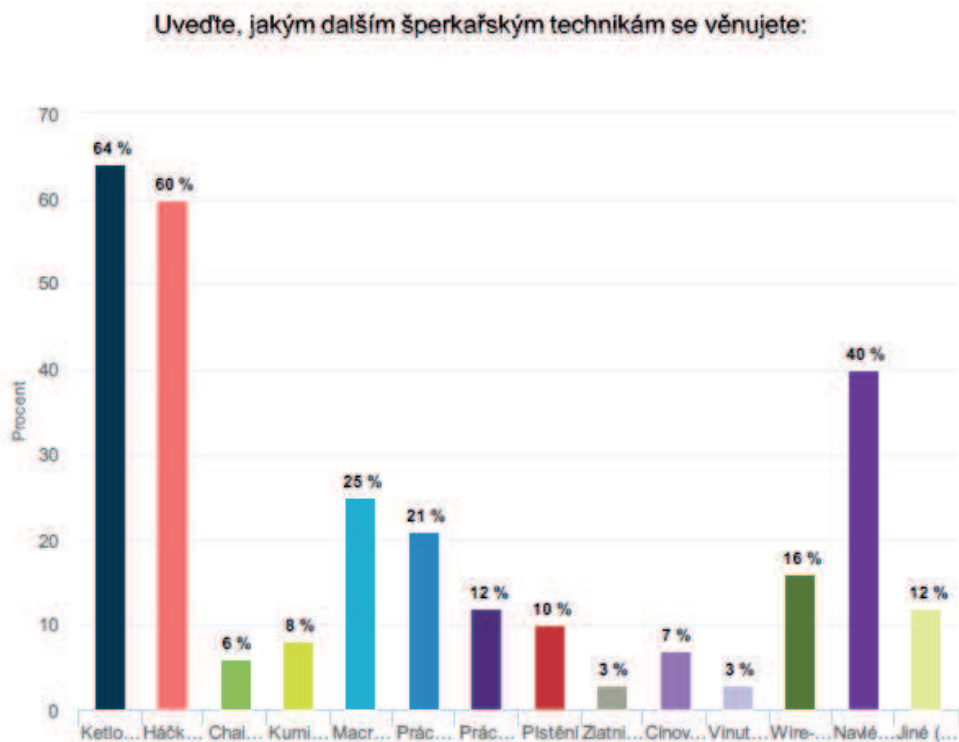
3.3 Další výtvarné techniky

Jak si stojí tvůrci ve vztahu k dalším výtvarným technikám, jsem zjišťovala v další části dotazníku. Z výsledků jasně vyplývá rozmanitý záběr tvůrců šitého šperku. K tomu je také potřeba zručnost a jako při každé ruční práci také trpělivost.

3.3.1 Šperkařské techniky

Z šetření vyplývá, že mnozí tvůrci jsou všestranně kreativní bytosti, 76 % respondentů uvedlo, že vyrábějí šperky i jinými technikami. Z těchto technik jsou nejoblíbenější techniky ketlování a háčkování. Je však nutné poznamenat, že pro to, aby mohl artefakt zhotovený technikou šitého šperku fungovat jako šperk ve smyslu nositelné ozdoby, je v případě některých návrhů nezbytné použít prvky ketlování, například k připevnění bižuterního zapínání. Lze se domnívat, že tak vysoké zastoupení oblíbenosti háčkování je vysoké i pro jejich variantu se zapracováním perliček. Místo jehly se však pro tvorbu takových artefaktů používá háček, a pro účely tohoto výzkumu jsem se rozhodla tyto dvě techniky od sebe odlišit, ačkoliv je běžným jevem, že se tvůrce šitých šperků věnuje jejich zhotovování také technikou háčkování z korálků. Alexandra Lysenko, která začínala s technikou šitého šperku, je dnes

nejvýraznější osobností háčkování s korálky v Česku. Třetí nejoblíbenější technikou je pak navlékání náramků z minerálů. Tento způsob zhotovování náramků návlekiem korálků z minerálů a polodrahokamů na pruženku se stává trendem zejména v posledních dvou letech pro svou technickou nenáročnost i domnělé léčivé vlastnosti, které bývají jednotlivým kamenům přisuzovány pod vlivem ezoterických nauk. V této oblasti vidím potenciál pro obdobný výzkum tohoto typu. V dotazníku bylo možné zaškrtnout celkem 13 technik, které jsou vypsány pod připojeným grafem. Další z možností byla kolonka *Jiné*, která představovala prostor pro další techniky výše neuvedené. Jednotliví autoři v ní uvedli celkem 21 dalších technik, mezi nimi například frivolitky, odlévání betonu, vyšívání a techniku *soutache*, při které jsou součástí šitých šperků i textilní prýmky zvané sutašky. Respondenti měli možnost zaškrtnout více odpovědí.

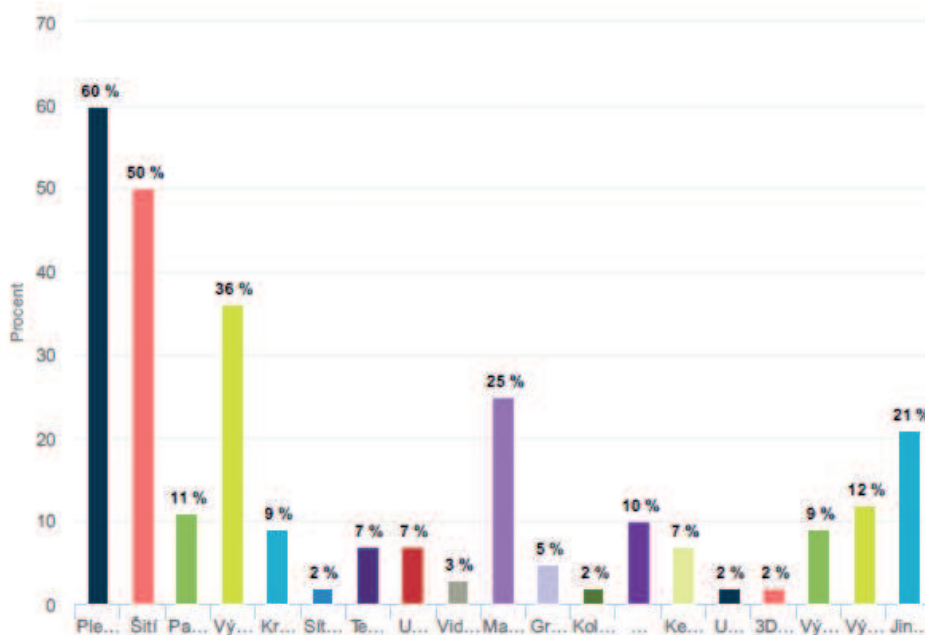

Graf č. 10: Další šperkařské techniky

Zastoupení technik zleva doprava: Ketlování (64 %), háčkování (60 %), chainmaille (6 %), kumihimo (8 %), macramé (drhání) – 25 %, práce s polymerovými hmotami (21 %), práce s křišťálovou pryskyřicí (12 %), plstění (10 %), zlatnictví/klenotnictví (3 %), cínovaný šperk/tiffany technika (7 %), vinutí skla (3 %), wire-wrapping/drátování (16 %), navlékání náramků z minerálů (40 %), jiné (12 %).

3.3.2 Jiné umělecko-řemeslné techniky

Hranice kreativity nekončí pouze u nositelných doplňků, řada tvůrců, přesněji 66 % ze všech tvůrců se věnuje i jiným výtvarným a umělecko-řemeslným technikám. Těmto autorům, kterých bylo celkem 299, dotazník nabízel 18 možností, které bývají obecně rozšířeny, a také pole *Jiné*, respondenti mohli zvolit více možností. Nejoblíbenějšími technikami se stalo pletení a/nebo háčkování, dále klasické šití, výšivka a kresba a malba. U výšivky lze, stejně jako u bodu háčkování u předchozího dotazu předpokládat, že výsledky šetření jsou ovlivněny skutečností, že se řada tvůrců šitého šperku věnuje její variantě s korálky.

Graf č. 11: Jiné umělecko-řemeslné techniky

Zastoupení technik zprava doleva: pletení a/nebo háčkování (60 %), šití (50 %), patchwork (11 %), výšivka (36 %), krajkářské techniky (9 %), sítotisk (2 %), textilní techniky výše neuvedené (7 %), umělecká fotografie (7 %), videotvorba (3 %), malba a kresba (25 %), grafika (5 %), koláž (2 %), quilling a umělecké zpracování papíru (10 %), keramika a/nebo porcelán (7 %), umělecké zpracování dřeva (2 %), 3D tisk (2 %), výroba svíček (9 %), výroba a zdobení perníčků (12 %), jiné (21 %).

V políčku *Jiné* bylo doplněno dalších 36 technik jednotlivci. Mezi nejzajímavějšími shledávám práci s kůží a výrobu obuvi, *fruit carving*, výrobu domácí kosmetiky anebo kaligrafii. Vícekrát zastoupeno bylo zejména košíkářství a výroba z pedigu. Tyto výsledky

poukazují na uměleckou všestrannost tvůrců, tato rozmanitost zahrnuje i autorky-profesionálky. Jelikož se nejednalo o primární informaci, již jsem se nezaměřovala na dobu praxe u těchto technik, ani a zda stály tyto u tvůrců v chronologické posloupnosti před anebo až za objevem techniky šitého šperku.

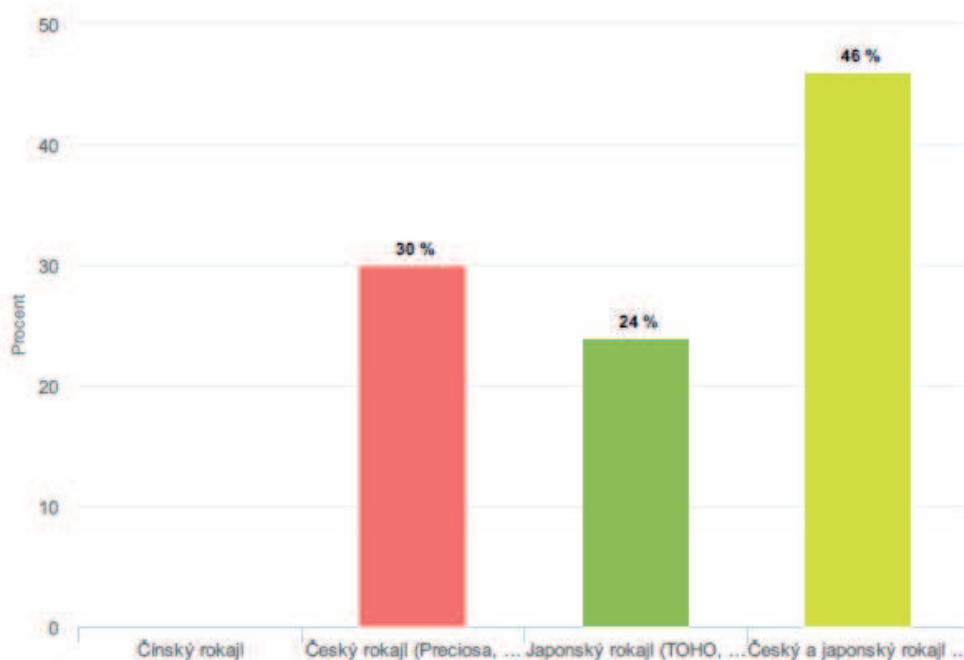
3.4 Materiály

V poslední části dotazníku jsem se zaměřila na oblíbené materiály pro výrobu šitých šperků. Důraz byl tentokrát kladen na rokajl, tedy drobné skleněné perličky, které jsou základním materiálem pro techniku šitého šperku.

3.4.1 Rokajl

Na poměru zastoupení českého a japonského rokajlu v individuální tvorbě jednotlivců jsem čekala, zda se neobjeví nějaké extrémy, například ve prospěch výrobků z jedné konkrétní země. Následně jsem chtěla podle výsledků ve prospěch perliček českého původu demonstrovat, zdali se na výsledku nemohlo podepsat národnostní cítění, povědomí o české bižuterní tradici a tradici výroby rokajlu v tuzemsku. Výsledky však jasně poukázaly na skutečnost, že namísto původu rokajlu se tvůrci při výběru materiálu orientují zejména dle potřeb konkrétního díla. Je totiž známo, že rokajl japonských výrobců je díky svému zpracování více pravidelný, na trhu je také dostupná široká škála nejmenší velikosti perliček – 15/0, a pro některé výrobky a jednotlivé stehy je takovýto rokajl vhodnější (jedná se především o obšívání kabošonů peyotovými stehem). I český rokajl zn. Preciosa dosahuje kvality vhodné pro výrobu některých šitých šperků a bývá zpravidla o trochu levnější. Možná právě proto bylo nejčastější odpovědí tvůrců, že pro své šperky používají český i japonský rokajl zastoupený ve víceméně stejné míře. V posledních letech bývá u tvůrců zvlášť oblíben český rokajl Matubo, vyráběný technologií mačkání. Naopak rokajl čínský v kvalitě značně zaostává a není obecně doporučován pro výrobu šitých šperků, což výsledky šetření potvrzují, neboť jej jako svůj základní materiál zvolili pouze dva lidé. 30 % dotazovaných pak tvoří zejména z českého rokajlu značek Preciosa a Matubo. Pro japonský rokajl (zn. TOHO, Miyuki a Matsuno) se vyslovalo 24 % dotazovaných.

Uveďte, jaký základní materiál převažuje ve Vaší tvorbě:

Graf č. 12: Výsledky šetření na téma preferovaného základního materiálu.

Zastoupení materiálů zleva doprava: čínský rokajl, český rokajl (Preciosa, Matubo) – 30 %, japonský rokajl (TOHO, Miyuki, Matsuno) – 24 %, český a japonský rokajl zastoupen víceméně stejnou měrou – 46 %.

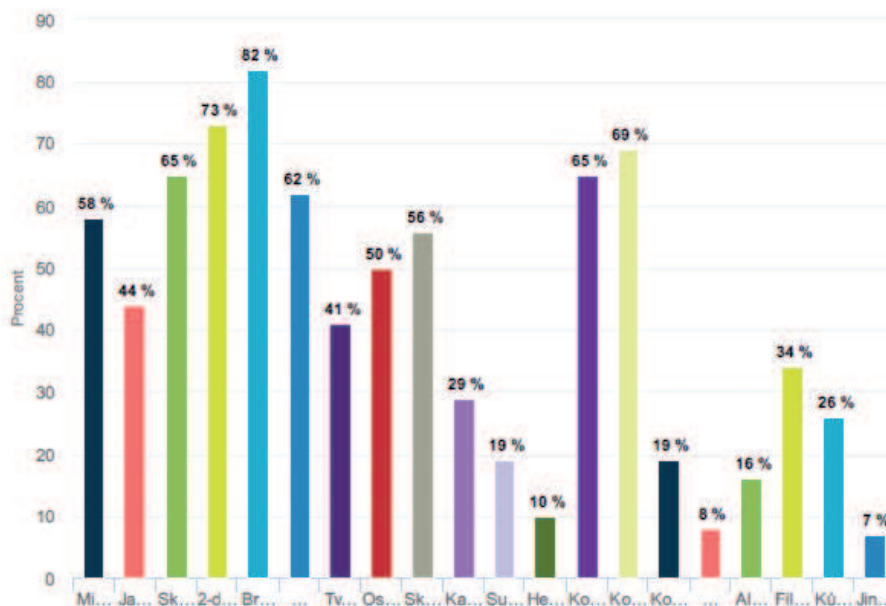
3.4.2 Doplnkové materiály v individuální tvorbě

Variabilní šitý šperk přímo vybízí k zakomponování dalších materiálů mezi perličky. O jaké prvky se může jednat, jsem nastínila již v teoretické části. Jde o materiály skleněné, i jiného složení, např. přírodniny a minerály, textil a kovy. Respondenti opět dostali možnost zvolit si z několika variant a vybrat více odpovědí.

Dle šetření patří k těm naprosto nejoblíbenějším materiálům české broušené perle (uvedlo 82 % respondentů), následují velmi populární 2-dírkové a vícedírkové mačkané perle se zastoupením 73 %. Na vysokých přičkách se umístily také kovové komponenty z bižuterního kovu i z nerez/chirurgické oceli. Je to logické, ačkoliv je možné vytvořit funkční šitý šperk bez použití jediného kovového komponentu, přesto tyto autoři volí kvůli jejich uživatelské příjemnosti, hovořím zejména o mechanismy zapínání těchto šperků. Některé konkrétní druhy ozdob, jako například náušnice anebo brože bez kovových komponentů

vytvořit nelze. Lze tedy říci, že nějaký druh kovových komponentů používají ve větší či menší míře naprosto všichni tvůrci. Výrazné popularitě se u tvůrců těší skleněné komponenty firmy Swarovski. Zejména tvar s názvem *rivoli* bývá oblíbeným materiálem k obšívání stehem peyote. Mezi další oblíbené materiály, pro které se vyslovila nadpoloviční většina respondentů, patří minerály a polodrahokamy. Ty se používají buď ve formě korálků, anebo kabošonů, které se dále obšívají. V oblasti perlí jsou populární rovněž voskované perle. Zastoupeny jsou také materiály používané zejména ke koráلكové výšivce, jakými jsou plst, filc, koženky a různé napodobeniny kožených materiálů (např. Alcantara, Ultrasuede). Mezi ty nejméně oblíbené materiály k výrobě šitých šperků patří textilní knoflíky a malované či skládané *shibori* hedvábní. V poli *Jiné* byl opět prostor uvést své oblíbené materiály výše neuvedené, autoři uvedli dohromady dalších 26 druhů materiálů. Mezi ty často zmiňované patří nitě, příze a jiný návlekový materiál, jemuž nebyl v dotazníku věnován prostor, ačkoliv jsou pro techniku šití ze skleněných perliček značně důležité. Oblíbena je práce se dřevem a přírodninami, jako jsou např. lastury mořských živočichů anebo ptačí peří, které si často výrobci sami sbírají na dovolené a posléze je zapracovávají do svých děl. Technika šitého šperku umožňuje zpracovat de facto úplně všechno, někteří autoři mají proto tzv. oči na stopkách a do svých výrobků vkomponovávají netradiční materiály. Mezi kuriozity v odpovědích se objevily PET lahve, tištěné spoje, hodinové strojky, vlastnoručně plstěné kabošony a mince.

Uveďte, jaké další materiály používáte pro výrobu Vašich šperků:

Graf č. 13: Výsledky šetření na téma popularity doplňkových materiálů

Zastoupení materiálů zleva doprava: minerály a polodrahokamy (58 %), jablonecké sklo – broušené kameny, malované knoflíky (44 %), skleněné komponenty Swarovski (73 %), 2-dírkové a vícedírkové korálky (73 %), broušené korálky české výroby (82 %), voskované korálky (62 %), tvarové mačkané korálky zn. Rutkovsky (41 %), ostatní mačkané korálky (50 %), skleněné kabošony – podmalované/s grafickými motivy... (56 %), kabošony z polymerové hmoty a/nebo keramické kabošony (29 %), sutašky (19 %), hedvábí malované/shibori (10 %), kovové komponenty z bižuterního kovu (65 %), kovové komponenty z nerez/chirurgické oceli (69 %), kovové komponenty z ušlechtilých kovů – zlato, stříbro, platina (19 %), textilní knoflíky (8 %), Alcantara/Ultrasuede (16 %), filc/plst' (34 %), kůže a koženka (26 %), jiné (7 %)

3.5 Shrnutí výzkumné části

Výsledky dotazníkového šetření i poznatky z osobních rozhovorů poukazují na hlubší a zcela zásadní charakter fenoménu šitého šperku u nás – že je tento pouze jedním ze segmentů, anebo směrů, který spadá do mnohem rozsáhlejšího fenoménu, jímž je rukodělné hobby jako takové. Tento názor má ostatně i majitelka hobby obchodu Rooya.cz, Šárka

Rooya. I rukodělné hobby podléhá určitým trendům, přičemž právě šitý šperk může být jedním z nich. Jeho rozmach po roce 2008 může souviset s uvedením japonského rokajlu na český trh. Za současné trendy rukodělného hobby lze považovat dle Šárky Rooya například rozvoj oblíbenosti wire-wrappingu, techniky drátování (Rooya, červenec 2021). Výsledky mého výzkumu zase poukazují na již zmiňované navlékání náramků z minerálů. Tento trend lze pozorovat i na českých ulicích – nejen, že jsou minerální náramky oblíbenou rukodělnou činností, ale stávají se také čím dál častějším módním doplňkem. V porovnání s nimi nelze totéž říci o šitém šperku, který se jakožto módní doplněk vyskytuje stále spíše ojediněle.

Dotazníkové šetření potvrdilo mé dosavadní zkušenosti s výrobci šitých šperků, kdy je šitý šperk v kontextu českého prostředí silně genderovou záležitostí ve prospěch ženského pohlaví. Pro autorky (a autory) šitých šperků u nás není stěžejní tradice bižuterní výroby, nýbrž možnosti v oblasti seberealizace, odpočinku, uklidnění ba až terapie, jaké tato forma jemné ruční práce nabízí. Technika má navíc přidanou hodnotu ve své estetické kráse, kráse samotného materiálu a variabilitě, kterou při výrobě umožňuje. Pro většinu tvůrců jde o hobby v podobě smysluplného trávení volného času, které v určitých případech umožňuje si touto činností přivydělat. Autorky-profesionálky jsou výjimkou, pouze technikou šitého šperku se u nás živí řádově jednotky osob.

Odpovědi dotazníku potvrzují i mé osobní domněnky, které jsme nabyly v důsledku aktivního působení v českém šitém šperku za posledních osm let, totiž že výrobci šitých šperků „stárnou“ a autorky do věku 25 let jsou již v menšině. Úměrná je tomu i doba praxe, kdy se tvůrci nejčastěji šitému šperku věnují 5–7 let, anebo 10–14 let. Tato čísla poukazují na přibližné období, kdy se tito výrobci s technikou šitého šperku seznámili. Období konce první dekády 21. století tak můžeme považovat za období největšího rozkvětu této techniky u nás. Právě v tomto čase již byly v České republice ustáleny vhodné podmínky pro rozvoj tohoto typu rukodělného hobby, kdy na trhu byly již běžně dostupné vhodné materiály včetně japonského rokajlu a speciálního návlekového materiálu. Fungovaly již specializované prodejny a výuka techniky v rámci workshopů, objevovaly se první hobby publikace. V neposlední řadě souvisí rozvoj tohoto fenoménu s dostupností internetového připojení v českých domácnostech a popularizací sociálních sítí, které se staly kromě kamenných prodejen s workshopy dalším stmelovacím prvkem pro stejně zaměřené zájemce.

Kolem techniky šitého šperku a zpracování perliček obecně se vytvořila komunita nadšenců, která umožnila vznik různých sociálních vztahů. V síti těchto vazeb jsou zapojeni tvůrci-hobbysté, profesionálové a lektori výtvarných kurzů, správci skupin na sociálních

sítích, majitelé obchodů s korálky a komponenty, výrobci perlí a perliček a do jisté míry i ti zákazníci, kteří od výrobců šité šperky pravidelně nakupují. Díky nim vzniknul sociální prostor, který umožňuje v českém prostředí seberealizaci žen v umělecké oblasti a do jisté míry i posílení jejich ekonomické situace. Již historický kontext výroby perličkové bižuterie (a ostatně i účel těchto hotových výrobků) na území České republiky odkazuje na genderově podmíněné vnímání práce s perličkami. Dostupnost perliček na trhu pak nejenže obohacuje hobby sektor spojený s ručními pracemi, nýbrž také přispívá k feminizaci fenoménu hobby jako takového.

4. Praktická část

V rámci praktické části, která má čtenáři vizuálně přiblížit techniku šitého šperku, jsem zhotovila společenský autorský náhrdelník. Návrh šperku je inspirován náhrdelníky ze 60. let z produkce bižuterních závodů, s nimiž jsem se setkala v rámci muzejního výzkumu, a které považuji osobně za nadčasovou záležitost. Základní tvar šperku vychází z náhrdelníku evidovaného v depozitáři Muzea skla a bižuterie.⁹⁶ Jedná se o náhrdelník typu límeček zhotovený pravoúhlým stehem z broušených perlí-ohňovek o velikosti 6 mm, který svým tvarem připomíná sedmicípou hvězdu. Vycházela jsem z tohoto designu a pravoúhlým stehem jsem ušila tento vzor coby základ, místo původní nitě jsem však zvolila pevný vlasec. Změna proběhla i v případě barevnosti, původní jednobarevný náhrdelník byl zhotoven z tmavočervených broušených perlí-ohňovek, které svým vzhledem připomínaly český granát. Já pro svůj design zvolila střídání této rudé barvy s černou.

Takto zhotovený základ jsem doplnila jedním z nejoblíbenějších materiálů současných tvůrců – krystaly Swarovski Rivoli v barevném odstínu *crystal*. Celkem 7 těchto krystalů, 6 o průměru 14 mm, 1 o průměru 12 mm, jsem obšila kruhovou variantou stehu peyote, a to za využití 2 velikostí skleněných perliček (rokajl Preciosa 10/0, rokajl TOHO 15/0). Šest takto obšitých krystalů jsem poté symetricky všila do mezer mezi sedmi trojúhelníkovými cípy šitého podkladu. Tyto cípy jsem také v jejich nejdelších částech navíc ozdobila rokajlem a broušenými perlemi o velikosti 4 mm. Sedmý obšitý krystal vytvořil spolu s broušenými perlemi přívěsek, který byl následně technikou ketlování zavěšen na prostřední cíp šitého základu. Na závěr byl náhrdelník opatřen zapínáním typu karabinka a adjustační ketlovaný řetízek, který umožňuje nastavit lehce variabilní délku šperku okolo krku.

Použité kovové komponenty jsou vyrobeny z nerez oceli, zvolila jsem je pro jejich barevnou stálost, kdy navzdory aktivnímu nošení šperku nečernají ani nerezaví, navíc jsou vhodné pro alergiky na obecný kov, z něž se vyrábí většina levných bižuterních komponentů.

Pro vyhotovení tohoto šperku byly v rámci techniky šitého šperku použity stehy peyote a pravoúhlý steh. Zapínání a přívěsek byly připojeny k šitému základu technikou ketlování. Výroba náhrdelníku trvala 5,5 hodiny. Obvod náhrdelníku včetně zapínání má 42 centimetrů, přičemž je možné jej prodloužit až o 6 cm díky adjustačnímu řetízků a přizpůsobit jej tak nejen obvodu krku nositelky, ale i tvaru průkrčníku svrchního oděvu. Šířka šitého

⁹⁶ Sběrka MSB v Jablonci nad Nisou, IČ BŽ785.

límečkového základu má v nejširším místě 4 centimetry, v místech s umístěním obšitých krystalů Swarovski má pak 4,9 cm. Celková délka centrálního motivu včetně přívěsku, jenž vychází z prostředního cípu límečku, činí potom 9,5 centimetrů. Náhrdelník váží 103, 8 gramu, na čemž je patrný zvolený materiál – veškeré perle, perličky a bižuterní kameny jsou skleněné. Díky inspiraci v bižuterní produkci 60. let 20. století se jedná o kousek, který svým designem vybočuje od ostatní tvorby autorky, již práce na něm umožnila experimentovat. Šperk dostal jméno *Melánie* podle oblíbené československé modelky Melánie Vančurové, jejíž kariéra úspěšně nastartovala právě v šedesátých letech minulého století.

Fotografie dokumentující výrobu náhrdelníku jsou zahrnuty v rámci Přílohy č. 1, snímky z průběhu práce pořídila autorka (obr. č. 1–10), hotový náhrdelník fotografoval Marek Šťastný (obr. č. 11–13). Pro účely této práce jsem také vytvořila ukázky jednotlivých stehů, které se při šití z perliček používají, a rovněž jsem zhotovila šitý objekt podle návodu Diany Lázněvské (obr. č. 23). Tyto dílčí praktické úkoly jsou zdokumentovány v Příloze č. 5 (obr. č. 60–70).

Náhrdelník *Melánie* na fotografii s autorkou. © Marek Šťastný.

5. Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabývala technikou šitého šperku neboli šití z perliček (korálků), což je výtvarná technika, jejíž popularita v České republice v posledních dvou dekádách vzrůstá, a stává se fenoménem v oblasti rukodělného hobby. Dříve než jsem v teoretické části práce představila techniku jako takovou, nastínila jsem problematiku koncepce hobby jako celku a s ním spojeného fenoménu kutilství, které mají své zvláštní místo v otázce české národní identity. Kutilství má pro vývoj fenoménu šitého šperku zásadní roli, přičemž důležitá je jeho transformace v čase a změna vnímání od svébytné domácí pomocné práce směrem k autorské tvorbě a nezávislému designu. Pozornost byla v tomto ohledu věnována i problematice genderu, neboť právě technika šitého šperku je silně feminizovanou záležitostí. Dále byly představeny materiály neodmyslitelně spojené s šitým šperkem a technologické postupy. Aby se tato technika mohla nejen u nás, nýbrž celosvětově rozvíjet, bylo nutné zapátrat do minulosti k událostem a procesům, které umožnily vznik vhodných podmínek pro její rozvoj. Jedná se především o vývoj výroby perlí a perliček, přičemž byl zvláštní zřetel věnován právě území dnešní České republiky, neboť ta je v současnosti největším výrobcem skleněných perliček-rokajlu na světě. Výroba těchto skleněných komponentů i hotové bižuterie má tedy v tuzemsku velkou tradici. V teoretické části jsem se zaměřila na její chronologický vývoj od počátku výroby perlí na našem území, přes centralizaci výroby skla a bižuterie v důsledku historického vývoje po druhé světové válce, až po devadesátá léta 20. století.

Abych našla počátky techniky šitého šperku na našem území, vypravila jsem se do Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, kde jsem objevila nejstarší dochované artefakty, které byly touto technikou na Jablonecku zhotoveny. Navzdory očekávání se jednalo o užité předměty ze sekaných perlí, nikoliv artefakty ve smyslu šperku jakožto ozdoby těla a oděvu. Tato návštěva MSB byla klíčová pro uchopení techniky šitého šperku v historickém kontextu, stejně tak jako rešerše literatury týkající se výroby skla a bižuterie. Obojí bylo podstatné k porozumění, proč začalo být šití z perliček oblíbeno až po přelomu milénia. Znalosti nabyté výzkumem muzejních artefaktů jsem uplatnila pro design náhrdelníku, jenž se stal praktickou součástí této práce.

Počátkem 21. století pronikly perličky na základě nejrůznějších vlivů do oblasti rukodělného hobby, což umožnilo technice šitého šperku začít se v tomto sektoru prosazovat. Těmito faktory byly zejména zpřístupnění vhodného materiálu pro maloobchodního

zákazníka, vstup japonských perliček na český trh, a s nimi spojený rozvoj specializovaných prodejen. Na šíření techniky v tuzemském prostoru se nesporně podepsala dostupnost internetového připojení v českých domácnostech a rozmach sociálních sítí, jakými jsou Facebook, Pinterest či Youtube, dále nabídka českojazyčné hobby literatury a workshopy nabízející práci s perličkami. Nelze nezmínit ani platformy jako portál Fler.cz, designové trhy a obchody apod., které dopomohly k zvýšení zájmu české společnosti o rukodělné výrobky, přičemž zároveň umožnily výrobcům jejich monetizaci. V důsledku všech těchto uvedených prvků prošla bižuterie, a tedy i šitý šperk, jenž byl v minulosti jedním z elementů, transformací od průmyslového produktu k autorskému šperku, díky čemuž byla umožněna její individualizace.

V následné výzkumné části jsem se zaměřila na současné umělce v oblasti šitého šperku. Mým cílem bylo zjistit, kdo jsou autoři, kteří šitím z perliček tvoří v České republice, jaké mají motivace k této tvorbě a jaké používají materiály. V rámci výzkumu jsem provedla řadu polostrukturovaných rozhovorů a online dotazníkové šetření. Toho se zúčastnilo celkem 452 respondentů, z toho téměř polovina z nich do 24 hodin od jeho zveřejnění. Tato skutečnost poukázala na sílu komunity, která se okolo této techniky vytvořila. Stěžejní výhodou, která značně usnadnila mé výzkumné bádání, byla skutečnost mého osobního autorského působení v oblasti českého šitého šperku, trvající již více než 8 let. Z tohoto důvodu byly některé výsledky dotazníkového šetření pro mě osobně očekávatelné. Jedná se zejména o výsledky v oblasti oblíbených materiálů, se kterými tvůrci tvoří, a dále také otázku genderové identity tvůrců. Šitým šperkem se v českém prostoru zabývají téměř výhradně ženy. Typickou autorku představuje žena ve věku 41–50 let, situovaná v Praze anebo Středočeském kraji. Odpovědi na otázky týkající se kontextu seznámení tvůrce s technikou, doby jeho praxe a důvodů obliby práce s perličkami přinesly cenné poznatky ohledně faktorů vývoje popularity této techniky u nás, a přiměly mě pochopit její symbolickou hodnotu v podobě seberealizace, uvolnění a úniku z pracovní každodennosti. Naopak kontinuita bižuterní výroby na českém území se v souvislosti s individuální motivací tvůrce ukázala být nepříliš důležitá. V neposlední řadě odpovědi respondentů poukázaly na formování sociálních vazeb nejen mezi samotnými výrobci šitých šperků, ale i dalšími subjekty, jako jsou prodejci materiálu, lektoři výtvarných kurzů i samotní výrobci perlí a dalších komponentů. Můžeme říci, že se v České republice okolo šitého šperku zformovala komunita, která svou činností vytváří podmínky pro další úspěšný rozvoj této techniky.

Výsledky šetření, které se zaměřilo i na další výtvarné projevy tvůrců šitého šperku, však přináší jeden důležitý poznatek, který zastiňuje předchozí. Jde o způsob nahlížení na šitý šperk. Tuto techniku nelze vnímat jako autonomní celek, nýbrž jako součást mnohem rozsáhlejšího fenoménu, jímž je rukodělné hobby. Tento fenomén je výrazný nejen u nás, nýbrž zasáhl celý svět a šitý šperk představuje pouze jeden z jeho segmentů. V žádném případě není šitý šperk něco specificky českého, navzdory klíčové úloze České republiky v oblasti výroby a vývozu skleněných perlí a perliček, což se může zdánlivě jevit jako určitá výhoda. Právě díky exportu, obchodu a koloniálním aktivitám se tyto perličky rozšířily do celého světa a zanechaly nesmazatelnou stopu v materiální kultuře stovek sociálních celků. Technika šitého šperku, v mnohých společnostech tradiční, zaujala v posledních dekadách celosvětový rukodělný hobby sektor, k jehož formování v dnešní podobě došlo v Česku v důsledku vývoje historických událostí až po přelomu milénia.

Touha po výtvarném projevu je kulturní univerzálií, jež je vlastní člověku jakožto druhu od úsvitu antropogeneze a objasnit její původ se doposud nepodařilo. V tomto kontextu je šitý šperk pouze jedním z nástrojů na paletě možností, které si může zájemce o umělecký projev zvolit a osvojit. Z tohoto důvodu je potřeba se zaměřit na roli, kterou šitý šperk hraje v různých společnostech, neboť ta již z principu nemůže být stejná. V České republice se jedná o volnočasovou aktivitu, která je prostředkem k seberealizaci (převážně) žen, s mírným ekonomickým přesahem. Kromě samotného potěšení, které výroba a nošení šitých šperků přináší, nabízí tato technika ženám otevřený umělecký prostor a s ním spojenou silnou podpůrnou komunitu, která se okolo této aktivity v průběhu let vytvořila, a která nabízí nejen podporu zdokonalování vlastního řemeslného umu, nýbrž i pocit sounáležitosti. Mým cílem je v následujících letech zkoumat roli šitého šperku v mimoevropských kontextech, zejména pak v arktickém prostoru v souvislosti s dekolonizačními procesy a formováním domorodých (*indigenous*) identit.

6. Bibliografie

Bead&Button Magazine. Waukesha, WI: Kalmbach Pub. Co, 1994–2020. ISSN 1072-4931.

BOUZOUGGAR, Abdeljalil et al. 82,000-year-old shell beads from North Africa and implications for the origins of modern human behavior [online]. *Proceedings of the National Academy of Science*. 2007, roč. 24, č. 104. [cit. 25-07-2021] Dostupné z: <<https://www.pnas.org/content/104/24/9964>>

FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálkování: výroba šitých šperků*. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-1829-4.

FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálkování a sutaškování: výroba šitých a textilních šperků*. Praha: Fragment, 2014. ISBN 978-80-253-2361-8.

FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Kroužkování: výroba šperků z kovových kroužků*. Praha: Fragment, 2015. ISBN 978-80-253-2601-5.

FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Prýmkování: výroba textilních šperků*. Praha: Fragment, 2012. ISBN 978-80-253-1364-0.

FLANDERS, Richard E. *Beads: Their Use by Upper Great Lakes Indians*. Michigan Indian Press, 1977. ISBN 978-99-997-7231-0.

FLEKOVÁ, Radka. *Šité šperky z korálek*. Brno: Computer Press, 2011. Výtvarná inspirace (Computer Press). ISBN 978-80-251-3309-5.

FLEKOVÁ, Radka. *Šperky z korálek Swarovski*. Brno: Computer Press, 2011. Výtvarná inspirace (Computer Press). ISBN 978-80-251-3609-6.

FRIED, Bertrand Gustave André et al. *Infatuated with beads: Okouzlení perličkami = Les perles, un ravissement = Von Perlen bezaubert = Fascinados por los abalorios*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ... for Preciosa Ornela, 2015. ISBN 978-80-86397-18-4.

FZO Jablonex. *Česko-anglický slovník jablonecké terminologie*. Jablonec nad Nisou: FZO Jablonex, 1985. ISBN není uvedeno.

GIBAS, Petr et al. *Kutilství: od „udělej si sám“ po DIY*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2020. ISBN 978-80-7330-378-5.

GIBAS, Petr et al. *Kutilství: drobná mozaika svépomocné tvorby*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2019. ISBN 978-80-7330-357-0.

GRAY, Malinda Joy. *Beads: Symbols of Indigenous Cultural Resilience and Value* [online]. 2017. Magisterská práce. University of Toronto. Department of Anthropology. [cit. 02-08-2021] Dostupné z:
<https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/82564/3/Gray_Malinda_J_201711_MA_the_sis.pdf>

HEJDRYCHOVÁ, Zuzana. *Sutašky: šité šperky*. Praha: Grada Publishing, 2018. Výtvarný kurz (Grada). ISBN 978-80-271-0784-1.

HRUŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora a Petr NOVÝ. *Kaleidoskop vkusu: československá bižuterie na výstavách 1948–1989 = Kaleidoscope of taste : Czechoslovak costume jewellery exhibitions 1948–1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020. ISBN 978-80-86397-36-8.

HUBBELL, Gerald R. *Toward The Origin of Peyote Beadwork* [online]. 2018, Magisterská práce. University of Missouri-Kansas City. Department of Art History. [cit. 02-08-2021] Dostupné z:
<https://mospace.umsystem.edu/xmlui/bitstream/handle/10355/64359/Thesis_2018_Hubbell.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

JOHNOVÁ, Helena. *Šperk*. Bratislava: Tatran, 1986. ISBN není uvedeno.

KIELBUSOVÁ, Marie. *Korálkové kouzlení*. Praha: Grada, 2013. Výtvarný kurz (Grada). ISBN 978-80-247-4476-6.

KIELBUSOVÁ, Marie. *Korálkové nápady*. Praha: Grada, 2010. Šikovné ruce (Grada). ISBN 978-80-247-3329-6.

KIELBUSOVÁ, Marie. *Korálkové nápady 2: [přívěšky]*. Praha: Grada, 2011. Šikovné ruce (Grada). ISBN 978-80-247-3713-3.

- KLÖS, Lydia. *Stylové šperky: technikou síťového stehu z japonských rokajlů a korálek Delica*. Ostrava: Bookmedia, 2014. Topp (Bookmedia). ISBN 978-80-88036-00-5.
- KOCHOVÁ, Blanka. *Vytváříme zvířátka z korálek*. Brno: Zoner Press, 2012. Encyklopedie Zoner Press (Zoner Press). ISBN 978-80-7413-190-5.
- Korálki: dvouměsíčník (nejen) o korálkování : trendy - postupy - inspirace*. Praha: RooTra, 2007-. ISSN 1802-7512.
- KOŠTA, Jiří a Kateřina TOMKOVÁ. Olivovité korálky v raně středověkých Čechách a jejich postavení ve středoevropském kontextu. *Památky archeologické CII*. 2011, s. 334 –335.
- KŘÍŽOVÁ, Alena. *Lidový a zlidovělý šperk v českých zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. ISBN 978-80-210-9877-0.
- KŘÍŽOVÁ, Alena. *Oděv a jeho doplněk: mezinárodní trienále Jablonec 2008 = Clothing and Accessories : Jablonec 2008 - International Triennial*. V Jablonci nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2008. ISBN 978-80-86397-08-5.
- KŘÍŽOVÁ, Alena. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Akademie věd České republiky, 2002. ISBN 80-200-0920-5.
- KŘÍŽOVÁ, Alena. *Šperk od antiky po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-311-2.
- KULÍŠKOVÁ, Renata. *Volnočasové aktivity žen střední generace* [online]. 2011, Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí práce PaedDr. Libuše Mazánková, Dr. [cit. 04-08-2021] Dostupné z: <<https://adoc.pub/volnoasove-aktivity-en-stedni-generace.html>>
- KÜCHLER, Susanne and Daniel MILLER. *Clothing as material culture*. Oxford, UK; New York: Berg, 2005. ISBN 9781845200671.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0328-9.
- LÁZŇOVSKÁ, Diana. *Korálkové kouzlení*. [Pardubice]: Vladimír Brych, 2016. ISBN není uvedeno.

NEUWIRTH, Waltraud. *Perlen aus Gablonz*. Wien: Technisches Museum Wien, 1994. ISBN 3900282447.

NOVÁ, Jana. *Jablonecké výstavy 1959–1987: nečekejte na motýla--*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2011. ISBN 978-80-86397-13-9.

NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2250-4.

NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: Česká bižuterie v období první republiky (1918-1938)*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2708-5.

NOVÝ, Petr. *Soumrak perličkového kraje: vyprávění o skleněné bižuterii, osudech sklářů, sekacích strojích a Lučanské pozdvižce z 29. ledna 1890*. Liberec: Roman Karpaš- RK, 2011. ISBN 987-80-87100-14-1.

NOVÝ, Petr. Kapitoly z historie výroby Jablonecké bižuterie (Od počátků do roku 1918.) II. Skleněné perle a perličky: Foukané a mačkané perle. *Sklář a keramik: odborný recenzovaný časopis pro průmysl skla, keramiky a bižuterie*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury. 2002, roč. 52, č. 6, s. 129–133. ISSN 0037-637X.

NOVÝ, Petr. Kapitoly z historie výroby Jablonecké bižuterie (Od počátků do roku 1918.) III. Skleněné perle a perličky: Sekané perle (perličky). *Sklář a keramik: odborný recenzovaný časopis pro průmysl skla, keramiky a bižuterie*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury. 2002, roč. 52, č. 6, s. 212–215. ISSN 0037-637X.

NOVÝ, Petr, KRUPKOVÁ Eva a Kristýna FENDRICHOVÁ. *Zásadský ráj: příběhy českých perliček = the story of Czech seed beads*. Zásada: Preciosa, 2018. ISBN 978-80-86897-30-6.

ONDRYÁŠOVÁ, Marcela. *Posouzení internetových portálů určených k prodeji kreativních textilních výrobků* [online]. 2013, Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta textilní. Vedoucí práce Ing. Larysa Ocheretna. [cit. 31-07-2021] Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/18852/Ondry%20A1ov%20A1+Posouzen%20AD+internetov%20BDch+port%20A11%20AF+ur%20C4%8Den%20BDch+k+prodeji+kreativn%20ADch+textiln%20ADch+v%20BDrobn%20AF.pdf?sequence=1>

PALMONTOVÁ, Evelína. *Kouzelné šité korálky: šperky : 25 pracovních postupů*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5430-7.

Perlen Poesie: Das Magazin für Perlenkunst : Die Nummer 1 in Europa. Hamburg: Beaders Best Verlag 2009-?. ISSN 2199-3289.

POWER, Jean. *Malé korálky, nápadité šperky*. Praha: Metafora, 2015. ISBN 978-80-7359-428-2.

Redesign: práce studentů Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně inspirované sbírkovými předměty muzea = works by students of the Tomas Bata University in Zlín inspired by exhibits from the museum collections. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2017. ISBN 978-80-86397-22-1.

STAŇKOVÁ, Jitka. *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Panorama, 1987. Naše vlast (Panorama). ISBN není uvedeno.

SŮSOVÁ, Jitka. *Šité korálky*. Praha: Grada, 2009. Výtvarný kurz (Grada). ISBN 978-80-247-2636-6.

SŮSOVÁ, Jitka. *Šité korálky II - nejen koráلكové šperky*. Praha: Grada, 2011. Výtvarný kurz (Grada). ISBN 978-80-247-3394-4.

SŮSOVÁ, Jitka. *Šité válečky: trochu jiné šperky*. Praha: Grada, 2013. Šikovné ruce (Grada). ISBN 978-80-247-4380-6.

SVOBODA, Jiří A. *Mistři kamenného dláta: umění pravěkých lovců*. Praha: Panorama, 1986. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN není uvedeno.

ŠPANHELOVÁ, J.: *Lidový šperk a současnost. Stručný vývoj výroby perlí a návleku*. Praha, 1985. ISBN není uvedeno.

ŠUCHMANNOVÁ, Ivona. *Vánoční ozdoby z drátků a koráلكů*. Praha: Grada, 2007. Šikovné ruce (Grada). ISBN 978-80-247-1837-8.

TORMYŠEVA, Julija. *Aplikace z koráلكů na lidovém textilu* [online]. 2018, Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav etnologie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc. [cit. 31-07-2021] Dostupné z: <<http://docplayer.cz/84595725->

Univerzita-karlova-filozoficka-fakulta-ustav-etnologie-obor-etnologie-disertacni-prace-julija-tormyseva.html>

Trendy, design, produkce: Trends, design, production. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2017. ISBN 978-80-86397-25-2.

Trendy, design, produkce: Trends, design, production. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2020. ISBN 978-80-86397-33-7.

WITHERS, Sara a Stephanie BURNHAM. *Navlékáme korálky: podrobný obrazový průvodce s bohatým výběrem technik a inspirativní galerií hotových výrobků.* Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-085-7.

WOOD, Dorothy a Ashley WOOD. *Korálky: 200 otázek a odpovědí : všechno, co potřebujete vědět, od základů až po dokončení šperku.* Praha: Metafora, 2014. ISBN 978-80-7359-394-0.

Online zdroje:

Battle of the Beadsmith: Official [online]. Dostupné z:

<<https://www.facebook.com/groups/909085782545395>> [cit. 04-08-2021]

Beadingschool by Erika Sándor [online]. Dostupné z: <www.beadingschool.com> [cit. 04-08-2021]

Beadforum.cz [online]. Dostupné z: <www.beadforum.cz> [cit. 04-08-2021]

Bead&Button [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/BeadandButton/>> [cit. 04-08-2021]

Bead&Button Show and Magazine to Close Permanently [online]. Dostupné z:<<https://craftindustryalliance.org/beadbutton-show-and-magazine-close-permanently/>> [cit. 05-08-2021]

BIJOUX TREND CZ. *Šperky od historie po současnost* [online]. Dostupné z: <<http://www.bijoux-trend.cz/sperky.html>> [cit. 05-08-2021]

BOS, Jolanda. *Ancient Beadwork* [online]. Dostupné z: <<https://www.ancientbeadwork.com/>> [cit. 05-08-2021]

DOLINOVÁ, Tereza. *Chladný byznys, nebo pomoc designérům? Oblíbený Dyzejn Market rozbouřil emoce vystavujících a čelí výtkám z nefér chování* [online]. Dostupné z: <<https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/chladny-byznys-nebo-pomoc-designerum-oblibeny-dyzajn-market-rozbouiril-emoce-vystavujicich-a-celi-vytkam-z-nefer-chovani>> [cit. 03-08-2021]

FEJTKOVÁ, Drahomíra Darí. *Korálková škola* [online]. Dostupné z: <<http://www.dari.cz/index.php?oid=4461324>> [cit. 04-08-2021]

Fler – Kreativní svět [online]. Dostupné z: <www.fler.cz> [cit. 04-08-2021]

Fler Beadweaving Team – nejen korálky [online]. Dostupné z: <<http://beadwovenjewelry.blogspot.com/>> [cit. 04-08-2021]

GRADA Publishing, s.r.o. *Šité korálky* [online]. Dostupné z: <<https://www.grada.cz/site-koraliky-5376/>> [cit. 27-07-2021]

Historie jablonecké bižuterie [online]. Dostupné z: <<https://www.czechglasscompetence.cz/historie-jablonecke-bizuterie>> [cit. 05-08-2021]

Korálkářky Tábor [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/379946658842953>> [cit. 04-08-2021]

Korálkové kouzlení [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/1379077842355412>> [cit. 04-08-2021]

Korálkový koutek s Karlou – Jewelry from BEADS [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/730822091139102>> [cit. 04-08-2021]

Korálkový kalendář – motivace, inspirace, návody [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/2540319982927175>> [cit. 04-08-2021]

Klub šitého šperku [online]. Dostupné z: <www.fler.cz/klub-siteho-sperku> [cit. 04-08-2021]

- LÁZŇOVSKÁ, Diana. *Korálkové kouzlení* [online]. Dostupné z: <www.koralkovekouzleni.cz> [cit. 04-08-2021]
- MATURA BEADS, s.r.o. *O Matubo* [online]. Dostupné z: <<https://www.matubobeads.cz/o-matubo/>> [cit. 05-08-2021]
- Muzeum v Jiřetíně pod Bukovou přibližuje i vznik legendárního krtečka* [online]. Dostupné z: <<https://region.rozhlas.cz/muzeum-vyroby-drevenych-hracek-v-jiretine-pod-bukovou-priblizuje-i-vznik-8228067>> [cit. 05-08-21]
- Myší díra* [online]. Dostupné z: <<https://diskuse.dama.cz/diskuse.php?d=4968&f=150>> [cit. 04-08-2021]
- Rokajl* [online]. Dostupné z: <<https://www.preciosa-ornela.com/cs/rokajl>> [cit. 04-08-2021]
- PRECIOSA ORNELA, a.s. *Perličky* [online]. Dostupné z: <<https://www.preciosa-ornela.com/cs/perlicky>> [cit. 05-08-2021]
- PRECIOSA ORNELA. *Rokajl* [online]. Dostupné z: <<https://www.preciosa-ornela.com/cs/rokajl>> [cit. 05-08-2021]
- SLABÁ, Jaroslava. *Útok na jabloneckou bižuterii po roce 1989* [online]. Dostupné z: <<http://alternativazdola.cz/jaroslava-slaba-utok-na-jabloneckou-bizuterii-po-roce-1989%C2%AD/>> [cit. 03-08-2021]
- STEELE, Meredith. *Peyote Stitch: A Brief History* [online]. Dostupné z: <<https://www.interweave.com/article/beading/peyote-stitch-brief-history/>> [cit. 04-08-2021]
- STEFFENACH, Hill-Aina. *Beads Around The World* [online]. Dostupné z: <<http://beadsaroundtheworld.com/>> [cit. 04-08-2021]
- ŠANDA, Štěpán. *Fler.cz: Z výpomoci manželce se stal milionový byznys* [online]. Dostupné z: <<https://ekonom.cz/c1-66034500-z-vypomoci-manzelce-se-stal-milionovy-byznys>> [cit. 04-08-2021]
- Šperk týdne – Korálky.cz a Korálky.sk* [online]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/853332041506046>> [cit. 04-08-2021]

Tvoření s Rooyou [online]. Dostupné z:

<<https://www.facebook.com/groups/289730652207532>> [cit. 04-08-2021]

VAN BENSCHOTTEN, Jennifer. *Herringbone Stitch Beading Secrets Revealed* [online].

Dostupné z: <<https://www.interweave.com/article/beading/herringbone-stitch-tutorial-resources/>> [cit. 25-07-2021]

Výsledky – Křišťálová lupa 2015 [online]. Dostupné z:

<<https://kristalova.lupa.cz/2015/vysledky/>> [cit. 05-08-2021]

Wilhelm Klaar – exportér (1837-1924) [online]. Dostupné z:

<<https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/05-2010/wilhelm-klaar-exporter-1837-8211-1924.html>> [cit. 25-07-2021]

7. Seznam archívních pramenů

Die Modenwelt. Illustrierte Zeitung für Toilette und Handarbeiten. Berlin: Franz Lipperheide, roč. 1874.

Die Modenwelt. Illustrierte Zeitung für Toilette und Handarbeiten. Berlin: Franz Lipperheide, roč. 1896.

Předměty sbírky Muzea skla a Bižuterie v Jablonci nad Nisou:

B957, B958, B962, B1716, B1717, B1718, B1722, B1738, B1739, B1740, B1741, B1742, B1743, B1744, B1746, B1794, B1852, B1900, B2075, B2077, B2079, B8793

BŽ7, BŽ10, BŽ184, BŽ293, BŽ321, BŽ363, BŽ389, BŽ407, BŽ412, BŽ423, BŽ446, BŽ448, BŽ452, BŽ455, BŽ505, BŽ632, BŽ661, BŽ710, BŽ717, BŽ752, BŽ763, BŽ766, BŽ785, BŽ818, BŽ1842, BŽ1929, BŽ1931, BŽ1939

8. Seznam grafů

Graf č. 1: Věk respondentů	57
Graf č. 2: Regionální rozmístění tvůrců	60
Graf č. 3: Doba praxe	61
Graf č. 4: Otázka ekonomické motivace.....	62
Graf č. 5: Autoři šitých šperků ve vztahu k fotonávodům 1	65
Graf č. 6: Autoři šitých šperků ve vztahu k fotonávodům 2.....	65
Graf č. 7: Ambice tvůrců, kteří si prodejem svých výrobků přivydělávají	66
Graf č. 8: Výsledky šetření na téma účasti tvůrců na tvořivých kurzech šitého šperku.....	69
Graf č. 9: Výsledky šetření na téma lektoringu vlastních kurzů šitého šperku.....	70
Graf č. 10: Další šperkařské techniky.....	73
Graf č. 11: Jiné umělecko-řemeslné techniky	74
Graf č. 12: Výsledky šetření na téma preferovaného základního materiálu.	76
Graf č. 13: Výsledky šetření na téma popularity doplňkových materiálů	78

9. Seznam příloh

Příloha č. 1: Dokumentace zhotovení praktické části práce

Příloha č. 2: Fotogalerie šitých šperků autorky práce

Příloha č. 3: Šité šperky od autorů působících v České republice

Příloha č. 4: Fotografie z průběhu výzkumu

Příloha č. 5: Materiály a technologie